

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ

ΣΧΟΛΗ: ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

**“ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗΝ ΕΦΗΒΕΙΑ ”**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ: ΚΟΤΙΛΙΔΑ ΧΡΥΣΑΥΓΗ
ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΚΑΝΔΑΜΗΣ Μ.

ΠΑΤΡΑ 2009

Ευχαριστίες

Όταν φτάνεις επιτέλους στο τέλος ενός μεγάλου στόχου και κοιτάς πίσω μόνο τότε συνειδητοποιείς την συνολική σου πορεία και τους ανθρώπους που την επηρέασαν. Σε αυτούς θέλουμε να αναφερθούμε σε αυτές τις λίγες γραμμές και να τους ευχαριστήσουμε θερμά για την σημαντική βοήθεια που μου προσέφεραν στα διάφορα στάδια αυτής της πορείας.

Για το λόγο αυτό, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε πρωτίστως τον επιβλέποντα καθηγητή Κύριο Σκανδάμη, για την πολύτιμη συμβολή, υποστήριξη και συμπαράστασή του με την οποία κατέστη δυνατή η εκπόνηση αυτής της εργασίας.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ χρωστάμε επίσης και στους καθηγητές μας οι οποίοι κατά τη διάρκεια των σπουδών μας, μας μετέδιδαν τις πολύτιμες γνώσεις και αξίες τους έτσι ώστε να μπορέσουμε να ξεπεράσουμε τα όποια εμπόδια παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας και συγγραφής αυτής της εργασίας.

Τέλος, το ευχαριστώ που δεν είναι ποτέ αρκετό, ανήκει στις οικογένειές μας καθώς και όλους τους δικούς μας ανθρώπους και τους φίλους, οι οποίοι μας νοιάζονται, μας αγαπούν, μοιράζονται τις αγωνίες μας, είναι πάντα εκεί και στηρίζουν τις επιλογές μας.

Ευχαριστούμε!

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	7
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ	7
1.1. ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	7
1.2. ΟΡΙΣΜΟΙ ΕΝΝΟΙΩΝ.....	8
1.3. ΕΦΗΒΕΙΑ	16
1.3.1. Χαρακτηριστικά Γνωρίσματα της Εφηβείας	17
1.3.2. Ο έφηβος και η έφηβη	18
1.3.3. ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ – ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ	22
1.3.4. Σεξουαλική ωρίμανση.....	23
1.3.5. Πώς καθορίζεται η σεξουαλική ταυτότητα του ατόμου	29
1.3.6. Πώς διαμορφώνονται οι σχέσεις του εφήβου με τους γονείς του κατά την περίοδο αυτή	36
1.3.7. Σχέσεις του εφήβου με συνομιλήκους	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	47
ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ	47
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	47
2.1. Ανάπτυξη της σεξουαλικότητας	52
2.2. Οι τέσσερις φάσεις των ερωτικών σχέσεων των νέων	60
2.3. Στάδια ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης.....	64
2.4. Θεωρίες ανάπτυξης της ταυτότητας φύλου	71
2.4.1. Ψυχαναλυτική θεωρία	73
2.4.2. Θεωρία της κοινωνικής μάθησης	77
2.4.3. Γνωστική - Εξελικτική θεωρία	78
2.4.4. Θεωρία του σχήματος του φύλου	80
2.4.5. Θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης	81
2.4.6. Ανδρογονική θεωρία	83
2.8. Η θεωρία της πρόσδεσης (attachment)	87
2.8.1. Η θεωρία της πρόσδεσης ως πλαίσιο για την ερμηνεία της παθογένεσης των διαταραχών σεξουαλικής επιθυμίας	89
2.5. Παράγοντες που επιδρούν στη διαμόρφωση της σεξουαλικής ταυτότητας των εφήβων	91
2.5.1. ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ	91
2.5.2. ΓΕΝΕΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ.....	94
2.5.3. Τα χρωματοσώματα	95
2.5.4. Γονίδια.....	96
2.5.5. Ο ρόλος των ορμονών.....	97
2.5.6. Ο εγκέφαλος.....	98
2.6.2. ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ	99
β) Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης	113
γ) Σεξ και Διαδίκτυο	116
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	118
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΕΣ ΑΠΟΚΛΙΣΕΙΣ	118
Εισαγωγή	118
3.1. Δύο κατηγορίες σεξουαλικής απόκλισης	121
3.1.1. Απόκλιση στη μεθοδο της σεξουαλικης λειτουργιας	121
3.1.2. Απόκλιση στην εκλογή του σεξουαλικού συντρόφου	131
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ	144

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ / ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	147
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	150

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η μελέτη αυτή επικεντρώνεται στο τρόπο με τον οποίο το πέρασμα στην εφηβεία σηματοδοτεί την διαμόρφωση της σεξουαλικής ταυτότητας του μελλοντικού ενήλικου ατόμου. Καταρχήν εξετάζουμε με την παρουσίαση των γενικότερων χαρακτηριστικών που εμφανίζει ένας έφηβος σε διάφορους τομείς.

Παρουσιάζεται επίσης η άποψη της ψυχαναλυτικής σχολής σχετικά με την ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη του ατόμου, καθώς είναι η βασικότερη θεωρία που αποδίδει όλες τις ανθρώπινες συμπεριφορές στην προσπάθεια ικανοποίησης της libido και των σεξουαλικών ενστίκτων. Επίσης παρουσιάζονται παθολογικές διαστρεφικές συμπεριφορές ως αποτέλεσμα προβλημάτων κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης αυτής. Διερευνάται επίσης ο τρόπος με τον οποίο κοινωνικοποιούνται το αγόρι και το κορίτσι καθώς και οι ρόλοι που σταδιακά αναλαμβάνουν, ως αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας κοινωνικής ένταξης. Επίσης ο ψυχαναλυτής Erik Erickson περιέγραψε οκτώ εξελικτικά στάδια μέσα από τα οποία αναπτύσσεται η προσωπικότητα του ατόμου και υποστήριξε ότι η εφηβική περίοδος αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της διαμόρφωσης της προσωπικής ψυχοκοινωνικής μας ταυτότητας (δηλαδή, της αίσθησης συνέχειας και συνοχής του εαυτού μας που καθορίζει τους τρόπους επίλυσης των προβλημάτων, τις επιλογές, τους ρόλους και τον τρόπο ζωής μας).

Δε θα μπορούσε να λείπει από τη μελέτη αυτή και μία διεξοδική διερεύνηση των κοινωνικών επιδράσεων που δέχεται ο έφηβος και που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της σεξουαλικής ταυτότητας. Ως τέτοιες επιδράσεις αναφέρονται η οικογένεια, η εκπαίδευση, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και τα σημερινά πρότυπα που προτείνει η κοινωνία.

Τέλος γίνεται παρουσίαση της σημαντικότητας του ρόλου του Κοινωνικού Λειτουργού στο εκπαιδευτικό πλαίσιο.

Η μελέτη αυτή κλείνει με κάποιες προτάσεις προκειμένου η εφαρμογή της να έχει ουσιαστικά αποτελέσματα και να επιχειρήσει να προσφέρει απαντήσεις, λύσεις, εξηγήσεις, στη διαμόρφωση μιας υγιούς σεξουαλικής ταυτότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ

1.1. ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Σκοπός αυτής της μελέτης είναι να διερευνηθεί:

1. πώς επηρεάζονται οι διάφοροι τομείς της ζωής του ατόμου από την έναρξη της εφηβείας και από τα ερεθίσματα του κοινωνικού περιβάλλοντος.
2. ποιοι παράγοντες καθορίζουν την ομαλή ή μη ομαλή ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη του ατόμου
3. τις απόψεις και τις στάσεις των εφήβων όσον αφορά θέματα σεξουαλικής λειτουργίας και συμπεριφοράς
4. πώς επιδρά το οικογενειακό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον στη διαμόρφωση της σεξουαλικής ταυτότητας
5. ποιος ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού όσον αφορά την πρόληψη και θεραπεία παθολογικών συμπτωμάτων των εφήβων

Προκειμένου η διερεύνηση των παραπάνω ερωτημάτων να είναι πλήρης, πέρα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση επιλέχθηκε ως κύριο εργαλείο η διεξαγωγή έρευνας, με τη διανομή ερωτηματολογίων σε δείγμα μαθητών Γυμνασίου-Λυκείου ηλικίας 14 - 18 ετών.

Ωστόσο λόγω δυσκολιών που προέκυψαν κατά την προσπάθεια χορήγησης αδείας διεξαγωγής αυτής της έρευνας από το Υπουργείο Παιδείας, αποφασίστηκε η διερεύνηση των ερωτημάτων να περιοριστεί στη βιβλιογραφική ανασκόπηση.

1.2. ΟΡΙΣΜΟΙ ΕΝΝΟΙΩΝ

Εφηβεία:

Περίοδος της ζωής του ανθρώπου, που τη χαρακτηρίζει βαθμιαία μετάβαση από την παιδική ηλικία στο στάδιο της ωριμότητας.

Ετοιμ.: Η λέξη προέρχεται από το ρήμα *εφηβεύω* (πρόθ *επί* + ουσιαστ. *Ἡβη*), που σημαίνει γίνομαι έφηβος. Περιλαμβάνει το σύνολο των βιοσωματικών, νοητικών, συναισθηματικών και κοινωνικών μεταμορφώσεων ανάμεσα στην παιδική και ώριμη ηλικία.

Σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1999):

Η εφηβεία είναι μία αναπτυξιακή περίοδος, διάρκειας 7 έως 8 ετών και περιλαμβάνει τις αλλαγές που συμβαίνουν και στους 4 βασικούς τομείς της ανάπτυξης το βιοσωματικό, το γνωστικό, το συναισθηματικό και τον κοινωνικό τομέα.

Ο Erickson ορίζει την εφηβεία σαν την εποχή που σχηματίζεται η ταυτότητα του ανθρώπου ενώ η Άννα Φρόυντ ως μία εξασθένιση παιδικών δεσμών της libido.

Ἡβη:

Είναι ο όρος που αναφέρεται στην οργανική πλευρά της εφηβείας και ιδιαίτερα στην εμφάνιση και εγκατάσταση της γενετήσιας λειτουργίας (Κρασανάκης Γ. 1992)

Ο κ. Μάνος (1997) υποδεικνύει ότι θα πρέπει να διαφοροποιούνται οι έννοιες ήβη και εφηβεία. Η ήβη συγκεκριμένα αναφέρεται στις φυσιολογικές σωματικές μεταβολές και μόνο, οι οποίες εντοπίζονται στο ενδιάμεσο της προεφηβικής ηλικίας (από 11 έως 14 ετών).

Θρησκεία:

Είναι το σύνολο των αντιλήψεων που αφορούν και ρυθμίζουν την πίστη του ανθρώπου και την σχέση του με το Θεό.

Οικογένεια:

Είναι ο θεσμός που συνίσταται σε ένα σταθερό πλέγμα σχέσεων μεταξύ κοινωνικά προσδιορισμένων ρόλων (σύζυγος, μητέρα, γιος, αδελφός κ.λ.π.)
Μουσούρου Λ. 1996

Πρότυπα:

Θεωρούνται αυτά που μπορούν να αποτελέσουν έναν τρόπο ζωής, σκέψης ή συμπεριφοράς ο οποίος βρίσκει εφαρμογή σε όλες τις εκδηλώσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΦΥΛΑ:

•Ταυτότητα φύλου: η αντίληψη που έχει το άτομο ως μέλος του ανδρικού ή γυναικείου φύλου ταυτότητα φύλου βασίζεται τόσο στα ανατομικά χαρακτηριστικά του φύλου, όσο και στα κοινωνικά χαρακτηριστικά, τα οποία αποδίδονται σε άνδρες και γυναίκες από το εκάστοτε κοινωνικό περιβάλλον (Δεληγιάννη, 2002-2003).

•Φύλο και γένος: με βάση την αντίληψη ότι σε πολύ μεγάλο βαθμό η ταυτότητα του φύλου διαμορφώνεται στα πλαίσια του κοινωνικού περίγυρου, καθιερώθηκαν στη βιβλιογραφία οι έννοιες του «βιολογικού» και «κοινωνικού»

φύλου· στην αγγλοσαξωνική βιβλιογραφία, μάλιστα, η εννοιολογική αυτή διαφοροποίηση εκφράζεται και στη γλώσσα με τη χρήση των όρων «sex» και «gender» (Δεληγιάννη, 2002-2003).

Στερεότυπα φύλου:

Είναι κοινωνικές αντιλήψεις σύμφωνα με τις οποίες ορισμένα προτερήματα, μειονεκτήματα, μορφές συμπεριφοράς αποδίδονται στα άτομα ανάλογα με το αν αυτά τα τελευταία είναι άνδρες ή γυναίκες, αγνοώντας ή παραβλέποντας τις ατομικές τους διαφορές και ιδιαιτερότητες (Δεληγιάννη, 2003·Μαραγκουδάκη, 2000).

Η έννοια του έρωτα:

Ο έρωτας συνδέεται άμεσα με τη ζωή του ανθρώπου. Από βιολογική άποψη ταυτίζεται με την ίδια την ύπαρξή του, δεδομένου το ένστικτο της αυτοσυντήρησης και το γενετήσιο ένστικτο (το σεξουαλικό) είναι στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη ζωή.

Η έννοια της Σεξουαλικότητας:

Η σεξουαλικότητα είναι ένα πολύ σημαντικό στοιχείο για την ευεξία και την ποιότητα της ζωής του ατόμου (Croush 1999). Αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ζωής και επιδρά στη διαμόρφωση της προσωπικής και κοινωνικής του ταυτότητας. Η σεξουαλικότητα σημαίνει διαφορετικά πράγματα για διαφορετικούς ανθρώπους σε διαφορετικές κοινωνίες και πολιτισμούς.

Σύμφωνα με τον WHO (2002) :

Είναι μία κυρίαρχη έννοια της ανθρώπινης ύπαρξης καθ' όλη τη διάρκεια ζωής που περιλαμβάνει το φύλο και τους ρόλους που απορρέουν από αυτό, το σεξουαλικό προσανατολισμό, την ευχαρίστηση, τις σεξουαλικές σχέσεις και την αναπαραγωγή.

Επίσης η σεξουαλικότητα είναι και εμπειρία και εκφράζεται με σκέψεις, φαντασία, επιθυμίες, πεποιθήσεις, αξίες συμπεριφοράς και ρόλους.

Σεξουαλική συμπεριφορά:

Σύμφωνα με την θέση του κ. Μ. Κυνηγού (1981) η ανθρώπινη σεξουαλική συμπεριφορά σχηματίζεται με γνώμονα το βιολογικό φύλο και διαμορφώνεται από το εκάστοτε φυσικό περιβάλλον. Συγκριτικά με παλαιότερες εποχές υποστηρίζει ο ίδιος, φαίνεται να υπάρχει σήμερα ένα κράμα ελευθερίας και ταυτόχρονα σύγχυσης σχετικά με την σεξουαλική συμπεριφορά του ανθρώπου.

Σεξουαλική ωρίμανση:

Ονομάζεται η απόκτηση της ικανότητας του ατόμου για αναπαραγωγή η οποία απέρχεται μετά από πλήθος βιολογικών αλλαγών (Παρασκευόπουλος Ι.)

Σύμφωνα με τον Ν. Ζακόπουλο (1980):

Με τον όρο αυτό εννοείται η περίοδος στην εφηβεία και κατά την διάρκεια της φάσεως στο άτομο έχει πλήρως αναπτυχθεί και εκδηλωθεί η σεξουαλική λειτουργία και οι σημαντικότερες φάσεις της για τα δύο φύλα (εμμηνορρυσία, εκσπερμάτωση, σεξουαλική ικανοποίηση). Επίσης η ωριμότητα η σεξουαλική μπορεί ακόμα να είναι και η εμπειρία σε ότι αφορά ζητήματα σεξουαλικότητας και η οποία βέβαια αποκτάται βαθμιαία, στην πράξη, με την πάροδο του χρόνου.

Οιδιπόδειο Σύμπλεγμα:

Ο όρος αυτός με βάση την θεωρία του Φρόυντ, θεωρείται ψυχικό σύμπλεγμα κι αναπόφευκτο στάδιο στην εξέλιξη της σεξουαλικής προσωπικότητας του ατόμου. Όπως αναφέρεται από τον Ν. Ζακόπουλο (1980) το Οιδιπόδειο Σύμπλεγμα σημαίνει το κρυμμένο υποσυνείδητο ερωτικό αίσθημα που δοκιμάζουν τα νέα αγόρια για τη μητέρα τους και τα νέα κορίτσια για τον πατέρα τους (Σύμπλεγμα Ηλέκτρας)

Σεξ:

Σύμφωνα με τον Γ. Κρεατσά (1989):

Προέρχεται από την λατινική λέξη *sexus* που σημαίνει φύλο. Με τον όρο όμως σεξ, ο κόσμος σήμερα αναφέρεται σε ευρύ φάσμα των σεξουαλικών σχέσεων.

Ομοφυλοφυλία:

Πρόκειται για σεξουαλική προτίμηση για το ίδιο φύλο. Ανάλογα με τη στάση που παίρνει το άτομο στις σεξουαλικές και κοινωνικές σχέσεις, χαρακτηρίζεται ως ενεργητική ή παθητική. Όσον αφορά την αντρική ομοφυλοφυλία έχει παρατηρηθεί ότι τι άτομο μεγαλώνει κοντά σε μία μητέρα υπερπροστατευτική, απαιτητική, που δείχνει να το προτιμά από τον πατέρα. Έτσι σύμφωνα με τη ψυχαναλυτική θεωρία, το οιδιπόδειο σύμπλεγμα παραμένει άλυτο και επιπλέον το άτομο παλινδρομεί στο φαλλικό στάδιο (ομοφυλοφυλική φάση της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης). Όσο για την γυναικεία ομοφυλοφυλία, είτε δεν κατορθώνεται να ξεπεραστεί το ψυχοσεξουαλικό στάδιο της ταύτισης με την μητέρα, είτε δημιουργείται μία υπερβολική ταύτιση με τον πατέρα, έτσι ώστε αργότερα κάθε επαφή με άντρα να φέρνει τον φόβο της αιμομιξίας (Χαρτοκόλλης Π. 1989)

Σύμφωνα με τον Ν. Ζακόπουλο (1980):

Σεξ είναι η σύμφυτη με την ύπαρξή του ιδιότητα του ανθρώπου, να διεγείρεται και να επιθυμεί την σεξουαλική ένωση με άτομα του αντίθετου φύλου, σε συνδυασμό με την ικανότητα να πραγματοποιεί αυτή την ένωση μέσα σε μία έκταση υπέρτατης και μοναδικής στο είδος ηδονής.

Αυνανισμός:

Είναι η πρώτη σεξουαλική λειτουργία του εφήβου και όταν εξασκείται σε φυσιολογικούς ρυθμούς έχει θετικές λειτουργίες όπως είναι η εκτόνωση των ορμών που βρίσκονται σε έξαρση και προκαλούν ταραχή αλλά και η αποφυγή

της πίεσης και του άγχους που προκαλούν η προσέγγιση του άλλου φύλου και η δημιουργία σχέσεων μαζί του. Μέσω των φαντασιώσεων που συνοδεύουν τον αυνανισμό ο έφηβος επιτυγχάνει μία πρωτογενή ερωτική δραστηριότητα και προετοιμάζεται για την ενήλικη σεξουαλική ζωή. Εν τούτοις η υπερβολική εξάσκηση του αυνανισμού είναι πιθανόν να συνδέεται με προβλήματα. Μπορεί δηλαδή ο έφηβος, μπροστά στο άγχος της απόρριψή από το αντίθετο φύλο, να καταφεύγει στις φαντασιώσεις τους, αρνούμενος να δοκιμάσει τον ευατό του στην πραγματικότητα. Υπάρχουν επίσης περιπτώσεις εφήβων, οι οποίοι αυνανίζονται με ψυχαναγκαστικό τρόπο, με αποτέλεσμα η ως τώρα ανακουφιστική ευχάριστη λειτουργία, να μεταβάλλεται σε εξαντλητική λειτουργία. Πολλοί έφηβοι επίσης νοιώθουν ενοχές και τύψεις για τον αυνανισμό, οι οποίες αν παραταθούν για μεγάλο χρονικό διάστημα, είναι δυνατόν να αναστείλουν τη σεξουαλική δραστηριότητα, γεγονός που εκδηλώνει ότι ο έφηβος δε μπορεί να απαλλαγεί από τις εσωτερικές απαγορεύσεις που συνδέονται με το σεξ και είχαν επιβληθεί στην παιδική ηλικία.

Ερωτικό Αίσθημα:

Σύμφωνα με τον Ν. Ζακόπουλο (1980) ερωτικό αίσθημα θεωρείται το σύνολο των ψυχικών αντιδράσεων και διαταραχών που συνοδεύει την προσήλωση (ερωτική – σεξουαλική) ενός ατόμου προς ένα άλλο, με απώτερη επιδίωξη τη σεξουαλική επαφή. Κυρίαρχο στοιχείο στο ερωτικό αίσθημα είναι οι ψυχικές αντιδράσεις που το συνοδεύουν και είναι τόσο βαθύτερο, όσο οι αντιδράσεις αυτές είναι εντονότερες όπως ψυχική αγωνία ή ικανοποίηση, ψυχικό άλγος ή ηδονιστική μελαγχολία, καρδιακοί παλμοί, συγκινησία κλπ.

Ταμπού:

Σύμφωνα με τον Martin Goldstein (1979) με τον όρο ταμπού εννοείται η απαγόρευση να ενασχολείται κανείς με ορισμένα πράγματα που θεωρούνται απαραβίαστα και αναφέρονται συνήθως στην σεξουαλικότητα. Τα θέματα που

αφορούν τη σεξουαλικότητα των δύο φύλων κρίνονται με ένα μείγμα θρησκευτικών, ηθικών και αισθητικών αντιλήψεων. Για το λόγο αυτό, οι αντιλήψεις αυτές θεωρούνται συχνά απαράβατες, αλλά και επειδή έχουν τις ρίζες τους στο συναίσθημα των ανθρώπων.

Σεξουαλική Παρέκκλιση:

Σεξουαλική παρέκκλιση θεωρείται σύμφωνα με τον Ν. Ζακόπουλο, (1980) κάθε κατάσταση που δεν συμβαδίζει με το κανονικό, συμβατικό, το φυσιολογικό ή το συνηθισμένο. Ειδικότερα για τις σεξουαλικές σχέσεις όμως είναι κάθε δραστηριότητα στη σεξουαλική συμπεριφορά που διαφέρει απ' ό,τι θεωρείται παραδεκτό από τα κοινωνικά κριτήρια. Η παρέκκλιση μπορεί να σχετίζεται είτε με την εκλογή του συντρόφου ή με την ίδια ακριβώς σεξουαλική σχέση (τρόποι μέσα για την ολοκλήρωση της σεξουαλικής πράξης). Ο όρος αυτός περιλαμβάνει οπωσδήποτε την ομοφυλοφιλία, τον σαδισμό, τον φετιχισμό, την αμφισεξουαλικότητα, την παιδεραστία, τον σοδομισμό, την νεκροφιλία και άλλες μη συμβατικές μορφές σεξουαλικής έκφρασης και δραστηριότητας.

Ανάλογη είναι και η άποψη του Goldstein (1979) που υποστηρίζει ότι είναι συνήθως κάθε σεξουαλική δραστηριότητα που δεν σχετίζεται καθόλου με ότι θεωρεί κανονικό η κοινωνία και επισημαίνει ακόμα εκτός από τους παραπάνω τύπους παρεκκλίσεων και εκείνους που αναφέρονται στην ηδονοβλεψία, την επιδειξιμανία, τον τραβεστισμό, την κτηνοβασία, την κοπροφιλία.

Στην κατηγορία των σεξουαλικών διαταραχών κατατάσσονται η αλλαγή φύλου, η αιμομιξία, ο βιασμός, η σεξουαλική αποστροφή, η σατυρίαση στους άνδρες και η νυμφομανία στις γυναίκες.

Τι εννοούμε με τον όρο αμφισεξουαλικότητα. Πρέπει να μας παραπέμπει στην ομοφυλοφιλία;

Όχι. Η αμφισεξουαλικότητα είναι μια ιδιότητα που ανιχνεύεται σε ανατομικό και ψυχικό επίπεδο. Υπάρχουν διάφορες θεωρίες που εξηγούν πως διαφοροποιούνται τα χαρακτηριστικά του φύλου και υποστηρίζουν ότι υπάρχουν κάποια κοινά σημεία σε αυτή την ανατομική εξέλιξη, τα οποία διαφοροποιούνται στην πορεία. Υπό αυτή την έννοια μπορούμε να πούμε ότι ήδη ανατομικά κάθε φύλο μεταφέρει κάποια στίγματα του άλλου φύλου.

Σε ένα ψυχικό επίπεδο σημαίνει ότι υπάρχουν στοιχεία ταυτότητας που αφορούν και τα δυο φύλα. Το αν κάποιος κάνει ομοφυλόφιλη επιλογή όσο αφορά στη σεξουαλικότητά του αυτό είναι άλλο θέμα. Είναι θέμα ισορροπίας ανάμεσα στις δυο αυτές σεξουαλικές ταυτότητες. Μια από τις πρώτες θεωρητικές διατυπώσεις ήταν ότι η αμφισεξουαλικότητα υπάρχει από την αρχή και κάποια στιγμή υπερισχύει το ένα από τα φύλα. (www.focusmag.gr)

Η έννοια του φύλου ταυτίζεται με αυτήν της σεξουαλικής ταυτότητας μας;

Έχει τεθεί από νεότερους θεωρητικούς το θέμα της σεξουαλικής ταυτότητας και του φύλου που οριοθετεί το αν κάποιος είναι άντρας ή γυναίκα. Η σεξουαλική ταυτότητα έχει να κάνει με την σεξουαλική επιθυμία και την σεξουαλική συμπεριφορά. Στην ομοφυλόφιλη επιλογή το άτομο δεν σημαίνει ότι έχει αρνηθεί το φύλο του, ο ομοφυλόφιλος άντρας μπορεί να έχει την αντρική ταυτότητα μέσα του αλλά να επιλέγει ως ερωτικό αντικείμενο της επιθυμίας του ένα πρόσωπο επίσης του ίδιου φύλου. Στις σεξουαλικές συμπεριφορές πρέπει να κάνουμε τη διάκριση ανάμεσα στην ταυτότητα και την επιλογή σεξουαλικού αντικειμένου που είναι δυο διαφορετικά πράγματα. (www.focusmag.gr)

1.3. ΕΦΗΒΕΙΑ

Στάδιο ψυχοσυναισθηματικών αλλαγών που μεσολαβεί ανάμεσα στην παιδική και την ενήλικη ζωή. Βασικός στόχος της εφηβείας, η διαμόρφωση της ταυτότητας του ΕΓΩ, δηλαδή η αίσθηση εσωτερικής ομοιομορφίας και συνέχειας. Διάρκεια 8 χρόνια περίπου.

Στο σώμα του έφηβου συντελείτε μια ραγδαία μεταμόρφωση. Είναι η περίοδος κατά την οποία το παιδί ολοκληρώνει κατά το ήμισυ τη φυσική του ανάπτυξη. Αποκαλύπτεται δηλαδή ο σωματότυπος του έφηβου και της έφηβης. Είναι η περίοδος κατά την οποία το κεντρικό νευρικό σύστημα πυροδοτεί την έκκριση αυξητικών ορμονών οι οποίες επηρεάζουν τόσο το ύψος ,όσο και το βάρος. Αναπτύσσονται τα δευτερεύοντα χαρακτηριστικά του φύλου. Ο έφηβος χαρακτηρίζεται από μεγάλο ενδιαφέρον για τα σεξουαλικά θέματα και συχνά αναλαμβάνει σεξουαλικούς ρόλους.

Στην πρώιμη εφηβεία (10-14 ετών) ο νεαρός έφηβος λαμβάνει αυθαίρετες αποφάσεις χωρίς να υπολογίζει το κόστος. Χαρακτηρίζεται από περιέργεια για το σώμα του αρχίζοντας να το γνωρίζει, να το εξερευνά και να το συγκρίνει. Επίσης τον διακρίνει ντροπή και αμηχανία για τα σεξουαλικά θέματα. Πολλοί έφηβοι αισθάνονται ένοχοι γιατί ονειρεύονται κι έχουν φαντασιώσεις. Θεωρούν πολύ σημαντικό και συνεχώς επιζητούν να επιβεβαιώνονται ότι αυτά που σκέφτονται κι αισθάνονται, είναι φυσιολογικά. Οποιαδήποτε ανωμαλία ή διαταραχή σε σχέση με τα σεξουαλικά θέματα, θα ωθήσει τον έφηβο στην απόσυρση κι απομόνωση από τους συνομήλικούς τους, συνοδευμένος από αισθήματα ντροπής και αμηχανίας.

Στη μέση και προχωρημένη εφηβεία (15-21 ετών) οι έφηβοι απομακρύνονται σταδιακά από την επίδραση της οικογένειας, εξερευνώντας και αναζητώντας την ταυτότητάς τους. Οι συνομήλικοι αποκτούν συνεχώς μεγαλύτερη επιρροή ενώ οι επαγγελματίες υγείας αισθάνονται ανήμποροι να επηρεάσουν τον έφηβο στις αποφάσεις του. Ωστόσο, πρέπει όλοι να θυμόμαστε

ότι ναι μεν οι συνομήλικοι έχουν την δυνατότητα να επηρεάσουν άμεσα τον έφηβο, πάντα όμως σε ένα πλαίσιο που έχει ήδη διαμορφωθεί από τα προηγούμενα χρόνια, από τις επιρροές της οικογένειας και της κοινωνίας γενικότερα. (<http://health.in.gr>)

1.3.1. Χαρακτηριστικά Γνωρίσματα της Εφηβείας

Η εφηβεία είναι η ουσιαστικότερη φάση της διαμόρφωσης του νέου. Θεωρητικά αρχίζει στα 15 χρόνια και τελειώνει στα 21.

Στη περίοδο αυτή ο έφηβος αναπτύσσεται σωματικά, πνευματικά και ψυχικά. Αναλυτικότερα:

α) Σωματικά. Στο στάδιο της εφηβείας ολοκληρώνεται η σωματική ανάπτυξη με την βοήθεια των ενδοκρινών αδένων. Ο έφηβος αποκτά όλα τα χαρακτηριστικά του φύλου του. Οι αλλαγές αυτές συχνά ξαφνιάζουν τα αγόρια και τα κορίτσια. Για πρώτη φορά αυξάνεται ο όγκος και η σκληρότητα του πέους στα αγόρια (στύση). Κατά τη διάρκεια του ύπνου παράγονται στον άνδρα μια ή δυο αυτόματες στύσεις. Ο ακούσιος ερεθισμός των γεννητικών οργάνων κατά τη διάρκεια του ύπνου λέγεται ονειρώξη. Μερικές φορές στην ήβη οι στύσεις αυτές συνοδεύονται και από αυτόματη εκσπερμάτιση (δηλαδή έξοδο του σπέρματος από το πέος). Κάθε χάϊδεμα ή τρίψιμο των γεννητικών οργάνων (κυρίως του πέους και της κλειτορίδας) με σκοπό την ηδονή λέγεται αυνανισμός και θεωρείται ένα φυσιολογικό στάδιο της σεξουαλικής ωρίμανσης του εφήβου. Ένα έως τρία χρόνια από την έναρξη της ήβης εμφανίζεται στα κορίτσια η πρώτη περίοδος ή έμμηνη ρύση ή εμμηνορρυσία, δηλαδή η περιοδική ανά μήνα περίπου αιμόρροια από την κοιλότητα της μήτρας. Σε κάθε κύκλο το γεννητικό σύστημα της γυναίκας προετοιμάζεται για την πιθανότητα μιας εγκυμοσύνης. Ένα ωοθυλάκιο μεγαλώνει, ενώ στο εσωτερικό του ωριμάζει ένα ωάριο.

β) Πνευματικά. Στο στάδιο αυτό έχει μεγαλύτερη ικανότητα μάθησης, ισχυρότερη μνήμη, ευκολότερη συγκέντρωση προσοχής και περισσότερη φαντασία ελεγχόμενη από τη λογική.

γ) Ψυχολογικά. Από ψυχολογική και συναισθηματική άποψη, η εφηβεία είναι μία εξαιρετικά κρίσιμη περίοδος. Πρόκειται για μία μετάβαση από τον παιδικό κόσμο, στο κόσμο των ωρίμων. Ο έφηβος αισθάνεται να χάνει την προστασία της οικογένειας και προσπαθεί με δικές του δυνάμεις να προστατεύσει τον εαυτό του. Αναπτύσσει έντονο συναισθηματισμό, που εξαρτάται από την ιδιοσυγκρασία του και επηρεάζεται άμεσα από το επίπεδο της νοημοσύνης του, τις σχέσεις με το άλλο φύλο και τα κάθε είδους ερεθίσματα που δέχεται από το οικογενειακό και κοινωνικό του περιβάλλον. (<http://health.in.gr>)

1.3.2. Ο έφηβος και η έφηβη

Νιώθουν την ανάγκη να έχουν μια σεξουαλική επικοινωνία. Η σεξουαλική επικοινωνία συμβαίνει όταν ένα θηλυκό και ένα αρσενικό αισθάνονται ερεθισμό και έλξη ο ένας για τον άλλον. Το σεξ είναι επικοινωνία.

Η ψυχαναλύτρια Anna Freud υποστηρίζει ότι η αναταραχή στην περίοδο της εφηβείας αποτελεί μια ένδειξη φυσιολογικής ανάπτυξης. Η «ανωριμότητα» του εφήβου είναι αποτέλεσμα της προσαρμοστικής αναδιάρθρωσης του ψυχισμού του, η οποία είναι απαραίτητη για την προοδευτική επίτευξη των νέων αναπτυξιακών στόχων.

Ο ψυχισμός του ανθρώπου αναπτύσσεται και διαμορφώνεται μέσα από διαδοχικά εξελικτικά στάδια. Κάθε εξελικτικό στάδιο θέτει συγκεκριμένες προκλήσεις με τη μορφή νέων αναπτυξιακών κρίσεων. Η ικανοποιητική επίλυση των αναπτυξιακών κρίσεων των προηγούμενων σταδίων αποτελεί τη

βάση για την επιτυχή αντιμετώπιση των αναπτυξιακών κρίσεων των επόμενων σταδίων. Η αναπτυξιακή κρίση που δεν επιλύεται ικανοποιητικά τείνει να επανεμφανίζεται με τη μορφή συγκεκριμένων επαναλαμβανομένων δυσκολιών στη ζωή μας, δυσχεραίνοντας την πορεία μας προς την επίτευξη της ηλικιακά πρόσφορης ψυχοσυναισθηματικής ωριμότητας.

Ο ψυχαναλυτής Erik Erickson περιέγραψε οκτώ εξελικτικά στάδια μέσα από τα οποία αναπτύσσεται η προσωπικότητα του ατόμου και υποστήριξε ότι η εφηβική περίοδος αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της διαμόρφωσης της προσωπικής ψυχοκοινωνικής μας ταυτότητας δηλαδή, της αίσθησης συνέχειας και συνοχής του εαυτού μας που καθορίζει τους τρόπους επίλυσης των προβλημάτων, τις επιλογές, τους ρόλους και τον τρόπο ζωής μας. (Παρασκευόπουλος Ι. << Εξελεγκτική ψυχολογία, Εφηβεία, Ωριμότητα και Τρίτη ηλικία >> τόμος 4 Αθήνα 1999)

Αισθάνεται ότι ενώ μεγαλώνοντας αλλάζει, ουσιαστικά το βασικό αίσθημα τού ποιος ή ποια είναι παραμένει το ίδιο. Ωστόσο οι έντονες αλλαγές που επέρχονται στην εφηβεία (12ο-18ο έτος) επιβάλλουν μια αναδιάρθρωση του ψυχισμού του εφήβου, κατά την οποία τα προηγούμενα αναπτυξιακά θέματα επανέρχονται ως «μάχες που καλείται ο έφηβος να ξαναδώσει» στην πορεία του για την απαρτίωση μιας νέας ταυτότητας. Ο ψυχαναλυτής Peter Blos υποστηρίζει ότι η εφηβεία αποτελεί μια δεύτερη διαδικασία ατομικοποίησης.

Η εξασφάλιση ενός θετικού οικογενειακού περιβάλλοντος επιτρέπει στον έφηβο να αναπτύξει το αίσθημα της πίστης, της αφοσίωσης και του καθήκοντος (π.χ. ανάπτυξη «αισθήματος του ανήκειν» στην ομάδα ομηλίκων, εδραίωση μιας ιδεολογίας και ενός συστήματος αξιών για τη ζωή που προάγει το αίσθημα δέσμευσης αναφορικά με τη διαμόρφωση στόχων και σκοπών) που απαιτείται για τον επιτυχή προσανατολισμό στο μέλλον κατά την πορεία της ενηλικίωσης. Είναι επομένως πολύ σημαντικό οι γονείς, λειτουργώντας υποστηρικτικά, να εναρμονιστούν με τις εξελικτικές ανάγκες του παιδιού τους και να θέσουν τα

κατάλληλα όρια και κανόνες χωρίς να «αντεπιτίθενται» ή να «καταρρέουν» ως αποτέλεσμα των εντάσεων που δημιουργούνται κατά την εφηβική περίοδο. Είναι σημαντικό να δοθεί έμφαση στο ότι η εφηβεία αποτελεί μια δεύτερη ευκαιρία για την εξομάλυνση ψυχοσυναισθηματικών δυσκολιών που έλαβαν χώρα σε προηγούμενα αναπτυξιακά στάδια. Ακόμα όλων των προηγούμενων και πρόσφατων ταυτίσεων και αναπτυξιακών δεξιοτήτων οδηγεί στην ανάδυση μιας υγιούς ταυτότητας και στην επίτευξη των βασικών αναπτυξιακών στόχων της εφηβείας: της αποδοχής της νέας μορφής του σώματος, της διαμόρφωσης σεξουαλικής ταυτότητας και ρόλου, της αποκρυστάλλωσης της προσωπικής ψυχοκοινωνικής ταυτότητας, της προοδευτικής ψυχικής και συναισθηματικής ανεξαρτητοποίησης από τους γονείς και της δημιουργίας προϋποθέσεων για τη μελλοντική οικονομική ανεξαρτησία.

Ωστόσο, όταν η εξελικτική πορεία του παιδιού δεν ήταν ευνοϊκή, η αθροιστική συσσώρευση αναπτυξιακών ελλειμμάτων από τα προηγούμενα στάδια τείνει να δημιουργήσει μια σύγχυση ρόλων και ταυτότητας (π.χ. ο έφηβος βιώνει σύγχυση ρόλων, αδυνατεί να δεσμευθεί σε αποφάσεις ή επιτέλεση έργου). Ένας ενδεχόμενος κίνδυνος που απορρέει από την κρίση ταυτότητας είναι η αντισταθμιστική εδραίωση μιας αρνητικής ταυτότητας, κατά την οποία ο έφηβος καταφεύγει απελπισμένα σε επιλογές που κοινωνικά θεωρούνται επικίνδυνες ή ανεπιθύμητες, για να διαμορφώσει ένα αίσθημα ύπαρξης και μια αίσθηση ελέγχου επί της κατάστασης. Ο Erickson υποστηρίζει ότι η συμπεριφορά του εφήβου στις περιπτώσεις αυτές φαίνεται να διαμορφώνεται από τη σκέψη: «Καλύτερα να είμαι ένα μηδενικό ή κάποιος κακός ή κάποιος πράγματι νεκρός, παρά να είμαι κάποιος με μη επαρκή υπόσταση».

Η μη ικανοποιητική επίλυση των αναπτυξιακών κρίσεων που λαμβάνουν χώρα κατά την αποκρυστάλλωση των βασικών δομικών στοιχείων της ταυτότητας περιπλέκει τη μετάβαση και την προσαρμογή στα επόμενα εξελικτικά στάδια π.χ. δημιουργείται μια κατάσταση παρατεταμένης εφηβείας.

Η εφηβεία χαρακτηρίζεται συνήθως ως μια περίοδος «κρίσης». Προβληματισμός ακόμα και τρόμος αναδύεται στους γονείς με την σκέψη και μόνο ότι το παιδί τους θα μπει στη εφηβεία.....Οι δε γονείς που έχουν ήδη παιδιά στην εφηβεία, κάνουν «συγκριτικό τεστ» με τις περίεργες συμπεριφορές των παιδιών τους...

Οι έφηβοι βιώνουν μια κατάσταση εσωτερικής αλλαγής την οποία δεν μπορούν να διατυπώσουν με λέξεις, δυσκολεύονται να την εκφράσουν με τους τρόπους που μέχρι πρότινος, ως παιδιά χρησιμοποιούσαν. Ταυτόχρονα έχουν να αντιμετωπίσουν και τα περίεργα βλέμματα των γύρω τους ενηλίκων που προσδοκούν «δύσκολες» συμπεριφορές από μέρος τους.

Οι έφηβοι απορούν: «Γιατί τα ρίχνεται όλα στην εφηβεία; σιγά τι νομίζεται ότι είναι;» Ενώ στη πραγματικότητα αναζητούν και οι ίδιοι μια εξήγηση...Η αλήθεια είναι ότι η εξήγηση δύσκολα μπορεί να δοθεί ακόμα και από τους γονείς για τους οποίους η κρίση της εφηβείας συμπίπτει, τις περισσότερες φορές, με την **κρίση της μέσης ηλικίας** (και αν δεν συμπίπτει, σίγουρα την ενεργοποιεί). Κατ' αυτή την έννοια υπάρχει μια αλληλοδιαπλοκή μεταξύ εξελικτικών προβλημάτων της εφηβείας και εξελικτικών προβλημάτων της ηλικίας των γονέων. Ο χαρακτηρισμός «κρίση» δεν είναι αυτός που ταιριάζει τόσο στην περίοδο της εφηβείας... Θα προτιμήσουμε τον χαρακτηρισμό της Ντολτό «**μεταλλαγή**» καθώς συμβαίνει το παιδί να μεταλλάσσεται σε ενήλικα... και όπως κάθε αλλαγή έτσι και αυτή εμπεριέχει δυσκολίες... ακόμα και πόνο. Από την άλλη συμπαρασύρει και μια σειρά από ανατροπές στις μέχρι τώρα ισορροπίες των σχέσεων μεταξύ γονέων - παιδιού. (Παρασκευόπουλος Ι. << Εξελεκτική ψυχολογία, Εφηβεία, Ωριμότητα και Τρίτη ηλικία >> τόμος 4, Αθήνα 1999)

1.3.3. ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ – ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

Από την κατάσταση εξάρτησης που χαρακτηρίζει την σχέση γονιού–παιδιού, ο μελλοντικός ενήλικας αρχίζει τώρα να ανεξαρτητοποιείται... Έκφραση της προσπάθειας επίτευξης αυτού του σταδίου αποτελούν οι απορριπτικές τάσεις στις προτιμήσεις, συνήθειες και αξίες των γονιών, η προκλητικά διαφορετική γλώσσα, ενδυμασία, απασχόληση...Ο έφηβος δοκιμάσει την παντοδυναμία του «όχι» γίνεται ευερέθιστος, αντιδραστικός, αμφισβητίας, πεισματάρης!

Αντίθετα με αυτό που πολλοί ενήλικοι ίσως πιστεύουν, αυτή η συμπεριφορά δεν αναπτύσσεται στους εφήβους χωρίς κόστος: Ανασφάλεια, αμφιβολία, αμφιθυμία.. Η αποστασιοποίηση και αμφισβήτηση των γονιών δεν φέρνει μονάχα ανεξαρτησία. Ξαφνικά διακυβεύονται η στήριξη και η αποδοχή των γονιών που ως τώρα διατείνονται αφειδώς. Αντίθετα με αυτό που επίσης πολλοί έφηβοι πιστεύουν, η ίδια αυτή συμπεριφορά έχει κόστος και για τους ενήλικες: Φόβος ότι χάνουν τον έλεγχο, κατάρρευση της αξίας τους, εγκατάλειψη των προσδοκιών τους, ναρκισσιστικό τραύμα για την αμφισβήτηση του ρόλου τους...Η ανάγκη του εφήβου να προσδιορίσει την ταυτότητα του έρχεται σε σύγκρουση με την ανάγκη του γονέα να συνεχίσει την καθοδήγηση.

(Παρασκευόπουλος Ι. <<Εξελεγκτική ψυχολογία>> τόμος 3, Αθήνα 1999)

ΑΠΩΛΕΙΑ

Κατά την διαδικασία ανεξαρτητοποίησης του εφήβου βιώνεται ένα αίσθημα Απώλειας από γονείς και εφήβους για κοινούς αλλά και για διαφορετικούς λόγους. Ο έφηβος **θρηνεί την χαμένη παιδική του ηλικία...** την ξενοιασιά, την φροντίδα και ασφάλεια από τους γονείς, την ανευθυνότητα, το παιχνίδι, την

εξάρτηση. Ταυτόχρονα βιώνει και την απώλεια της ιδανικοποίησης των γονιών...οι γονείς μπαίνουν στην αμφισβήτηση αλλά αυτό δεν είναι κάτι που βιώνετε μόνο από την θετική του άποψη. Ο γονιός την απώλεια την βιώνει από την άποψη ότι χάνει τον γονεϊκό του ρόλο, παύει να είναι ο παντοδύναμος στα μάτια του παιδιού, ο ισχυρός, που έχει τον έλεγχο... και ταυτόχρονα χάνει και όλες τις ικανοποιήσεις που αυτός ο ρόλος του προσφέρει. Από την άλλη αρχίζει να χάνει και την επαφή με το παιδί του.... κάτι που επίσης έχει ψυχικό κόστος. Οι γονείς μέσα από την ενηλικίωση και το μέγαλωμα των παιδιών τους έρχονται σε επαφή περισσότερο και με το δικό τους μέγαλωμα και αυτό αναδύει προσωπικά άγχη και μοναξιά.

(Παρασκευόπουλος Ι. << Εξελεγκτική ψυχολογία, Εφηβεία, Ωριμότητα και Τρίτη ηλικία >> τόμος 4, Αθήνα 1999)

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ ΕΦΗΒΕΙΑΣ

1. Σωματικές μεταβολές – ανάπτυξη σεξουαλικής ωριμότητας
2. μπαίνουν οι βάσεις για την ανάπτυξη ετεροφυλικών σχέσεων

1.3.4. Σεξουαλική ωρίμανση

Κατά την εφηβική ηλικία ολοκληρώνεται η ανάπτυξη των πρωτογενών και δευτερογενών χαρακτηριστικών του φύλου. Ταυτόχρονα με τη σωματική ωρίμανση, αναδύονται η επιθετικότητα και η σεξουαλικότητα. Το σώμα του εφήβου αλλάζει, σχηματίζει την ενήλικη μορφή του και γίνεται ερωτικό. Η νέα εικόνα στο σώμα του εφήβου δεν είναι ακόμα ενσωματωμένη και σε ψυχικό επίπεδο. Οι έφηβοι δεν αναγνωρίζουν το σώμα τους και κατά συνέπεια και τον εαυτό τους, κάτι που τους δημιουργεί διαφόρων ειδών ανασφάλειες: «Είμαι όμορφος/η – άσχημος/η; Αρέσω; Ποιος είμαι;»

Και βέβαια υπάρχει έντονη ντροπή για όλο αυτό που τους συμβαίνει καθώς, δεν αισθάνονται ακόμα άνετα με τον νέο τους εαυτό, μέσα στο νέο τους σώμα.

Από την άλλη, η ραγδαία ωρίμανση των σωματικών στοιχείων, με την ένταση των επιθετικών και σεξουαλικών ενορμήσεων, οδηγεί τον έφηβο στην αναζήτηση εκτόνωση και ικανοποίησης εκτός οικογένειας. Αυτή η απομάκρυνση δεν είναι καθόλου εύκολη για τον έφηβο, καθώς συνοδεύεται από ενοχές, ανασφάλειες, αίσθηση κενού και ανεπάρκειας.

Από την πλευρά του γονιού τώρα, αυτή η ξαφνική αλλαγή και μεταμόρφωση του παιδιού, φέρνει καταρχήν αμηχανία... ξαφνικά, το ανήλικο χωρίς σεξουαλική ταυτότητα πλάσμα που είχε δίπλα του, μεταμορφώνεται σε έναν ενήλικο που είναι σεξουαλικός. Συνήθως οι γονείς έχουν την τάση να θέλουν να καταστείλουν αυτή την σεξουαλικότητα των εφήβων, υιοθετώντας ενοχοποιητική και ενίοτε αυταρχική στάση. Η στάση του γονέα θα εξαρτηθεί από το πώς ο ίδιος είχε διαχειριστεί και επιλύσει τα αντίστοιχα δικά του θέματα στην εφηβεία.

(Ασκητής Θ. << Η σεξουαλική αφύπνιση της εφηβικής ηλικίας>> Αθήνα 1993)

**ΟΙ ΟΚΤΩ (8) ΦΑΣΕΙΣ – ΚΡΙΣΕΙΣ
ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ
ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ**

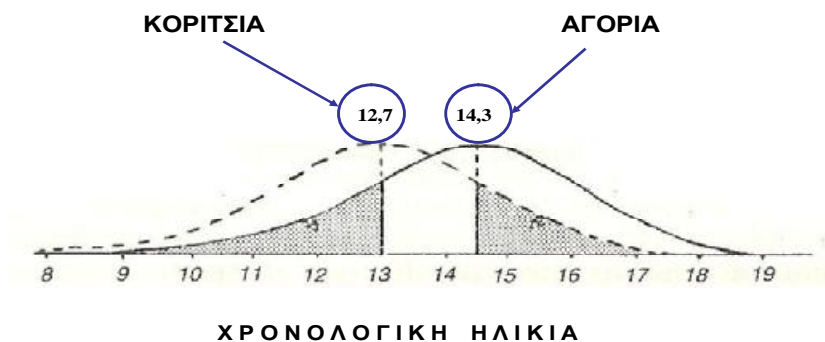

**ΟΙ ΤΕΣΣΕΡΙΣ (4) ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ
ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ**

- Δοτή – πρόωρα σχηματισμένη ταυτότητα
- Κατακτημένη ταυτότητα
- Παρατεταμένο μορατόριουμ
- Σύγχυση ρόλων

Επιθυμητή διαδικασία: Κατακτημένη ταυτότητα

Μέση ηλικία επέλευσης της ήβης στα αγόρια και στα κορίτσια: Δια-φυλικές και ενδο-φυλικές διαφορές

ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΑΜΥΝΑΣ ΤΟΥ ΕΓΩ

- Απώθηση
- Εκλογίκευση
- Άρνηση
- Ταύτιση
- Παλινδρόμηση
- Υποκατάσταση
- Προβολή
- Διανοουμενισμός
- Ονειροπόληση
- Ασκητισμός

ΙΔΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

– Από «πραγματιστής» στη σχολική ηλικία, γίνεται «ιδεαλιστής» στην εφηβεία

- Ανακαινιστική διάθεση
- Έντονη κριτική στάση
- Εναντίωση σε κάθε μορφή εξουσίας – αυθεντίας
- Συμβατική ηθική - Αυτόνομη ηθική

↓
Αιώνια αναγέννηση

ΠΟΤΕ ΤΕΛΕΙΩΝΕΙ Η ΕΦΗΒΕΙΑ;

Κατάκτηση ψυχο-κοινωνικής ωριμότητας

– Βουλευτική και εκτελεστική αυτονομία

- Αποδέσμευση από
• Άμεση προοπτική οικονομικής αυτονομίας
- ↙ ενήλικους
↘ συνομηλίκους

– Η εφηβεία αρχίζει ως ψυχο-βιολογικό φαινόμενο και καταλήγει σε ψυχο-κοινωνικό φαινόμενο.

↓
Κάθε εποχή και κάθε κοινωνία έχουν τη δική τους εφηβεία

Το **σεξ** είναι η έκφραση της ανθρώπινης επιθυμίας και ικανοποίησης στην προσδοκία της επιλογής ενός συντρόφου. Η ικανοποίηση και η απόλαυση είναι το κίνητρο και η ανάγκη της ανθρώπινης ζωής και της σχέσης των συντρόφων. Η **σεξουαλικότητα** αναφέρεται στην έκφραση της ψυχικής και βιολογικής

λειτουργίας που στοχεύει στη σωματική ικανοποίηση και συναισθηματική πληρότητα δια μέσου της ηδονής. Είναι μια έννοια πολυδιάστατη, που αφορά στη βιολογική, γνωστική, ψυχική, συναισθηματική και κοινωνική πλευρά του ανθρώπου. Ξεκινάει από τη γέννηση, οργανώνεται με την ψυχοσυναισθηματική ωρίμανση και διεκδικείται με την αναζήτηση ενός συντρόφου. (www.askitis.gr)

Σεξ, σεξουαλικός ρόλος και σεξουαλική συμπεριφορά είναι ο ανθρώπινος σεξουαλικός κύκλος, που χαρακτηρίζει την πλήρη ωρίμανση της μοναδικότητας και συντροφικότητας του ανθρώπινου είδους. Η γνώση και η μάθηση οριοθετούν τη σεξουαλικότητά μας και λογικοποιούν το απόλυτο της ηδονής που το ζώο χαρακτηριστικά εκφράζει με επιθετικότητα και καταστροφικότητα. Η σκέψη και το συναίσθημα οριοθετούν στον άνθρωπο αυτή τη σημαντική διαφορά, καθορίζοντας τη στάση ζωής από την κοινωνία, την οικογένεια και το σχολείο.

Ο σεξουαλικός ρόλος του ατόμου προσδιορίζεται από την ψυχική ωρίμανση και τη βιολογική γνώση στην αναζήτηση της σεξουαλικής και συναισθηματικής ολοκλήρωσης. Πιο συγκεκριμένα, ο σεξουαλικός ρόλος χαρακτηρίζεται από τη

σεξουαλική ταυτότητα, τη σεξουαλική λειτουργία - δραστηριότητα και τη σεξουαλική ικανοποίηση. Ο άνθρωπος μέσα από την εξελικτική του πορεία και την ψυχοσυναισθηματική του ωρίμανση διαμορφώνει το σεξουαλικό του ρόλο, αναζητώντας την ικανοποίηση και την απόλαυση στη συναισθηματική πληρότητα και την ηδονή που του προσφέρει η συντροφικότητα.

(www.askitis.gr)

Δια μέσου της σεξουαλικής συμπεριφοράς, ο άνθρωπος δηλώνει τον σεξουαλικό του προσανατολισμό, την επιλογή του συντρόφου, που πληροί τις προϋποθέσεις των δικών του αναγκών, αλλά και της κοινωνικής παραδοχής της

άμεσης ομάδας που τον περιβάλλει (μικρή κοινωνία), καθώς και την ένταξή του στους κώδικες της κοινωνικής αναφοράς (πολιτισμική αξία, ηθικοκοινωνική ταυτότητα). Η σεξουαλική συμπεριφορά είναι απόρροια του σεξ (ταυτότητα του φύλου, βιολογική και κοινωνική) και του σεξουαλικού ρόλου (ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη, βιολογική ωρίμανση), ώστε να μπορέσει το άτομο, μετά το κλείσιμο της εφηβείας να επιλέξει, αλλά και να επιλεγεί από κάποιον άλλο άνθρωπο. Σταθμός καθοριστικός της σεξουαλικής συμπεριφοράς στην ανθρώπινη ζωή είναι η έναρξη της ήβης (ορμονική ενεργοποίηση, βιολογική οριοθέτηση των χαρακτηριστικών του φύλου), η εφηβική εγρήγορση, που τα συναισθήματα και οι ανάγκες του εφήβου ξυπνούν τη σεξουαλικότητά του, εκφράζοντας πόθο, έλξη, φαντασίωση, αυνανισμό, για να οδηγηθεί στη σεξουαλική εμπλοκή και επαφή με ένα άλλο άτομο, με σκοπό την σεξουαλική ικανοποίηση και την οργανική κορύφωση. Αυτές οι βιολειτουργικές και ψυχολογικές εξελίξεις σηματοδοτούν την απαραίτητη προϋπόθεση της οριοθέτησης και του αυτοσεβασμού, που η σεξουαλική συμπεριφορά οδηγεί το άτομο στο άνοιγμα της σεξουαλικής ζωής του.

1.3.5. Πώς καθορίζεται η σεξουαλική ταυτότητα του ατόμου

Η **σεξουαλική ταυτότητα** του ατόμου καθορίζεται από την ταυτότητα του φύλου, την σεξουαλική προσδοκία και τον προσανατολισμό της σεξουαλικής ζωής του ατόμου. Δηλαδή, ο τρόπος που φέρουμε και εκφράζουμε την σεξουαλικότητά μας καθορίζεται από το πώς αισθανόμαστε αναφορικά με την «αρσενικότητα» ή την «θηλυκότητά» μας, από το τι είδους άτομα μας ελκύουν, αλλά και από τα πρότυπα που έχουμε εσωτερικεύσει για τον τύπο του άνδρα ή της γυναίκας που μας αρέσει. (www.askitis.gr)

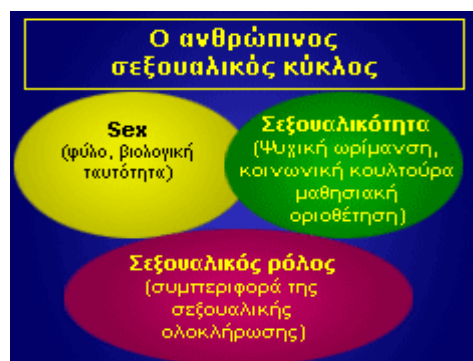
Τι είναι η ταυτότητα του φύλου και ποιοι παράγοντες την επηρεάζουν;

Το φύλο διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας, της συμπεριφοράς και των διαπροσωπικών σχέσεων του ατόμου από τη γέννησή του ως το τέλος της ζωής του. Η **ταυτότητα του φύλου** είναι η εσωτερική αίσθηση «αρρενωπότητας» ή «θηλυκότητας», η αίσθηση δηλαδή ότι είναι αγόρι ή κορίτσι, άντρας ή γυναίκα. Η ταυτότητα του φύλου έχει δύο διαστάσεις, τη βιολογική και την ψυχοκοινωνική. (www.askitis.gr)

Πώς καθορίζεται ο σεξουαλικός ρόλος του ατόμου;

Ο σεξουαλικός ρόλος ενός ανθρώπου χαρακτηρίζεται από τη σεξουαλική ταυτότητα (δηλαδή την ταυτότητα φύλου, τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την προσδοκία), τη σεξουαλική λειτουργία, δηλαδή την επιθυμία, τη διέγερση και τον οργασμό, αλλά και τη σεξουαλική ικανοποίηση, δηλαδή τη συναισθηματική πληρότητα και την ευχαρίστηση που αντλεί το άτομο από την έκφραση της σεξουαλικότητάς του.

(www.askitis.gr)

Ποιες είναι οι φάσεις της σεξουαλικής λειτουργίας;

Οι φάσεις της σεξουαλικής λειτουργίας είναι τέσσερις. Η φάση της επιθυμίας, της

διέγερσης, του οργασμού και της αποκατάστασης (ηρεμίας). Η ολοκληρωμένη σεξουαλική δραστηριότητα προϋποθέτει την αλληλοδιαδοχή όλων των φάσεων.

1) Επιθυμία: είναι το ψυχικό ερέθισμα που λειτουργεί στον εγκέφαλο και των δύο φύλων, καταγράφοντας την επιλογή ενός ανθρώπου για σεξουαλική επαφή και ολοκλήρωση. Προϋπόθεση της επιθυμίας είναι η ψυχική και βιολογική υγεία. Είναι η αρχική εικόνα της προετοιμασίας των ερεθισμάτων που το μυαλό αφυπνίζεται, ενεργοποιώντας με τις εγκεφαλικές ορμόνες το στάδιο της διέγερσης.

2) Διέγερση: η ψυχική επιθυμία ενεργοποιεί τη σωματική αντίδραση, που στον άνδρα εκφράζεται με την στυτική διέγερση και σκληρότητα του πέους και στη γυναίκα με την κολπική εφύγρανση, την κλειτοριδική αύξηση, καθώς και την διόγκωση των μαστών, έτσι ώστε να ξεκινήσει η προετοιμασία της σεξουαλικής πράξης και ολοκλήρωσης.

3) Οργασμός: είναι η τελική φάση της ψυχικής και σωματικής διέγερσης και των δύο φύλων που από τον εγκέφαλο μέχρι και τα γεννητικά όργανα, τόσο στον άνδρα όσο και στη γυναίκα, επιτελούνται λειτουργικές και φυσιολογικές αντιδράσεις της νεύρωσης και αιμάτωσης του ανθρωπίνου σώματος, που η ηδονή ως κυρίαρχο όπλο της σεξουαλικής συμπεριφοράς εκφράζει. Ο οργασμός σηματοδοτεί την ψυχοσυναισθηματική ικανοποίηση του ατόμου και την ψυχική πληρότητα που έρχεται από αυτόν, μαζί με την βιολογική συμμετοχή των γεννητικών οργάνων και της αντίστοιχης σύσπασης των μυών της περιοχής. Στον άνδρα ο οργασμός ταυτίζεται με την εκσπερμάτιση, ενώ στη γυναίκα με την αυξημένη κολπική εφύγρανση, τις συσπάσεις του κόλπου και της μήτρας, την αύξηση των σφύξεων, των αναπνοών, της αρτηριακής πίεσης. Ο οργασμός είναι μια φυσιολογική λειτουργία που δηλώνει για τον άνδρα περισσότερο τη

βιολογική και ψυχική ολοκλήρωση και για τη γυναίκα την πιο έντονη συναισθηματική λειτουργία της ψυχικής αποδοχής της ερωτικής πράξης.

4) Αποκατάσταση (ηρεμία): με το πέρας της σεξουαλικής λειτουργίας, επέρχεται η αποφόρτιση των σωματικών κριτηρίων της διέγερσης, αλλά και η ψυχική επαναφορά της ηρεμίας του ατόμου στη ψυχολογική κατάσταση που βρισκόταν προ της έναρξης της σεξουαλικής διαδικασίας. Η φάση αυτή θεωρείται ως το κλείσιμο της ψυχικής και σωματικής έντασης, προσφέροντας στο άτομο την συναισθηματική ικανοποίηση μετά τη σεξουαλική επαφή.

(www.askitis.gr)

Υπάρχει κρίση στην εφηβεία;

Εξαρτάται το τι ακριβώς εννοούμε όταν λέμε **κρίση**. Είναι γεγονός ότι στην εφηβεία υπάρχει ψυχολογικά μια ρευστότητα που δημιουργεί νέες προϋποθέσεις ωρίμανσης και αναδιάταξης του ψυχικού κόσμου.

Κατά συνέπεια μπορεί να θεωρηθεί φυσιολογική κάποια λογική και ελεγχόμενη αναταραχή στον έφηβο.

Πάντως δεν θα πρέπει να θεωρείται κανόνας η αναταραχή, δεδομένου ότι μπορεί να αντισταθμιστεί συχνά, με επιτυχία από τον ίδιο τον έφηβο. Μάλιστα όταν έχουμε να κάνουμε με πολύ ήσυχα και υπάκουα παιδιά, τότε αυτό πρέπει να μας βάλει σε σκέψεις, ότι τα παιδιά αυτά δείχνουν απροθυμία στο να μεγαλώσουν και μπορεί να φταίνε διάφορα πράγματα γι αυτό (όπως αυταρχικό και τιμωρητικό περιβάλλον ή υπερσυναισθηματικές εκδηλώσεις απέναντι στο παιδί από πλευράς γονέων).

Τότε έχουμε ουσιαστικά, την ανάπτυξη υπερβολικών μηχανισμών άμυνας (προς τις αναδυόμενες ενορμήσεις) που δημιουργούν φραγμό στη φυσιολογική διαδικασία ωρίμανσης.

Ωστόσο, δεν είναι φυσιολογικό και αναμενόμενο να έχουμε **σοβαρές αναστατώσεις** στην εφηβεία και στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να τις αντιμετωπίσουμε σαν ψυχολογική διαταραχή. Ο λόγος είναι ότι αν δεν αντιμετωπιστούν με την ανάλογη ψυχολογική βοήθεια, είναι απίθανο να ξεπεραστούν ανώδυνα από τον έφηβο και αργότερα θα αφήσουν κάποια κατάλοιπα στην υπόλοιπη ζωή του.

Φυσικά είναι φανερό ότι όσο πιο υγιής είναι η προσωπικότητα του παιδιού, τόσο πιο εύκολα θα περάσει μέσα από την εφηβεία χωρίς να βιώσει έντονο άγχος ή κατάθλιψη. Γι' αυτό πρέπει να επενδύει κανείς σε ενδιαφέρον και προσοχή, από νωρίς στην παιδική ηλικία ώστε να προλάβει αργότερα τα «απρόβλεπτα»!

Σημαντικό ρόλο για την πρόκληση αναταραχής στη διάρκεια της εφηβείας παίζουν η κληρονομικότητα αλλά κυρίως το περιβάλλον του εφήβου (οικογένεια) καθώς και παιδικές τραυματικές εμπειρίες, όπως αποχωρισμοί, θάνατος, διαζύγιο γονέων, αρρώστιες. Στις περιπτώσεις αυτές είναι αναμενόμενο να έχουμε θυελλώδη εφηβεία με εσωτερική αναταραχή αλλά και εξωτερικά προβλήματα συμπεριφοράς στο σπίτι και στο σχολείο. Είπαμε ότι η εφηβεία εκτείνεται από τα 11-18 ή και 20 & 25 ακόμη χρόνια της ζωής του ανθρώπου. (www.psychfamily.gr)

Είναι όμως ενιαία ή έχει ιδιομορφίες όσο προχωρεί με την ηλικία

Σίγουρα δεν είναι ομοιόμορφη και συνηθίζουμε επιστημονικά να την διαιρούμε σε τρία στάδια: Την προεφηβεία, την μέση και την τελική εφηβεία.

Τα όρια βέβαια αυτά είναι ο κανόνας αλλά ποικίλουν από άτομο σε άτομο όσον αφορά την έναρξη αλλά και τη διάρκεια. Για παράδειγμα κάποιοι 15χρονοι βλέπουμε ότι βρίσκονται σαφώς στο 1^ο στάδιο ενώ άλλοι ήδη στο 3^ο και τελικό. Πάντως οι περισσότεροι είναι στο 2^ο μέσο στάδιο.

Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν την ωρίμανση σε κάποιο στάδιο της εφηβείας είναι το φύλο, το πολιτιστικό επίπεδο, η κοινωνική τάξη, η κατάσταση της υγείας και άλλα.

Έτσι τα κορίτσια ωριμάζουν νωρίτερα από τα αγόρια, ειδικά στα πρώτα στάδια. Εξ άλλου μια χρόνια νόσος μπορεί να καθυστερήσει την ανάπτυξη του εφήβου, που έχει να αντιμετωπίσει την εξάρτησή του τόσο από τη φαρμακευτική αγωγή όσο και τη συνεχή υποστήριξη από γονείς και γιατρούς, αλλά ταυτόχρονα παλεύει και με την εικόνα του σώματός του και τους περιορισμούς που του υπαγορεύει η αρρώστια του.

Ποιοι είναι γενικά οι στόχοι της εφηβείας από ψυχολογική και κοινωνική άποψη

Καταρχήν η σταδιακή ανάπτυξη μέχρι το άτομο να γίνει ανεξάρτητο και αυτόνομο. Το να αναπτύξει το άτομο μια ρεαλιστική αλλά και αποδεκτή εικόνα για το σώμα του και τον εαυτό του. Να αποκτήσει ικανοποιητικό έλεγχο των γενετήσιων ορμών του αλλά και ικανότητα να εκφράσει τα ερωτικά του συναισθήματα, όταν χρειαστεί. Να επεκτείνει την κοινωνικότητά του με σχέσεις και συναναστροφές έξω από την οικογένεια. Να είναι ικανός να εφαρμόσει ένα ρεαλιστικό σχέδιο για να πετύχει μια κοινωνική και οικονομική επιβίωση. Να αποδεχτεί ένα σύστημα κοινωνικών και ηθικών αξιών που θα του επιτρέψει να σταθεί μέσα στην κοινωνία.

Τι προβλήματα μπορεί να αντιμετωπίσουμε στην αρχική εφηβεία ή προεφηβεία (11-13)

Η εποχή αυτή χαρακτηρίζεται από ραγδαίες αλλαγές σε βιολογικό αλλά και ψυχολογικό επίπεδο. Είναι μια κρίσιμη μεταβατική περίοδος που μπορεί να προβληματίσει γονείς και παιδιά και γι' αυτό είναι σκόπιμο να είμαστε έτοιμοι και να καταβάλουμε ιδιαίτερη προσοχή.

Μέχρι τώρα είχαμε να κάνουμε με ένα παιδί που μεγάλωνε σιγά σιγά. Τώρα έχουμε να αντιμετωπίσουμε και εντυπωσιακές ποιοτικές αλλαγές που θα το διαφοροποιήσουν και θα του δώσουν χαρακτηριστικά ανδρικά ή γυναικεία.

Αλλαγές που θα συνεχιστούν και θα ολοκληρωθούν μέσα στα επόμενα 2-6 χρόνια με την εμφάνιση των δευτερογενών χαρακτηριστικών του φύλου, εκείνων δηλ. που θα το κάνουν να φαίνεται σαν αγόρι ή κορίτσι.

Όσο όμως και αν φαίνονται κοινότυπες αυτές οι αλλαγές δεν έχουν την ίδια επίδραση σε όλους. Έτσι οι σωματικές αλλαγές μπορεί να μην είναι ταυτόχρονες και αρμονικές σε όλα τα όργανα, οπότε να προξενήσουν ανησυχία στον έφηβο που μπορεί να μην γνωρίζει τι πρόκειται να επακολουθήσει. Εξ άλλου μια ήπια ακμή του προσώπου μπορεί να φαντασιώνεται σαν παραμόρφωση και να προξενήσει κατάθλιψη στο νέο. Γι' αυτό εδώ θα πρέπει να γίνει ενημέρωση και συζήτηση από το γονιό ή έναν γιατρό και ανάλογη υποστήριξη.

Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό της ηλικίας αυτής είναι ότι ο έφηβος αρχίζει να έχει έντονο ενδιαφέρον για σεξουαλικά θέματα, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι έχει και σεξουαλική δραστηριότητα. Γοητεύεται από ερωτικές σκηνές που μέχρι τώρα αγνοούσε (ίσως και να αποστρεφόταν!) και η περιέργειά του αυξάνει. Είναι σημαντικό για τους γονείς σ αυτή τη φάση να μπορούν να κρατήσουν την ψυχραιμία τους... Να μην τρομάζουν και παρεξηγήσουν τα πρώιμα ενδιαφέροντα του παιδιού τους νομίζοντας ότι έχει πρόθεση να αρχίσει σεξουαλική ζωή! Γιατί τότε μπορεί να ανησυχίσουν και να επιστρατεύσουν απαγορεύσεις και τιμωρίες εφ' όλης της ύλης, φοβούμενοι μήπως χάσουν τον έλεγχο. Τότε σίγουρα θα τον χάσουν γιατί το παιδί θα επαναστατήσει αλλά και θα χάσει την εμπιστοσύνη στους γονείς του με αποτέλεσμα να μην τους κοινοποιεί τα προβλήματα του. Παράλληλα μπορεί να εμποδιστεί η συνολικότερη ανάπτυξη του εφήβου και η πορεία του προς την ανεξαρτητοποίηση. (www.anew.gr.)

1.3.6. Πώς διαμορφώνονται οι σχέσεις του εφήβου με τους γονείς του κατά την περίοδο αυτή

Μέχρι τώρα το παιδί ταυτιζόταν έντονα με τους γονείς του και τους χρησιμοποιούσε σαν πρότυπα. Τώρα, σαν έφηβος, έχει την ανάγκη ψυχολογικά, να διαφοροποιηθεί από τους γονείς του και να αναζητήσει τη δική του ταυτότητα. Αυτό είναι απόλυτα φυσιολογικό και στις περισσότερες περιπτώσεις επιτυγχάνεται σιωπηρά, χωρίς ανοιχτή ρήξη, μέσα από ενέργειες όπως το ιδιόμορφο ντύσιμο, κούρεμα, μουσικές προτιμήσεις και την αυξημένη βαρύτητα που δίνει σε στενούς του φίλους.

Σε μερικές οικογένειες όμως αυτή η τάση για διαφοροποίηση μπορεί να γίνει αφορμή έντονων συγκρούσεων και αναστάτωσης. Κινδυνεύουν όμως να αποξενωθούν από αυτό και να μη μπορέσουν τελικά να σταθούν δίπλα του αυτά τα δύσκολα χρόνια.

Οι σχέσεις με τους γονείς

Ο έφηβος κινείται μεταξύ εξάρτησης και ανεξαρτησίας. Η σχέση του με τους γονείς χρειάζεται να ξαναδουλευτεί, μέσα από τις διεργασίες της μετάβασης από την παιδική ηλικία στην ενήλικη ζωή. Ο τελικός στόχος είναι βέβαια να επιτύχει ο έφηβος την αυτονομία και την ανεξαρτητοποίησή του. Η προσπάθεια αυτή για αυτονομία του εφήβου συνεπάγεται κλυδωνισμό της ισορροπίας που είχε η οικογένεια μέχρι την περίοδο αυτή. Η ισορροπία αυτή πολύ συχνά εξαρτάται από το βαθμό της εξάρτησης των παιδιών από τους γονείς του αλλά και αντίστροφα. Αυτονόητο είναι πως οι γονείς πρέπει να συνεχίσουν να έχουν την ευθύνη του παιδιού τους και επιπλέον να το «κρατήσουν», να απορροφήσουν δηλαδή τις συγκρούσεις των συναισθημάτων αλλά και την αστάθεια της συμπεριφοράς, οικοδομώντας μία σχέση εμπιστοσύνης. Στο σημείο αυτό υπάρχει ο κίνδυνος είτε ο έφηβος είτε οι γονείς, ασυνείδητα, να επιθυμούν να συνεχιστούν οι δεσμοί εξάρτησης. Η συμπεριφορά του εφήβου μπορεί να κάνει τους γονείς να αντιδράσουν με κατασταλτικά μέτρα, οδηγώντας τον έφηβο είτε στην περαιτέρω επιδείνωση της συμπεριφοράς του, είτε στην προσκόλλησή του στους γονείς με αποτέλεσμα την ανεπαρκή αυτονόμησή του. Εξίσου επικίνδυνη είναι και η αντίθετη αντίδραση: «είσαι μεγάλος πλέον, δεν μας χρειάζεσαι εμάς». Αυτή η αντίδραση μπορεί να δημιουργήσει στον έφηβο μία αίσθηση ψευδούς ωριμότητας. Για να

αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που τον υπερβαίνουν μπορεί να ταυτιστεί με τη στάση του γονέα, βάζοντας σε κίνδυνο τη σταδιακή ωρίμανση του δικού του εαυτού. Η πρόωγη απομάκρυνση από τους γονείς μπορεί επίσης να τον κάνει να αισθανθεί μόνος, ανήμπορος και απελπισμένος, καθώς νοιώθει πως δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των μεγάλων. Παραμένει έτσι άβουλος και αναποφάσιτος ενώ παράλληλα αναζητά διαρκώς στηρίγματα. Γιατί συμβαίνουν όλα αυτά; Κεντρικά στα παραπάνω είναι δύο ζητήματα: αυτά της απώλειας της παιδικής ηλικίας και η επώδυνη διαδικασία της αποκαθίλωσης των εξιδανικευμένων εικόνων των γονιών του. Τα δύο αυτά θέματα αφορούν παράλληλα τόσο στον έφηβο όσο και τους γονείς του. Ο έφηβος θα πρέπει σταδιακά να «πενθήσει», όπως αναφέρουν οι θεωρητικοί της εφηβικής ηλικίας, την απώλεια της σιγουριάς, της ασφάλειας, της ανεμελιάς της παιδικής ηλικίας και να αρχίσει να αναλαμβάνει ο ίδιος την ευθύνη του εαυτού του. Επίσης, καθώς ωριμάζει, αρχίζει να αντιλαμβάνεται ότι οι γονείς του δεν είναι ιδανικά πρόσωπα, όπως πίστευε στην παιδική του ηλικία, παντοδύναμα, πανέξυπνα. Αρχίζει και αντιλαμβάνεται τις αδυναμίες τους, να αμφισβητεί τις αξίες τους, τις πεποιθήσεις τους και μαζί με αυτές τις ευρύτερες κοινωνικές και ηθικές αξίες. Στο δρόμο για την υιοθέτηση της δικής του ταυτότητας θα αρχίσει να ταυτίζεται με διάφορα εξωτερικά πρότυπα («είδωλα»), να συμμετέχει σε ομάδες, να εξετάζει, να ενστερνίζεται και στη συνέχεια να απορρίπτει θεωρίες, να «επαναστατεί» και αυτή η διαδικασία θα τον στρέψει από το στενό οικογενειακό πυρήνα στην κοινωνία, τον κόσμο. Είναι αυτονόητο, πως όσο μεγαλύτερη είναι η ανάγκη των γονιών να εξακολουθούν να είναι τα κεντρικά πρόσωπα στη ζωή του εφήβου, τόσο πιο δύσκολες και επώδυνες θα είναι οι παραπάνω διαδικασίες. Οι ίδιοι οι γονείς αντιμετωπίζουν δυσκολίες στο να αποδεχτούν την απώλεια του γονικού τους ρόλου. Φυσιολογικά, η στέρηση αυτή οδηγεί στο να στραφούν οι γονείς ο ένας στον άλλο για πιο άμεση ικανοποίηση των αναγκών τους ή να συμβιβαστούν με τις μειωμένες ικανοποιήσεις που τους προσφέρει η σχέση με νέους ενήλικες (όπως σε λίγα χρόνια θα είναι τα παιδιά τους). Η ιδανική εικόνα που τους προσέδιδε το παιδί τους είναι γοητευτική και ενίοτε αποπλανητική αλλά θα πρέπει και οι ίδιοι να είναι σε θέση να το βοηθήσουν να την αποκαθλώσει προκειμένου να την αντικαταστήσει με μία άλλη, πιο κοντά στην πραγματικότητα. Με τον τρόπο αυτό βοηθούν το παιδί τους, όταν αυτό θα ενηλικιωθεί, να μπορεί να δημιουργήσει σχέσεις που δε θα βασίζονται στην εξιδανίκευση, η οποία αναπόφευκτα οδηγεί σε απογοητεύσεις και θυμό. Συχνά αυτή η διαδικασία συμπίπτει με την κρίση της μέσης ηλικίας των γονιών. Ο γονιός χαίρεται για την ανάπτυξη του παιδιού του αλλά παράλληλα, αναγκασμένος να κάνει τον απολογισμό της δικής του ζωής, έρχεται αντιμέτωπος με στερήσεις, επιλογές που πιστεύει πως θα έπρεπε να είναι άλλες, αναγνωρίζοντας παράλληλα πως δεν έχει πλέον την ευκαιρία να τις αλλάξει. Τα χρόνια πέρασαν. Και όλα αυτά μπορεί να οδηγήσουν σε κρίση είτε της σχέσης των γονιών με το παιδί τους, είτε των γονιών μεταξύ τους, είτε σε

συναισθηματική κρίση του κάθε γονέα ξεχωριστά. Η επιτυχημένη επίλυση αυτών των συγκρούσεων βοηθά τον έφηβο να διαμορφώσει το δικό του, αυθεντικό σύστημα αξιών, απορρίπτοντας ορισμένες από αυτές των γονιών του και υιοθετώντας άλλες, ενώ δημιουργείται μία καλύτερη αίσθηση εαυτού. Ο έφηβος πλέον ελέγχει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του και με βάση αυτά προσδιορίζει τις επιλογές του. Η προσωπική επιλογή και ευθύνη καθιστά ευκολότερη και την κρίση τους. Όλα αυτά μεταβάλλουν και τη σχέση του εφήβου με τους συνομηλίκους τους. Συχνά παρατηρείται στην ηλικία αυτή φιλικές σχέσεις της παιδικής ηλικίας να καταρρέουν για να αντικατασταθούν από άλλες. Στην παιδική ηλικία αυτό που δυνάμωνε τις φιλικές σχέσεις ήταν το παιχνίδι και όχι η κατάθεση προσωπικότητας και χαρακτήρα των ατόμων. Ο έφηβος πλέον αναπτύσσει την ικανότητα να διαλέγει τους φίλους και την παρέα του, των οποίων οι προσδοκίες και οι απαιτήσεις είναι τέτοιες ώστε να ενισχύουν την επιθυμία του να γίνει ενήλικας. Τα παραπάνω έχουν μία επιπλέον σημαντική συνέπεια. Στην ηλικία αυτή, μέσα από την εκπαίδευση, τίθενται οι βάσεις της μελλοντικής επαγγελματικής απασχόλησης και οι στόχοι για τον τρόπο ζωής. Επομένως, όσο καλύτερης διαπραγμάτευσης έχουν τύχει τα παραπάνω θέματα, τόσο πιθανότερο είναι οι επιλογές αυτές να δώσουν μελλοντικά ικανοποίηση στον έφηβο. Το άλλο κύριο επίτευγμα αυτής της ηλικίας είναι η απορρόφηση των κραδασμών που προκαλεί η ανάδυση της σεξουαλικότητας στην εφηβική ηλικία και των σωματικών αλλαγών που οφείλονται στην ορμονική αφύπνιση του σώματος του εφήβου. Οι ορμονικές αλλαγές προκαλούν αλλαγές στα πρωτεύοντα και τα δευτερεύοντα χαρακτηριστικά του φύλου. Οι αισθητηριακές προσλήψεις του εφήβου κατακλύζονται από πρωτόγνωρα ερεθίσματα που προκαλούν ευχαρίστηση ταυτόχρονα όμως και ντροπή, άγχος, αμηχανία. Πως θα δεχτούν οι γονείς αυτές τις καινούργιες εμπειρίες; Πως θα επιδράσουν στις σχέσεις με τους συνομηλίκους; Η «σεξουαλικοποίηση» του κοινωνικού περιβάλλοντος και των οπτικών παραστάσεων των παιδιών και των εφήβων δε βοηθά στη σταδιακή απαρτίωση ή σύνθεση των καινούργιων αυτών εμπειριών στο σύνολο της ταυτότητας του ατόμου. Η απότομη και συχνά άκαιρη αφύπνιση της σεξουαλικότητας σημαίνει πως το παιδί ή ο έφηβος δε διαθέτει το απαιτούμενο χρονικό διάστημα να διαπραγματευτεί τα αρνητικά συναισθήματα που συνοδεύουν τη σεξουαλικότητα, να μπορέσει να τα αντιμετωπίσει και να τα τακτοποιήσει κατάλληλα. Το γεγονός αυτό συμβάλλει σημαντικά στην αστάθεια των σχέσεων αργότερα στη ζωή του αλλά τελικά και στην ίδια την απόλαυση της σεξουαλικής επαφής, που μετατρέπεται σε «μόδα», «must», μίμηση επιβεβλημένων προτύπων κλπ. Η αμηχανία ή η ντροπή λοιπόν, αρχικά μπορεί να οδηγήσουν στην απομόνωση του εφήβου. Στο σημείο αυτό καθοριστικός είναι ο ρόλος του γονέα. Εφόσον ο ίδιος έχει διαπραγματευτεί με ικανοποιητικό τρόπο τα ζητήματα της δικής του σεξουαλικότητας θα μπορέσει να βοηθήσει τον έφηβο να λύσει τις απορίες του χωρίς να χρειαστεί να καταφύγει στους μύθους των συνομηλίκων του ίδιου φύλου, που στηρίζονται

στην άγνοια συχνά και τις φαντασιώσεις που τρέφονται από τους ίδιους φόβους, οι οποίοι μπορεί να αναστείλουν περαιτέρω τη φυσιολογική σεξουαλική ανάπτυξη. Η εικόνα του ατόμου του άλλου φύλου μπορεί να διαστρεβλωθεί τόσο που να τρομάζει, όπως και η εικόνα του ίδιου του εαυτού. Στη διαστρεβλωμένη αυτή εικόνα μπορεί να συμβάλει και η αντίστοιχη, ασυνείδητη των γονιών, οι οποίοι με υπερβολικές απαγορεύσεις ή απουσία ορίων (ακόμα και με στάσεις του τύπου: «δε θέλω να γνωρίζω τίποτε για όλα αυτά») δυσκολεύουν την απαρτίωση της σεξουαλικής ταυτότητας του παιδιού τους. Ζητούμενο είναι να εδραιωθεί η επιθυμία, με τρόπο σταδιακό, ώριμο και κατάλληλο, που θα αποτελέσει τη βάση των ετεροφυλόφιλων σχέσεων στη μετέπειτα ζωή του εφήβου.

(American Psychiatric association. Diagnostic and statistical of Mental Disorders 3rd ed. Revised Washington DC 1987)

Η εφηβεία, η ταυτότητα, η σεξουαλικότητα είναι μία άγνωστη περιοχή, την οποία το παιδί θα πρέπει να γνωρίσει και να κατακτήσει ώστε να ενηλικιωθεί. Στην προσπάθεια αυτή οι γονείς θα πρέπει να είναι αρωγοί. Θα πρέπει, στηριζόμενοι στις γνώσεις, τις εμπειρίες και τις αναμνήσεις της δικής τους εφηβείας, να θέτουν τα όρια που πιστεύουν ότι τους βοήθησαν στη δική τους εξερεύνηση αυτής της άγνωστης περιοχής. Δε θα πρέπει όμως να ξεχνάνε ότι η περιοχή που καλείται να εξερευνήσει το παιδί τους είναι μία καινούργια περιοχή και σε αυτή θα πρέπει να το βοηθήσουν να αναπτύξει πρωτοβουλίες, να χρησιμοποιήσει τρόπους και ιδέες δικές του, αφού το ίδιο είναι ο δέκτης των μηνυμάτων του καιρού του. Στην πορεία αυτή θα υπάρξουν συγκρούσεις στις οποίες οι γονείς, με τη βοήθεια του υποστηρικτικού τους, ώριμου ρόλου, θα βοηθήσουν τον έφηβο να ανακαλύψει τις λύσεις, τις οποίες θα χρησιμοποιήσει αργότερα σα μοντέλο για την εξερεύνηση και άλλων, άγνωστων περιοχών στη ζωή του.

Πώς είναι η σχέση το εφήβου μέσου σταδίου με τους γονείς του

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτή είναι η πιο δύσκολη περίοδος που συνήθως αντιμετωπίζουν οι γονείς και θα πρέπει να είναι έτοιμοι για κάτι τέτοιο. Τα

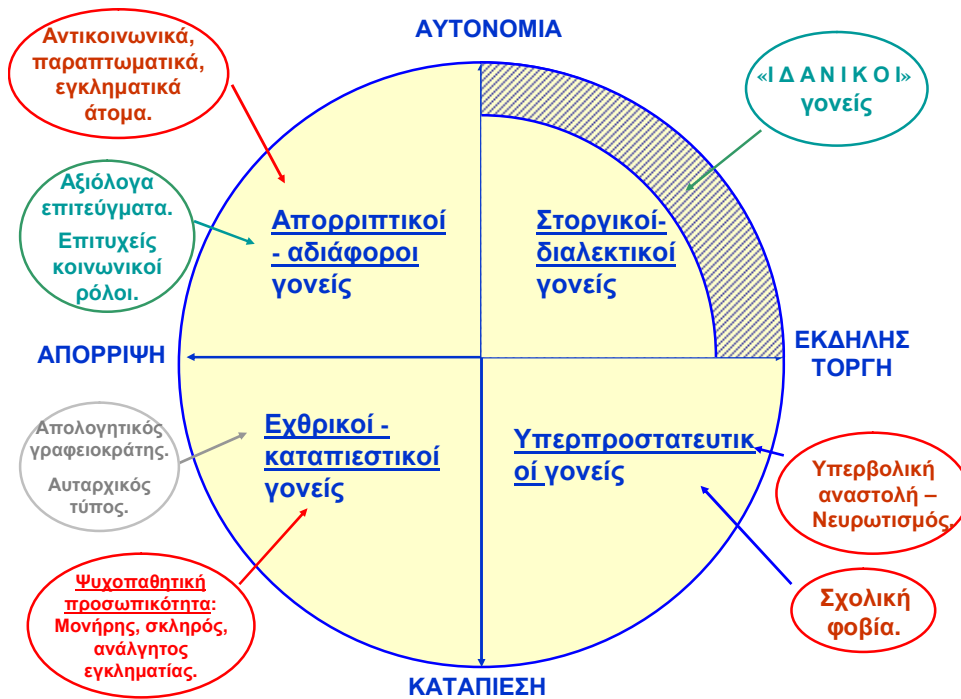
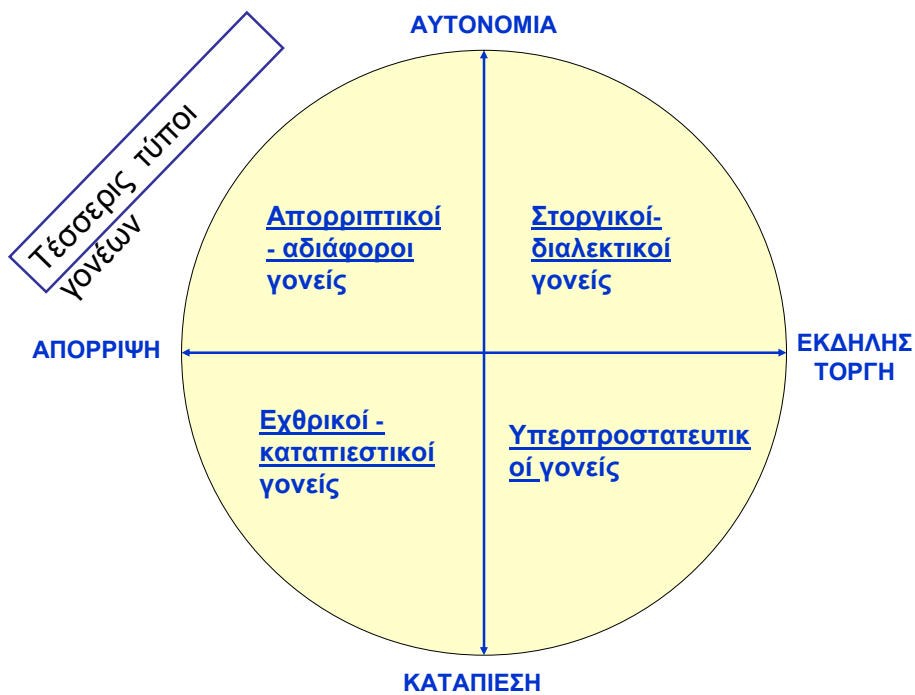
παιδιά μπορεί να είναι **αμφιθυμικά** στη σχέση τους μαζί τους καθώς παλεύουν να αποκτήσουν τη δική τους ταυτότητα.

Έχουν ήδη εκφράσει την ανάγκη τους για ανεξαρτησία, αλλά τώρα αντιλαμβάνονται ότι μια τέλεια ανεξαρτησία στη φάση αυτή τους εκθέτει σε ευθύνες και κινδύνους. Έτσι ο έφηβος ταλαντεύεται τότε προς την αναζήτηση συμπαράστασης από τους γονείς του και τότε προς την άρνηση κάθε βοήθειας όταν φοβάται μήπως χάσει την ανεξαρτησία του. Πρόκειται για μια φυσική αντίδραση και έχει σημασία η στάση των γονιών ώστε να βρει τη διέξοδό της.

Πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι για να βοηθήσουν το παιδί τους χρειάζεται να παραμείνουν μια σταθερή φιγούρα, πρόθυμοι να το ακούσουν ανά πάσα στιγμή χωρίς να προσπαθούν να κυριαρχήσουν πάνω του. Ο γονιός θα παραμείνει ωστόσο, ένας πολύτιμος σύμβουλος στις αναζητήσεις και τα προβλήματα του εφήβου.

3. Όχι ΜΟΝΟ-λογος, αλλά ΔΙΑ-λογος!

- Δεν μιλάμε στον έφηβο, αλλά μιλάμε με τον έφηβο.
- Να μάθουμε να ακούμε.
- Διάλογος με ενσυναίσθηση.
 - Να μπαίνουμε στη θέση του άλλου.
- Όχι κήρυγμα!
 - Μην ξεχνάμε τα δικά μας!

1.3.7. Σχέσεις του εφήβου με συνομιλήκους

Είναι απαραίτητο για να ωριμάσει το παιδί να φύγει σταδιακά από τους γονείς του και να προσεγγίσει τους συνομιλήκους. Η παρέα του θα είναι το ασφαλές ψυχολογικό καταφύγιο έξω από την οικογένεια που θα τον βοηθήσει να κάνει το πρώτο ουσιαστικό βήμα προς την κοινωνικοποίηση. Εκεί οι έφηβοι θα δοκιμάσουν τις ιδέες και τις ικανότητές τους, θα συγκρίνουν τον εαυτό τους με τους άλλους και θα πάρουν μια θέση ανάμεσα σ αυτούς. Στην αρχή της εφηβείας οι παρέες είναι συνήθως του ίδιου φύλου και τα αγόρια κάνουν συνήθως μεγάλες ομάδες με το ίδιο ντύσιμο και κούρεμα και την ίδια φρασεολογία.

Βρισκόμαστε ήδη στο γυμνάσιο. Εκεί πολλοί έφηβοι βρίσκουν ένα εντελώς νέο περιβάλλον με άγνωστους συμμαθητές. Είναι δυνατόν λοιπόν να δυσκολευτούν στην προσαρμογή τους και να εμφανιστούν αγχώδεις και φοβισμένοι. Αυτό μπορεί να εκδηλωθεί με ψυχοσωματικά συμπτώματα, αποφυγή του σχολείου ή μαθησιακές δυσκολίες. Γι' αυτό πρέπει να είμαστε προσεκτικοί όταν έχουμε να κάνουμε με ένα παιδί που έχει δυσκολίες στο σχολείο καθώς πίσω από αυτό μπορεί να κρύβονται συναισθηματικά προβλήματα που θα χρειαστούν ειδική αντιμετώπιση. (www.psych-therapia.com)

Τί γίνεται με τις παρέες των παιδιών στη μέση εφηβεία

Οι έφηβοι συμμετέχουν πλέον και σε ομάδες που αποτελούνται από νέους και των δύο φύλων (αρκεί να παρατηρήσει κανείς τις παρέες στην αυλή ενός Λυκείου). Εκεί μέσα ο ένας υποστηρίζει τον άλλο και αποκτά αυτοπεποίθηση κάτω από το άγρυπνο βλέμμα του άλλου φύλου, με το οποίο μαθαίνει έτσι να συναναστρέφεται και να αποκτά άνεση.

Οι σχέσεις των εφήβων μπορεί να επεκτείνονται και σε άλλους τομείς εκτός οικογένειας. Έτσι συχνά συνδέονται με έναν ή δύο ενήλικες (όπως ένας καθηγητής, ένας ιερέας) ή ακόμη μπορεί να δείξουν φροντίδα σε μικρότερα παιδιά.

Αυτές όλες είναι σπουδαίες αλληλεπιδράσεις και εκθέτουν τους εφήβους σε τρόπους ζωής και φιλοσοφίες διαφορετικές από εκείνες της οικογένειάς τους. Ας μην ανησυχούν όμως χωρίς σοβαρό λόγο οι γονείς, βρίσκονται τώρα στα πλαίσια της αναπτυξιακής εξερεύνησης και συνήθως όταν οι έφηβοι ενηλικιωθούν, διαμορφώνουν παρόμοιες πολιτικές και φιλοσοφικές απόψεις με τους γονείς των.

(www.psych-therapia.com)

Ποιές οι ιδιαιτερότητες της τελικής εφηβείας

Ο τελικός στόχος του τελευταίου σταδίου της εφηβείας (17-20 περίπου) είναι όπως λέει ο Erikson «η ανάπτυξη μιας **επαγγελματικής ταυτότητας**».

Ήδη χρονικά βρισκόμαστε στην τελευταία τάξη του Λυκείου, για όσους νέους εξακολουθούν το σχολείο. Αναφύονται τώρα, μια σειρά από καίρια ερωτήματα που η απάντησή τους θα διευκολύνει την επίτευξη του τελικού στόχου της εφηβείας.

Είναι πολύ σημαντικό για κάθε άτομο να αποφασίζει ο ίδιος την καριέρα που θα ήθελε να ακολουθήσει στη ζωή του. Χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι δεν θα τον συμβουλέψουν εκείνοι που είναι υπεύθυνοι ακόμη γι' αυτόν και τον αγαπούν.

Ο ρόλος των γονιών και δω μπορεί να είναι σημαντικός εφόσον οι νέοι έχουν ανάγκη από υποστήριξη κάθε είδους και βοήθεια. Οι περισσότεροι γονείς βρίσκουν ότι έχουν καλύτερη σχέση με τα παιδιά τους τώρα, απ' ότι παλιότερα.

Ωστόσο το συχνότερο λάθος τους είναι η **υπερπροστασία**. Φοβούνται ότι ο νέος που ξεκινάει τη ζωή θα κάνει σοβαρά λάθη στην επιλογή της καριέρας ή συζύγου και δεν μπορούν να αντισταθούν στον πειρασμό να αποφασίζουν για λογαριασμό του... (www.psych-therapia.com)

Συνοψίζοντας όσα είπαμε για την εφηβεία, θα λέγαμε ότι:

Η εφηβεία είναι λοιπόν, μια **κρίσιμη** περίοδος με επαναστατικότητα, ρευστότητα και ανακατατάξεις. Δεν είναι ίδια για όλους.

Αναμφίβολα όταν το οικογενειακό κλίμα ήταν κατάλληλο στην παιδική ηλικία, χωρίς **ψυχοτραυματικά γεγονότα**, ο έφηβος έχει τις καλύτερες προϋποθέσεις με τη συμπαράσταση των γονιών του να ωριμάσει και να ενηλικιωθεί. Είναι δυνατόν όμως η εφηβεία να είναι περισσότερο ταραχώδης και επεισοδιακή απ' ότι συνήθως, πράγμα που θα αναστατώσει εκτός από τον έφηβο, ολόκληρη την οικογένεια. Αυτές οι περιπτώσεις αποτελούν περίπου το 20 ο)ο σύμφωνα με μια έρευνα. Τότε θα χρειαστεί να ζητήσουν οι γονείς βοήθεια από κάποιον ειδικό και πιθανότατα ο έφηβος θα χρειαστεί μια επείγουσα **ψυχοθεραπευτική** παρέμβαση. Αν αυτό δεν γίνει μέχρι την ενηλικίωση, ο νέος άνθρωπος θα χρειαστεί να κάνει πολλούς συμβιβασμούς στη ζωή του για να ισορροπήσει συναισθηματικά.

Γι' αυτό θα πρέπει να «σκεφτόμαστε» την εφηβεία από τη γέννηση ακόμη του παιδιού, ώστε να προλάβουμε τις ανεξέλεγκτες αντιδράσεις. Ο ρόλος του γονιού είναι πράγματι υπεύθυνος και δύσκολος και γι' αυτό πρέπει να τον βοηθήσουν ουσιαστικά τόσο η κοινωνία, όσο η πολιτεία και η εκκλησία.

Η εφηβεία είναι το τελευταίο σκαλοπάτι πριν την ωριμότητα, είναι λοιπόν και η τελευταία ευκαιρία για να επέλθουν σημαντικές διορθωτικές αλλαγές

για την ολοκλήρωση της προσωπικότητας. Κάθε εποχή και κάθε εφηβεία έχουν τη δική τους κοινωνία.

Αγωνιζόμαστε - ο καθένας από τη θέση του - για να έχουν οι νέοι μας ένα καλύτερο μέλλον, για να γίνουν αύριο καλύτεροι γονείς σε μια καλύτερη κοινωνία. Θα πετύχουμε, όταν προσπαθούμε και εμείς οι ίδιοι να γινόμαστε καλύτεροι και όταν θεμελιώσουμε το έργο μας πάνω στη χριστιανική αγάπη και τις αιώνιες πνευματικές αξίες του ευαγγελίου.

Μ αυτές τις προϋποθέσεις πρέπει να είμαστε σίγουροι αλλά και αισιόδοξοι για τα παιδιά μας και το μέλλον τους. (www.psychology-therapia.com)

ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ

- Αυτονόμηση από ενηλίκους
και
προσκόλληση στους συνομηλίκους
- Συμμόρφωση στην εφηβική κουλτούρα

Αμφισεξουαλικότητα στην αρχή της εφηβείας: ένα χρήσιμο στάδιο

Η εφηβεία είναι μια αναδιοργάνωση του σώματος και της ψυχής μας λέει ο κ. Ζερβής. Η αμφισεξουαλικότητα όμως τοποθετείται στην αρχή της ζωής. Στην εφηβεία λέμε ότι αναβιώνουν διάφορες συγκρούσεις και προβληματικές που αφορούν στην αρχή της ζωής. Έχουμε ένα παιδικό σώμα το οποίο αρχίζει να εκδηλώνει ανατομικά χαρακτηριστικά του φύλου και αυτή η σωματική αναδιοργάνωση οδηγεί τον έφηβο να τοποθετηθεί και σε ένα ψυχικό επίπεδο. Που σημαίνει ότι αναρωτιέται για την ταυτότητά του, την επιθυμία του, τις ψυχικές του επενδύσεις: το τι τον ενδιαφέρει, τι θέλει να κάνει.

Ανάμεσα στις άλλες ανατοποθετήσεις της εφηβείας μπαίνει και το ζήτημα ποιος είμαι σεξουαλικά και τι επιθυμία έχω. Τότε επανέρχονται παλαιότερα ερωτήματα, το ερώτημα του φύλου και το ερώτημα της παιδικής σεξουαλικής ταυτότητας, τα οποία θα τα επαναδιαπραγματευθεί. Γενικά η εφηβεία είναι η επαναδιαπραγμάτευση κάποιων παλαιότερων θεμάτων σε καινούργιο πλαίσιο. Οπότε όντως στην εφηβεία υπάρχει μια περίοδος αμφισεξουαλικής διάστασης. Είναι πολύ συχνό. Μερικές φορές εμφανίζεται έντονα, άλλες σε ένα λανθάνων επίπεδο.

Είναι μια κοινή κατάσταση για όλους τους εφήβους

Ακριβώς. Συχνά διαδραματίζεται σε πολύ απλό επίπεδο. Βλέπουμε δηλαδή αγόρια με αγόρια μαζί, κορίτσια με κορίτσια. Κουβεντιάζουν, κάνουν παρέα, μιλούν και για το άλλο φύλο αλλά θέλουν να βρίσκονται πιο πολύ μαζί, αναρωτιέται ο ένας για τη σεξουαλικότητα του άλλου. Χωρίς να θέλουμε να τρομάξουμε τους γονείς, πιστεύουμε ότι κάποιες φορές μπορεί να υπάρξουν και συμπεριφορές που μπορεί να θυμίσουν κάτι το ομοφυλόφιλο γύρω από τη σεξουαλικότητά τους. Πλησιάσματα δηλαδή που μπορεί να είναι και πειραματισμοί, που δείχνουν απλώς έναν προβληματισμό, σα να θέλει ο έφηβος

να τροφοδοτηθεί από τη σκέψη του όμοιου του. Αυτή η ομαδοποίηση είναι σα να θέλει καθένας να στηριχτεί στον άλλον που είναι ίδιος με αυτόν. Και σε κάποια φάση έχουμε και την αντιπαράθεση των φύλων, αγόρια εναντίον κοριτσιών. Υπάρχουν και παιδικά τραγουδάκια που δηλώνουν αυτή την ανάγκη, θυμηθείτε το «Ήταν ένα μικρό καράβι»!

Είναι, μ'άλλα λόγια, κάποιες φάσεις οργάνωσης ψυχικής που χρειάζεται ο έφηβος να πιστέψει σε αυτό που είναι. Για να το πετύχει αναζητά αντικείμενα ενδιαφέροντος του ίδιου φύλου. Αυτό μπορεί να έχει και όψη μιας ομοφυλόφιλης επιλογής αντικειμένου, αλλά είναι πειραματική στις περισσότερες περιπτώσεις, λανθάνουσα και κυρίως μια προετοιμασία για να πλησιάσει το άλλο φύλο. Σαν να θέλει να ενισχυθεί ο εαυτός του για να μπορέσει να πλησιάσει τον άλλο. (www.psycho-therapia.com)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένα σημαντικό μέρος της γενικότερης ταυτότητας του ατόμου είναι και η ταυτότητα του φύλου, συνειδητοποίηση και παραδοχή της βασικής βιολογικής φύσης του άνδρα και της γυναίκας. Οι συγκρούσεις της ταυτότητας του φύλου μπορούν να δημιουργήσουν σημαντικά προβλήματα στην ανάπτυξη μιας γενικότερης ταυτότητας που να δημιουργεί εμπιστοσύνη και ασφάλεια. Στην κοινωνία που ζούμε, οι κοινωνικοί ρόλοι και οι ρόλοι του ανδρικού και του γυναικείου φύλου αλλάζουν συνεχώς. Οι ευθύνες και τα προβλήματα που συνδέονται με την ανεξαρτησία μπορούν να αλλάξουν. Το είδος της ατομικής και κοινωνικής ταυτότητας που ταιριάζει και στο σήμερα και στο αύριο μπορεί να αλλάξει, και όμως οι δεξιότητες παραμένουν ουσιαστικά οι ίδιες.

Σύμφωνα με τον E. Erickson η αναζήτηση της ταυτότητας αποτελεί στοιχείο-κλειδί της εφηβείας. Μια πλήρως εξατομικευμένη ταυτότητα περιλαμβάνει έναν αριθμό εξατομικευμένων παραγόντων.

Η κοινωνική ταυτότητα, αποκτάται μέσω της αλληλεπίδρασης με τους φίλους. Η επαγγελματική ταυτότητα, αποκτάται από τη στιγμή που το άτομο έχει επιλέξει και αποφασίσει να ακολουθήσει ένα συγκεκριμένο επάγγελμα.

Μια ασφαλής σεξουαλική ταυτότητα, αποκτάται όταν ο έφηβος κατορθώσει να δεχτεί τις αλλαγές που συμβαίνουν στο ίδιο το σώμα.

Στην εφηβική ηλικία το παιδί βρίσκεται σε μια αστάθεια, ενώ προσπαθεί να δημιουργήσει τη δική του ταυτότητα, *ανάλογα με τα μηνύματα και τις προσλαμβάνουσες παραστάσεις που παίρνει από το περιβάλλον του και κυρίως από τους γονείς του*. Η σεξουαλικότητα που υπάρχει από την πρώτη μέρα της ζωής γίνεται πιο ουσιαστική στην εφηβεία (Γεωργίου, 1989).

Σύμφωνα με τον Ασκητή, η ταυτότητα φύλου είναι η βαθύτερη αναγνώριση του φυλετικού ρόλου, που μέσα από αυτόν εκφράζεται κοινωνικά η φυλετική ταυτότητα και ο τρόπος ζωής του ατόμου.

Τα βασικότερα γνωρίσματα των διαταραχών της ταυτότητας του φύλου είναι η επίμονη και έντονη δυσφορία του εφήβου σχετικά με το ανατομικό φύλο, την επιθυμία του αλλά και την επιμονή του να ανήκει στο άλλο φύλο.

Στα πρώτα χρόνια της εφηβείας, ο έφηβος εξακολουθεί να είναι ασταθής, παλινδρομώντας πολλές φορές προς την παιδική ηλικία και μόνο προς το μέσο ή το τέλος της εφηβείας αρχίζει να καλλιεργεί σωστές σχέσεις με συνομηλίκους του και να γίνεται κοινωνικός. Αργότερα ο έφηβος αποκτά μια πιο ολοκληρωμένη αντίληψη σχετικά με το άτομό του και είναι σε θέση να αναπτύξει κάποιο δεσμό ή ολοκληρωμένη σεξουαλική σχέση με το άλλο φύλο (Γεωργίου, 1989).

Πιο συγκεκριμένα, θα λέγαμε ότι το αγόρι εκφράζει έντονη επιθυμία να είναι κορίτσι με την ενασχόληση με τις γυναικείες δραστηριότητες, με το ντύσιμο με ρούχα του αντίθετου φύλου, με διάθεση συμμετοχής στα παιχνίδια και τις

διασκεδάσεις των κοριτσιών και μετά στον αγορίστικων παιχνιδιών και δραστηριοτήτων. Αντίστοιχα και στο κορίτσι που εμφανίζει φυλετική διαταραχή, παρατηρούμε την έντονη δυσφορία προς το φύλο του, εκδηλωμένη με την επιθυμία να είναι αγόρι, με επίμονη άρνηση στην κοριτσίστικη ενδυμασία και με τη διάθεση να φοράει ανδρικά ρούχα, όπως εσώρουχα, παντελόνια και άλλα ανδρικά είδη (Ασκητής, 1997).

Σύμφωνα με τον Α.Κ. Κακαβούλη, κατά την παιδική ηλικία (7-12 ετών) τα αγόρια ακολουθούν διαφορετική πορεία από τα κορίτσια ως προς την ανάπτυξη της ταυτότητας του φύλου. Τα αγόρια ενισχύουν την ταυτότητά τους με ανδρικούς ρόλους και μορφές συμπεριφοράς. Τα παιδιά αυτής της ηλικίας αναφέρουν όλο και πιο πολλές στερεοτυπικές ανδρικές ιδιότητες (π.χ. δραστήριος, περιπετειώδης, επίμονος, ανεξάρτητος κ.α.), που τα θεωρούν ως τυπικά χαρακτηριστικά του εαυτού τους. Ο αριθμός αυτών των ιδιοτήτων αυξάνεται με την ηλικία.

Αντίθετα τα κορίτσια καθώς μεγαλώνουν, μειώνουν τις στερεοτυπικές γυναικείες ιδιότητες (π.χ. ευγενής, λεπτή, συναισθηματική κ.α.), που τις θεωρούν ως τυπικά χαρακτηριστικά του εαυτού τους και αρχίζουν να υιοθετούν μερικά χαρακτηριστικά του ανδρικού φύλου. Ενώ προσανατολίζονται σαφώς προς το γυναικείο ρόλο και τη γυναικεία συμπεριφορά, ταυτόχρονα υιοθετούν μια μεγαλύτερη ποικιλία χαρακτηριστικών και από τα δύο φύλα.

Στην αρχή όμως της εφηβείας, τόσο στα αγόρια, όσο και στα κορίτσια παρατηρείται μια απότομη στροφή του προσανατολισμού τους προς ρόλους και συμπεριφορά του δικού τους φύλου. Η αποκλειστική σχεδόν αυτή κατεύθυνση κάθε φύλου προς τα χαρακτηριστικά του μειώνεται στην ανώτερη εφηβεία και νεότητα και αυτό συμβαίνει πιο πολύ στα κορίτσια, παρά στα αγόρια (Α. Κ. Κακαβούλης, 1995).

Αυτές οι διαφορετικές εξελικτικές τάσεις που παρατηρούνται μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, αποδίδονται από τους ψυχολόγους τόσο στη διαφορετική γνωστική τους ανάπτυξη, όσο και σε κοινωνικές επιδράσεις. Η κοινωνία είναι

γνωστό πως περιβάλλει γενικά με μεγαλύτερη εκτίμηση τις ιδιότητες και τους ρόλους του ανδρικού φύλου. Για το λόγο αυτό τα κορίτσια, καθώς μεγαλώνουν, συνειδητοποιούν αυτή τη διαφορά και αρχίζουν να ταυτίζονται με ανδρικά χαρακτηριστικά και να προτιμούν ανδρικούς ρόλους. Η αύξηση του ενδιαφέροντός τους στην αρχή της εφηβείας για τους ρόλους και την συμπεριφορά του φύλου τους, πιθανόν να οφείλεται στις νέες ικανότητες της ηλικίας αυτής για κατανόηση της κοινωνικής προοπτικής που έχει το φύλο τους κατά τη διάρκεια της εφηβικής ηλικίας.

Η κύρια αναπτυξιακή απαίτηση της εφηβείας είναι η απόκτηση ταυτότητας. Πολλά είναι τα προβλήματα που απασχολούν τους εφήβους και σχετίζονται με τον αγώνα της αποκρυστάλλωσης μιας ουσιαστικής προσωπικής ταυτότητας.

Ο ψυχολόγος E. Erickson έχει αναλύσει πολύ ξεκάθαρα αυτή την αναζήτηση της ταυτότητας. Την έχει τοποθετήσει ανάμεσα στις άλλες αναπτυξιακές κρίσεις που καλείται ο άνθρωπος να επιλύσει στα διάφορα στάδια της ζωής του (βασική εμπιστοσύνη – δυσπιστία, στη βρεφική ηλικία, αυτονομία ή αμφιβολία στην προσχολική ηλικία, πρωτοβουλία ή ενοχή στη σχολική ηλικία και φιλοπονία ή κατωτερότητα).

Το άτομο σ' αυτή την ηλικία αισθάνεται την επιτακτική ανάγκη να διαμορφώσει μια ενιαία και σταθερή εικόνα για τον εαυτό του, και να νιώσει ότι αποτελεί μια ξεχωριστή οντότητα. Επίσης πρέπει να νιώθει ότι σήμερα είναι το ίδιο πρόσωπο που ήταν ως παιδί και που πρόκειται να είναι στο μέλλον. Ο Erikson αναφορικά με τη διαχρονική σταθερότητα αναφέρει «Το νέο άτομο, για να έχει μια ενιαιότητα του Εγώ, πρέπει να βιώνει μια προοδευτική και αδιάκοπη συνέχεια ανάμεσα σε αυτό που υπήρξε κατά τα μακρά χρόνια της παιδικής ηλικίας και σε αυτό που προσδοκά να είναι στο αναμενόμενο μέλλον» .

Κάτι άλλο που πρέπει να κατανοήσει ο έφηβος είναι, ότι παρότι συμπεριφέρεται διαφορετικά στις διαφορετικές καταστάσεις, ο ίδιος διαφυλάττει τον ενιαίο εαυτό του, και δεν περιορίζεται η ατομικότητά του. Πρέπει να κατανοήσει ότι μπορεί να χρησιμοποιήσει διαφορετικούς ρόλους και στάσεις ανάλογα με την περίπτωση

χωρίς αυτό να είναι παθολογικό και επικίνδυνο για την ατομικότητά του. Πρέπει, όπως λέγεται, να αποκτήσει μια συγχρονική σταθερότητα, προσαρμοστικότητα, ώστε να μην μάχεται μέσα του η τάση για συμμόρφωση στα πρότυπα συμπεριφοράς των συνομηλίκων και να γίνει αποδεκτός με τον φόβο μήπως «χάσει» τον εαυτό του.

Ο έφηβος επιδιώκοντας να αποκτήσει μια ταυτότητα, δοκιμάζει μια μεγάλη γκάμα πιθανών ταυτοτήτων, ζητώντας να βιώσει διάφορους λόγους, πειραματιζόμενος με διάφορα είδη σχέσεων, εξερευνώντας τις νοητικές και φυσικές του δυνάμεις. Ο έφηβος δηλαδή προσπαθεί να διαμορφώσει μια φιλοσοφία ζωής, να ιεραρχήσει σκοπούς και αξίες και να αποσαφηνίσει ένα πρόγραμμα δράσης. Όλα αυτά δεν αποτελούν απλώς επιλογή του εφήβου αλλά είναι και απαιτήσεις της ίδιας της ηλικίας. Και αυτό γιατί πρέπει ο έφηβος αυτή τη στιγμή να κάνει τις επιλογές του για βασικά θέματα της ζωής: Σπουδές, επάγγελμα, διαπροσωπικές σχέσεις, ερωτική συμπεριφορά, οικογένεια, ηθική τάξη κ.λ.π.

Το πρόβλημα της ταυτότητας γίνεται οξύ και επιτακτικό κατά την εφηβική ηλικία επειδή τότε το άτομο βομβαρδίζεται με μια πληθώρα βιολογικών και γνωστικών αλλαγών. Οι ταχύτατες και καθολικές βιοσωματικές αλλαγές, που δύσκολα μπορούν να αφομοιωθούν στο παλιό βιοσωματικό είδωλο του εφήβου, οι παραγωγικές σκέψεις, τα συνδυαστικά σχήματα και η ενδοσκόπηση, που του δίνουν τη δυνατότητα να σκέφτεται για τον εαυτό του σε σχέση με το περιβάλλον του και οι νέες συναισθηματικές εμπειρίες που απορρέουν από τις αλλαγές στην ορμονική λειτουργία και την ερωτική ορμή του εφήβου, αποτελούν τους βασικούς λόγους που επιτάσσουν την άμεση επίλυση της αναπτυξιακής αυτής κρίσης. Βέβαια οι επιλογές αυτές που πρέπει να κάνει ο έφηβος μπορεί να είναι μόνιμες και αμετάκλητες. Μπορούν να αλλάξουν καθώς το άτομο αποκτά νέες εμπειρίες και γνωρίζει νέους ρόλους. Αυτό που δεν πρέπει να αγνοηθεί είναι ότι η απόκτηση της ταυτότητας είναι μια συνεχή και αδιάκοπη διαδικασία.

Το αποτέλεσμα θα είναι ικανοποιητικό, αν η ταυτότητα που διάλεξε ο έφηβος ταιριάζει με τους διαθέσιμους ρόλους της ζωής –δάσκαλος, γονιός, ιατρός κ.λ.π.- αλλά είναι πολύ πιθανό, να υπάρξουν σημάδια κατάθλιψης και απόγνωσης, χαμηλής αυτοεκτίμησης και μια αίσθηση, ότι τίποτα δεν έχει νόημα, αν ο έφηβος δεν μπορέσει να απαντήσει στο ερώτημα που τον βασανίζει “Ποιος είμαι;”. Το ίδιο συμβαίνει και όταν η ταυτότητα που διάλεξε δεν ταιριάζει με κανένα εφικτό κοινωνικό ρόλο, ή ακόμα δεν είναι αποδεκτή από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο όπως π.χ. όταν ο έφηβος αποφασίζει, επιλέγει την ομοφυλοφιλία ως σεξουαλική συμπεριφορά ενώ προέρχεται από ένα πολύ συντηρητικό περιβάλλον. (Παρασκευόπουλος Ι. << Εξελεγκτική ψυχολογία, Εφηβεία, Ωριμότητα και Τρίτη ηλικία >> τόμος 4, εκδ. ελληνικά γράμματα, Αθήνα,1999)

2.1. Ανάπτυξη της σεξουαλικότητας

Πριν από 100 περίπου χρόνια, θα ήταν αδιανόητο να μιλήσει κάποιος για την σεξουαλικότητα ενός παιδιού, προτού εκείνο μεταβεί στην περίοδο της εφηβείας. Όταν ο Σίγκμουντ Φρόιντ διαπίστωσε καθαρά την άποψη, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ότι, πράγματι το νεογέννητο μωρό είναι ήδη ένα σεξουαλικό όν, ξεσηκώθηκε θύελλα διαμαρτυριών, και αγανάκτησης. Σύμφωνα με τον Ο. Κολλέ (1980), ο εχθρικά προς το σεξ διακείμενος αστικός κόσμος θεωρούσε ότι η σεξουαλικότητα του ανθρώπου έπρεπε να καταπιέζεται και να χαλιναγωγείται, αλλά μπορούσε μόνο να χρησιμοποιείται για την τεκνοποιία. Το σεξ θεωρούνταν αμαρτία, ταμπού και το σεξουαλικό ένστικτο ήταν ανύπαρκτο στην παιδική ηλικία, αφού κυριαρχούσε ο μύθος της παιδικής αθωότητας.

Όπως αναφέρεται από τον Λ. Τίφερ (1986), τα παιδιά έχουν περιέργεια, τόσο όταν εξετάζουν τους άλλους και τον εαυτό τους, όσο και όταν κάνουν ερωτήσεις.

Ωστόσο υπολογίζεται από πολλούς ενήλικους, σύμφωνα με τον ίδιο πάντα μελετητή, ότι αν αυτές οι στιγμές περιέργειας δεν ενθαρρυνθούν, η παιδική ηλικία θα παραμείνει μια αγνή και αθώα περίοδος, απαλλαγμένη από αναζητήσεις σε ζητήματα σεξουαλικότητας. Η ιδέα αυτή θεωρείται στο μεγαλύτερο ποσοστό λανθασμένη, σύμφωνα με τον Λ. Τίφερ (1980), αφού τα παιδιά τα απασχολεί σοβαρά το μυστήριο της ζωής και κάνουν σχέσεις για τις σεξουαλικές πράξεις και σχέσεις. Από το 1948 και μετά, χάρις στις πολλές δημοσιεύσεις του Alfred Kinsey στις ΗΠΑ και στη συνέχεια άλλων επιφανών επιστημόνων, ο κόσμος προοδευτικά έπαψε να θεωρεί αυστηρά προσωπικό ό,τι έχει σχέση με το σεξ.

Η σεξουαλικότητα υπάρχει στην ενδομήτρια ζωή. Σε έρευνες που έκαναν με υπερηχογραφήματα, είδαν ότι κατά τη κύηση, το αγόρι παρουσιάζει στύση. Ανάλογο φαινόμενο εικάζεται ότι ίσως παρουσιάζει και ένα κορίτσι. Στα πρώτα χρόνια της ζωής το άγγιγμα του σώματος βοηθάει στην ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη του παιδιού. Ο βασικός σταθμός της σεξουαλικότητας είναι η εφηβεία, η οποία αρχίζει για τα κορίτσια στα 10 με 13 χρόνια και για τα αγόρια στα 12 με 14. Από τα γεγονότα της ανάπτυξης του εφήβου, το πιο έντονο είναι η ανάπτυξη των σεξουαλικών ορμών και τα νέα συχνά, μυστηριώδη συναισθήματα και σκέψεις που τα συνοδεύουν. Ένα σημαντικό πρόβλημα, όμως, που έχουν να αντιμετωπίσουν είναι η εναρμόνιση της σεξουαλικότητάς τους, με τις άλλες πλευρές της αίσθησης του εαυτού που μόλις αναπτύσσεται χωρίς πολλές συγκρούσεις και άγχος. Γι' αυτό το λόγο ο έφηβος ασχολείται με πάρα πολλά θέματα γύρω από το σεξ. Η αντιμετώπιση αυτών των θεμάτων, ωστόσο καθορίζει το κατά πόσο ο έφηβος θα δημιουργήσει μια θετική αυτοεικόνα και μια ικανοποιητική σεξουαλική σχέση. Καταρχήν, τον έφηβο τον ενδιαφέρει έντονα να γνωρίσει τον εαυτό του και να πάρει απαντήσεις σε θέματα όπως των σεξουαλικών οργάνων, του αυνανισμού, της διαδικασίας της σεξουαλικής σχέσης, της ομοφυλοφιλίας και της αναπαραγωγής του ανθρώπου. Επίσης, πέρα από την προσπάθεια να γνωρίσει τον εαυτό του, ο έφηβος αισθάνεται την ανάγκη

να γνωρίσει το άλλο φύλο και συγκεκριμένα τις διαφορές και τις ομοιότητες που έχει μ' αυτό.

Στο τέλος της εφηβείας, τα άτομα είναι τουλάχιστον βιολογικά, ώριμα για τη λειτουργία της αναπαραγωγής, δεν είναι όμως κοινωνικά ώριμα και συνήθως ούτε ψυχολογικά, γι' αυτό και δημιουργούνται διάφορα προβλήματα.

Η σεξουαλική συμπεριφορά

Ο σεξουαλικός ρόλος του ατόμου προσδιορίζεται από την ψυχική ωρίμανση και τη βιολογική γνώση στην αναζήτηση της σεξουαλικής και συναισθηματικής ολοκλήρωσης. Πιο συγκεκριμένα, ο σεξουαλικός ρόλος χαρακτηρίζεται από τη σεξουαλική ταυτότητα, τη σεξουαλική λειτουργία-δραστηριότητα και τη σεξουαλική ικανοποίηση. Ο άνθρωπος μέσα από την εξελικτική του πορεία και την ψυχοσυναισθηματική του ωρίμανση διαμορφώνει το σεξουαλικό του ρόλο, αναζητώντας την ικανοποίηση και την απόλαυση στη συναισθηματική πληρότητα και την ηδονή που του προσφέρει η συντροφικότητα. Δια μέσου της σεξουαλικής συμπεριφοράς, ο άνθρωπος δηλώνει τον σεξουαλικό του προσανατολισμό, την επιλογή του συντρόφου, που πληρεί τις προϋποθέσεις των δικών του αναγκών, αλλά και της κοινωνικής παραδοχής της άμεσης ομάδας που τον περιβάλλει (μικρή κοινωνία), καθώς και την ένταξή του στους κώδικες της κοινωνικής αναφοράς (πολιτισμική αξία, ηθικοκοινωνική ταυτότητα). (www.askitis.gr)

Η σεξουαλική συμπεριφορά είναι απόρροια του σεξ (ταυτότητα του φύλου, βιολογική και κοινωνική) και του σεξουαλικού ρόλου (ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη, βιολογική ωρίμανση), ώστε να μπορέσει το άτομο, μετά το κλείσιμο της εφηβείας να επιλέξει, αλλά και να επιλεγεί από κάποιον άλλο άνθρωπο. Σταθμός καθοριστικός της σεξουαλικής συμπεριφοράς στην ανθρώπινη ζωή είναι η έναρξη της ήβης (ορμονική ενεργοποίηση, βιολογική οριοθέτηση των χαρακτηριστικών του φύλου), η εφηβική εγρήγορση, που τα συναισθήματα και οι

ανάγκες του εφήβου ξυπνούν τη σεξουαλικότητά του, εκφράζοντας πόθο, έλξη, φαντασίωση, αυνανισμό, για να οδηγηθεί στη σεξουαλική εμπλοκή και επαφή με ένα άλλο άτομο, με σκοπό την σεξουαλική ικανοποίηση και την οργασμική κορύφωση. Αυτές οι βιολειτουργικές και ψυχολογικές εξελίξεις σηματοδοτούν την απαραίτητη προϋπόθεση της οριοθέτησης και του αυτοσεβασμού, που η σεξουαλική συμπεριφορά οδηγεί το άτομο στο άνοιγμα. (www.askitis.gr)

Στην εφηβεία καθίσταται δυνατή η ολοκλήρωση της σεξουαλικής πράξης. Αυτό είναι απόρροια της βιολογικής ωρίμανσης και των ψυχικών αλλαγών που πραγματοποιούνται και αποτελεί ένα κεντρικό σημείο της ζωής του εφήβου. Η αποδοχή της σεξουαλικότητας στην εφηβεία αντανακλά την κοινωνική εξέλιξη, καθώς ορισμένες συμπεριφορές είναι επιτρεπτές ή μη σε διάφορες εποχές και σε διάφορους πολιτισμικούς χώρους. Η πρώτη ερωτική σχέση του εφήβου μπορεί να γίνει πηγή συναισθημάτων άγχους και ανασφάλειας για τον ίδιο αλλά και για τους γονείς του, οι οποίοι ανησυχούν και κρατούν συνήθως συντηρητική στάση σε αυτά τα θέματα. (<http://health.in.gr>)

Οι πρώτες προσεγγίσεις με άτομα του άλλου φύλου είναι συνήθως αδέξιες. Τα αγόρια μπορεί να είναι επιθετικά ή υπερβολικά ιπποτικά, να αναζητούν κατευθείαν τη σεξουαλική εμπειρία ή, αντίθετα, να κυριαρχούνται από ιδεαλιστικές προθέσεις. Τα κορίτσια, ενώ δείχνουν αρχικά ενδιαφέρον για τα αγόρια της ηλικίας τους, στη συνέχεια στρέφονται σε μεγαλύτερα αγόρια, τα οποία φαίνονται πιο ώριμα και ενδιαφέροντα. Μάλιστα, τα κορίτσια αναζητούν λιγότερο την καθαρή σεξουαλική εμπειρία και πιστεύουν περισσότερο στον έρωτα. Γενικά, οι σημερινοί έφηβοι ξεκινούν τις σεξουαλικές δραστηριότητες σε μικρότερες ηλικίες σε σχέση με τις παλιότερες γενιές. Αυτό δεν σημαίνει όμως ότι οι πρώτες σεξουαλικές εμπειρίες είναι πάντα επιτυχημένες. (<http://health.in.gr>)

Εκτός από την ετεροσεξουαλική σχέση, τη φυσιολογική έκφραση της σεξουαλικότητας στην εφηβεία, συχνά παρατηρούνται και ομοφυλοφιλικές συμπεριφορές. *Οι έφηβοι ξεκινούν με τον αυνανισμό, εξερευνούν το σώμα τους και*

χρησιμοποιούν διάφορες προσωπικές φαντασιώσεις. Σε ομάδες συνομηλίκων συμβαίνουν συχνά αμοιβαίοι αυνανισμοί. Με αυτό τον τρόπο είναι δυνατόν να ξεκινήσει μια ομοφυλοφιλική σχέση, καθώς ένα άλλο άτομο συμμετέχει στην ανακάλυψη του εαυτού, προσφέροντας τη σιγουριά που απορρέει από το γεγονός ότι ανήκει στο ίδιο φύλο. Η επιλογή κάποιου που του μοιάζει πάρα πολύ κατευνάζει το άγχος που γεννά στον έφηβο η πρώτη επαφή με τη σεξουαλικότητα. Οι συμπεριφορές αυτές παρουσιάζονται κυρίως στην αρχή της εφηβείας. Είναι συχνότερες στα αγόρια και συνήθως παροδικές, ακολουθούμενες από ετεροσεξουαλικό προσανατολισμό. Πάντως, έχουν χειρότερη πρόγνωση όταν υπάρχει ομοφυλοφιλική δραστηριότητα από τα παιδικά χρόνια ή όταν οι έφηβοι συνάπτουν σχέσεις με ενήλικους άνδρες. (<http://health.in.gr>)

Σύμφωνα με τον Ασκητή, με το τέλος της παιδικής ηλικίας, το αγόρι και το κορίτσι μπαίνουν σε μια νέα φάση της ζωής τους, την εφηβική, κατά την οποία η ορμονική αφύπνιση προκαλεί αναστάτωση στον οργανισμό τους. Στην προεφηβεία των 12-14 χρόνων ξυπνούν έντονα και καθοριστικά οι βιολογικές εξελίξεις των χαρακτηριστικών του φύλου, αλλά κάτι ανάλογο συμβαίνει και στην ψυχολογία του παιδιού. Τις αλλαγές αυτές πολλές φορές οι γονείς τις εισπράττουν σαν ονειροπόληση και αφηρημάδα. Είναι, όμως, έτσι;

Το κλείσιμο της παιδικής ηλικίας αφήνει μια ουσιαστική γνώση 'μεγαλώματος' του παιδιού στους γονείς του, οι οποίοι αρχίζουν ουσιαστικά να συνειδητοποιούν ότι έχουν έναν γιο και μια κόρη που αλλάζουν συμπεριφορές, αντιδράσεις, οριοθετώντας νέες βάσεις στις γονεϊκές σχέσεις.

Η περίοδος αυτή, που ξεκινά στα 12 χρόνια, περιλαμβάνει μια μεγάλη πορεία της ανθρώπινης ζωής, η οποία ουσιαστικά περικλείει τρεις ενότητες εξέλιξης:

- την προεφηβεία, 12-14 χρόνια
- την κυρίως εφηβεία, 14-19 χρόνια και
- την ενήλικη ζωή, από τα 19-45 χρόνια,

Συγκεκριμένα, η προεφηβεία των 12-14 χρόνων ξυπνάει έντονα και καθοριστικά τις βιολογικές εξελίξεις των χαρακτηριστικών του φύλου, που πλέον

σηματοδοτούν τις διαφορές των δύο φύλων στο σωματικό εγώ αλλά και στο ψυχολογικό υπόστρωμα των συναισθηματικών αντιδράσεων κι εκφράσεων.

Η βιολογική ωρίμανση του εφήβου, που φαίνεται να ολοκληρώνεται στα 16-17 χρόνια ζωής του, χαρακτηρίζει τη συμπεριφορά του αγοριού και του κοριτσιού, αυξάνει τη λειτουργική απαντητικότητα και βάζει τα όρια στην ανάπτυξη των χαρακτηριστικών στοιχείων που δομούν την προσωπικότητα του αυριανού ενηλίκου.

Είναι γνωστό ότι η εφηβική διαδρομή χτίζει την εικόνα του ανθρώπου που αύριο θα μπει μέσα στη ζωή, διεκδικώντας τρεις βασικούς άξονες της ύπαρξής του:

- επικοινωνία
- ψυχική ωριμότητα
- σεξουαλική έκφραση.

Το τρίπτυχο αυτό θα είναι το πλάνο συνέχειας σε ό,τι θα αναζητήσει και θα επενδύσει ο άνθρωπος των 20 χρόνων και μετά, κουβαλώντας εγγραφές, μηνύματα και αξίες που θα έχουν καταγραφεί στην εφηβική εποχή και θα συνδυαστούν με τις βιογενετικές πληροφορίες του DNA από το κληρονομικό δέντρο του.

Η ορμονική αφύπνιση που έρχεται στην προεφηβεία, προκαλεί αναστάτωση στο νεαρό άνδρα και τη μικρή γυναίκα. Η ηδονή, που συγχυτικά λειτουργούσε στην προηγούμενη περίοδο της παιδικής ηλικίας, ουσιαστικά ενισχύεται, τόσο σε σωματικό επίπεδο όσο και σε εγκεφαλικό, που είναι το εργοστάσιο των συναισθηματικών διεργασιών που δέχεται η περίοδος αυτή. Πολλές αντιθετικές καταστάσεις εκφράζουν αμηχανία και φόβο, ενώ η ντροπή είναι η άμυνα και η αποφυγή της έκθεσης που αισθάνεται το παιδί των 12-14 χρόνων. Ρομαντισμός, νευρικότητα, παρορμητικότητα λειτουργούν ξέφρενα σε έναν χώρο μεταπτώσεων κι εκρήξεων των συμπεριφορών του παιδιού. Το κορίτσι φαίνεται να μπαίνει πιο γρήγορα και σταθερά σε αυτές τις αλλαγές, που ουσιαστικά έρχονται τόσο με την

ένα κορίτσι γεννιέται μια δεσποινίδα, μια κοπέλα...

Το αγόρι όμως ουσιαστικά αρχίζει να νιώθει τις βιολογικές επιδράσεις με τις συχνές και σκληρές στύσεις, που το αιφνιδιάζουν κατά τη διάρκεια της ημέρας, αναίτια, εκτός φυσικά των πρωινών, που τις καταλαβαίνει στην ούρησή του, αλλά και των νυχτερινών, που συμβαίνουν στον ύπνο του.

Τα 'βρεγμένα' όνειρα είναι μια στάση αυτής της σεξουαλικής αφύπνισης, που μετά τα 13-14 χρόνια πληθαίνουν και ξυπνούν πολλές φορές τη νύχτα το αγόρι που, γεμάτο ηδονή και ανησυχία, συνειδητοποιεί τις σεξουαλικές ορμές του. Στην εποχή αυτή, μάλιστα, ο αυνανισμός έρχεται για να φέρει τη σεξουαλική αναζήτηση του συναισθηματικού οργασμού με την εκσπερμάτιση που βιώνει κρυφά και ενοχικά το νεαρό αντράκι, που ψάχνει όλο και πιο συχνά τα γεννητικά του όργανα και κυρίως το πέος του, που του προκαλεί φόβο, αλλά και θαυμασμό. Και για τα δύο παιδιά (αγόρι και κορίτσι) οι φαντασιώσεις της ρομαντικής περιόδου της παιδικής αθωότητας γίνονται πιο πονηρές, επιθετικές, φιλήδονες, σαρκικές. Γίνονται πολλές, εναλλάσσονται με πρόσωπα και εικόνες, προκαλώντας πολλά συναισθήματα: χαρά, φόβο, θυμό αλλά και αγωνία.

Η πονηρία και ο φόβος της ενοχής περιορίζουν τον αυθορμητισμό των παιδιών της προεφηβείας, που αρχίζουν να έχουν μυστικά από τους γονείς τους, οι οποίοι σε αρκετές περιπτώσεις αντιδρούν με έντονη καταπίεση, αυταρχισμό και παρέμβαση. (www.vita.gr)

Αυτές οι αλλαγές που δέχεται ο προέφηβος από την ορμονική και βιοσωματική έκρηξη, προσδιορίζουν μια μελαγχολική και καταθλιπτική κατάσταση, που περνάει σχεδόν απαρατήρητη από το γονεϊκό περιβάλλον. Σε πολλές περιπτώσεις αυτήν τη μελαγχολία που πράγματι βιώνει το παιδί, συνειδητοποιώντας ότι μεγαλώνει και αλλάζει, ο γονιός την εισπράττει σαν ονειροπόληση και αφηρημάδα του παιδιού, που δείχνει να ξεχνιέται, να αφαιρείται, να χαζεύει, προκαλώντας το θυμό και την οργή του πατέρα και της μητέρας, που δεν

μπορούν να καταλάβουν αυτές τις συναισθηματικές μεταβολές στον κόσμο του παιδιού.

Οι βιολογικές αφυπνίσεις των 12-14 χρόνων φέρνουν τα δύο φύλα στην ουσιαστική περίοδο των αλλαγών -ψυχικών και σωματικών- με το κορίτσι μπροστά και το αγόρι πιο πίσω... Η κυρίως εφηβεία, όμως, των 14-17 χρόνων με το κλείσιμό της, στα 17-19 χρόνια, περιλαμβάνει την πραγματική σεξουαλική ωρίμανση και καθορίζει τις σεξουαλικές προσδοκίες παιδιών και γονιών, καθώς και την ολοκλήρωση του σεξουαλικού μοντέλου και του αυριανού προσανατολισμού άνδρα και γυναίκας.

Η παραδοσιακή αντίληψη, σύμφωνα με την οποία δεν θα πρέπει να συνάπτονται προγαμιαίες σεξουαλικές σχέσεις, βρίσκεται σε αντίφαση με την σύγχρονη πραγματικότητα. Σε αυτό συντέλεσε η επανάσταση των νέων στη δεκαετία του '60, η αστικοποίηση και η γενική άνοδος του μορφωτικού επιπέδου των ατόμων. Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν η δημιουργία μιας νέας σεξουαλικής ηθικής που έφερε μεγαλύτερη ελευθερία και ειλικρίνεια για το sex και μια μεταστροφή αξιών τέτοια ώστε το sex να θεωρείται σαν ένα καθαρά προσωπικό θέμα του ατόμου ή των ατόμων που τους αφορά. Ωστόσο όλες αυτές οι αλλαγές που έχουν επέλθει στον σημερινό κοινωνικό ιστό, σε συνδυασμό με άλλα νέα δεδομένα που εισέρχονται τελευταία, (AIDS, στροφή προς το συντηρητισμό) έχουν αντίκτυπο στη σεξουαλική συμπεριφορά των εφήβων.

«Παρόλο που σχεδόν όλα τ' αγόρια αυνανίζονται πολύ πριν από την επανάσταση των νέων του '60 υπάρχουν ενδείξεις ότι ο αυνανισμός των αγοριών τώρα αρχίζει σε μικρότερη ηλικία απ' ότι πριν. Στις κοπέλες πρόσφατα στοιχεία δείχνουν ότι υπήρχε μια σημαντική αύξηση του αυνανισμού σε όλες τις ηλικίες», (Conger 1977) το ερωτικό παιχνίδι μέχρι οργασμού φαίνεται πώς έχει αυξηθεί τις τελευταίες δεκαετίες και πως αρχίζει σε μικρότερες ηλικίες. Οι κυριότερες όμως αλλαγές είναι στην συχνότητα, στον βαθμό εξοικείωσης με την τεχνική, στο πόσες φορές το ερωτικό παιχνίδι οδηγεί σε ερωτική διέγερση και στην ειλικρινή και χωρίς μεγάλο άγχος σεξουαλική δραστηριότητα. (www.vita.gr)

Χαρακτηριστικό στοιχείο της προεφηβείας και της πρώτης εφηβείας είναι ότι οι έφηβοι είναι επιφυλακτικοί με το αντίθετο φύλο και αυτό είναι εν μέρει, ένας τρόπος αυτοπροστασίας και άμυνας που αποκλείει πρόωρες ετερόφυλες σχέσεις στις οποίες δεν μπορεί ν' ανταποκριθεί πλήρως ο σχηματιζόμενος έφηβος. Όμως οι σεξουαλικές ορμές αναπτύσσονται ταχύτατα σ' αυτή την περίοδο και οι έφηβοι εκφράζουν και δοκιμάζουν τη σεξουαλικότητά τους με το άτομο του ίδιου φύλου.

Έτσι οι συζητήσεις γύρω από το sex και οι σεξουαλικοί πειραματισμοί, όπως η σύγκρουση των γεννητικών οργάνων ή ο αυνανισμός ανάμεσα σε εφήβους του ίδιου φύλου, αντιπροσωπεύουν την ανάγκη που έχουν να συμφιλιωθούν και να καταλάβουν καλύτερα τη σεξουαλική ομαλότητα και καταλληλότητά τους παρά μια έντονη και αποκλειστική ομοφυλοφιλία. Η αλήθεια είναι ότι τουλάχιστον ένα στα δύο αγόρια και ένα στα τρία κορίτσια, έχουν παίξει κάποιου είδους σεξουαλικά παιχνίδια με μέλη του ίδιου φύλου. Οι περισσότεροι απ' αυτούς τους εφήβους προχωρούν σε ετερόφυλες σχέσεις. Καθώς μπαίνουν στην εφηβεία εξοικειώνονται με τα μέλη του αντίθετου φύλου και αρχίζουν να σχετίζονται μ' αυτά ερωτικά ή σεξουαλικά.

Πέρα από την διαφοροποίηση της σεξουαλικής ζωής των εφήβων και την ελάττωση της ηλικίας έναρξης της σεξουαλικής δραστηριότητας που παρατηρείται διεθνώς, την τελευταία δεκαετία, άλλα χαρακτηριστικά στοιχεία που αποπνέουν από έρευνες που έχουν γίνει από το αυξημένο ποσοστό τοκετών και εκτρώσεων στην εφηβική ηλικία μέχρι 18 ετών. (www.vita.gr)

2.2. Οι τέσσερις φάσεις των ερωτικών σχέσεων των νέων

Για να μπορέσει ο έφηβος να αναπτυχθεί πλήρως ψυχοσεξουαλικά, δεν αρκεί να έχει τη σωστή σωματική διάπλαση. Όπως είναι λογικό, οι έφηβοι πειραματίζονται σεξουαλικά με διάφορους τρόπους, ανάλογα με την ηλικία και

τον βαθμό ωρίμανσής τους. Περίπου στην ηλικία των 11 ετών, οι έφηβοι είναι εξαιρετικά περίεργοι να μάθουν την αιτία αυτού του ενστίκτου το οποίο δεν μπορούν να ελέγξουν και το οποίο μονοπωλεί τη σκέψη τους. Γύρω στα 13 χρόνια, δεν τους ενδιαφέρει και τόσο να τους εξηγήσουν τι συμβαίνει μέσα στο σώμα τους. Εκείνο που στην πραγματικότητα θέλουν να καταλάβουν είναι πώς να έχουν επιτυχία όταν προσπαθούν να προσεγγίσουν το αντίθετο φύλο. Υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα σ' αυτό που αισθάνεται το αγόρι και σ' αυτό που αισθάνεται το κορίτσι. Έτσι το δεκάχρονο αγόρι θέλει να μάθει, ενώ, αντίστοιχα, ο νέος των 16 σκέφτεται πώς να ενεργήσει. Το δεκάχρονο κορίτσι έχει μια πολύ ρομαντική άποψη γύρω από το θέμα, ενώ η δεκαεξάχρονη ανησυχεί μήπως είναι παράφορα ερωτευμένη. Οι φάσεις των σεξουαλικών σχέσεων είναι οι παρακάτω: Πρώτη εφηβική φάση: Εξιδανίκευση και ρομαντισμός (10-13 ετών). Μέση εφηβική φάση: Προσέγγιση του αντίθετου φύλου. Φλερτ και «εφήμεροι δεσμοί» (14-15 ετών). Όψιμη εφηβική φάση: Έρωτας (15-18 ετών)*. Μετεφηβική περίοδος: Μόνιμος δεσμός (από τα 18 και μετά). {*Ηλικίες κατά προσέγγιση.}

Πρώτη εφηβική φάση

Η εξιδανίκευση των ερωτικών σχέσεων, τα αγόρια αρχίζουν να κοιτάζουν τα κορίτσια και το αντίθετο, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις δεν τολμούν να πλησιάσουν ο ένας τον άλλο ούτε να μιλήσουν. Είναι η περίοδος του ρομαντισμού και της εξιδανίκευσης. Στην περίπτωση αυτή, η φαντασία αποτελεί ένα καταφύγιο όπου ο έφηβος αισθάνεται προστατευμένος από τον φόβο ή την απόρριψη. Επιπλέον, αποτελεί γι' αυτόν ένα είδος εξάσκησης. Βλέπει τον εαυτό του σε καταστάσεις που ίσως αργότερα ζήσει. Το αγόρι φαντάζεται τον εαυτό του σαν ήρωα που όλοι τον θαυμάζουν και ζητούν τη βοήθειά του, ενώ το κορίτσι φαντάζεται ότι είναι η πιο ελκυστική απ' όλες ή είναι η πιο καλή φίλη των αγοριών. Πολύ συχνά ο νέος εστιάζει την προσοχή του σε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Ονειρεύεται πλατωνικά έναν ή μία ηθοποιό, έναν

καθηγητή. Δεν έχει πρόβλημα να συζητήσει με τους φίλους για το αντικείμενο του πάθους του.

Μέση εφηβική

Κατά τη διάρκεια της μέσης εφηβικής φάσης γίνονται οι πρώτες προσπάθειες προσέγγισης προσώπων του αντίθετου φύλου. Αγόρια και κορίτσια οργανώνουν ομαδικές εκδηλώσεις: εκδρομές, πάρτι κτλ. Οι σχέσεις μεταξύ τους είναι επιφανειακές, «τα φτιάχνουν», και μετά αλλάζουν αγόρι ή κορίτσι, τη μια μέρα βγαίνουν μαζί και την άλλη τα χαλάνε. Τα πρώτα ραντεβού είναι πολύ σημαντικά. Πρέπει να εντυπωσιάσουν με κάθε τρόπο για να μπορέσουν να επιβεβαιωθούν και να σιγουρευτούν ότι πράγματι «μετράνε». Η σωματική επαφή σ' αυτή τη φάση περιορίζεται συνήθως στα φιλιά, στις αγκαλιές, στα χάρδια. Η σχέση έχει περισσότερο διερευνητικό χαρακτήρα και δεν αποσκοπεί τόσο στην ευχαρίστηση. Δεν είναι έτοιμοι να δεσμευτούν σε τίποτα. Ακόμα κι αν οι γονείς επιμένουν να χρησιμοποιούν τον όρο «αγάπη» στις συζητήσεις πάνω στο σεξ (και είναι πολύ σημαντικό να εξακολουθούν να το κάνουν), σ' αυτή τη φάση είναι πολύ δύσκολο να καταλάβει ο νέος πώς συνδέεται η αγάπη με την ικανοποίηση του σεξουαλικού ενστίκτου.

Όψιμη εφηβική φάση

Η όψιμη εφηβική φάση ακολουθεί τη φάση των εφήμερων δεσμών. Σιγά σιγά η σχέση με ένα άτομο του αντίθετου φύλου γίνεται όλο και πιο απαιτητική και επιλεκτική. Οι έφηβοι μαγεύονται από τον έρωτα. Μερικοί ερωτεύονται διαρκώς, ενώ άλλοι δεν ερωτεύονται αν και το θέλουν. Ερωτεύεται συνέχεια συνήθως ο ευάλωτος και ανασφαλής νέος, που θέλει να επιβεβαιωθεί μέσα από τα ερεθίσματα που του προσφέρουν οι άλλοι. Αυτοί που δυσκολεύονται, είναι γιατί δεν καταφέρνουν να βρουν κάποιον με τον οποίο να μπορούν να μοιραστούν τις ανησυχίες και τις ιδέες τους. Μερικοί θεωρούν τον εαυτό τους ανώτερο. Άλλοι

είναι υπερβολικά ντροπαλοί. Ο έρωτας προκαλεί κάποιες αλλαγές στη συμπεριφορά: ο νέος δεν κοιμάται ή, αντίθετα, κοιμάται καλύτερα από ποτέ. Του κόβεται η όρεξη ή τρώει υπερβολικές ποσότητες. Επιπλέον, όλα αυτά συνοδεύονται από ασυνήθιστο κοκκίνισμα στα μάγουλα ή χλομάδα, ταχυπαλμία, άγχος ή υπερβολική ψυχική ευφορία. Όταν ο έρωτας φτάσει στο τέλος του, τότε η θλίψη που πιθανόν να προκληθεί είναι για εντελώς διαφορετικούς λόγους ανάμεσα στο αγόρι και το κορίτσι. Εκείνη ωριμάζει σεξουαλικά νωρίτερα απ' ότι το αγόρι και, συνεπώς, ερωτεύεται νωρίτερα.. Το κορίτσι δεν θεωρεί το αγόρι μέσον ικανοποίησης της σεξουαλικότητάς του, αλλά έναν τρόπο επιβεβαίωσης της θηλυκότητάς του. Ο έρωτας είναι γι' αυτήν ψυχικός, συναισθηματικός και ζητάει ίση μεταχείριση. Ερμηνεύει το ανδρικό σεξουαλικό ένστικτο ως κάτι το υποτιμητικό, που την υποβιβάζει σε απλό αντικείμενο μιας χρήσης. (<http://greekteens.blogspot.com>)

Εκείνος έχει μεγαλύτερη εμπειρία στη σωματική-σεξουαλική επαφή. Στο αγόρι παρεμβαίνει και ένας παράγοντας βιολογικός: ερωτεύεται για να ικανοποιήσει το σεξουαλικό του ένστικτο και να εκτονώσει την ένταση που του προκαλεί. Δεν καταλαβαίνει ότι το κορίτσι απαιτεί πίστη βαθιά και πιο μόνιμη σχέση. Στην όψιμη εφηβική φάση η σωματική επαφή μπορεί να είναι είτε χάδια, φιλία που δημιουργούν σεξουαλικό ερεθισμό ή η ολοκληρωμένη σεξουαλική πράξη. Το πιο συνηθισμένο είναι να γίνει στα 17-18. Την πρώτη φορά, πολύ συχνά το κορίτσι φοβάται ή δεν αισθάνεται καμία επιθυμία, αλλά μη γνωρίζοντας να πουν «όχι» στο σύντροφό τους ή από φόβο μήπως τον πληγώσουν, υποκύπτουν.

Μετεφηβική περίοδος

Η περίοδος μετά την εφηβεία είναι η φάση των μόνιμων σχέσεων, όπου οι νέοι αισθάνονται την ανάγκη για έρωτα (με την ευρύτερη έννοια της λέξης),

κατανόηση, συντροφικότητα και σεξουαλική ικανοποίηση. Σ' αυτό το είδος της σχέσης θεωρείται πολύ σημαντική η πίστη και η αμοιβαία εμπιστοσύνη. (<http://greekteens.blogspot.com>)

2.3. Στάδια ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης

Η ήβη και η μεταμόρφωση του σώματος αποτελούν θεμελιώδεις χαρακτηριστικά της εφηβείας. Νέες ανάγκες αρχίζουν να κάνουν την εμφάνισή τους, οι οποίες θα καθορίσουν σταδιακά την εισδοχή του εφήβου σε ένα νέο σεξουαλικό και ερωτικό βίο. Εν τούτοις, η ανάπτυξη αυτή δε γίνεται μέσα σε μία μέρα. Είναι ωστόσο, καθ' όλα αυτονόητο, λόγω της ορμητικής επέλασης της ήβης, η ανάπτυξη αυτή επιτελείται επί σχετικά μακράς περιόδου, για δυο, τρία, τέσσερα χρόνια. Ας ορίσουμε με ακρίβεια το τι εννοούμε όταν μιλούμε για σεξουαλικότητα: πρόκειται για μια πλατιά σχετική έννοια και δεν περιορίζεται αποκλειστικά στη σεξουαλική πράξη. Εάν εξάλλου στις μέρες μας μιλάμε τόσο πρόθυμα για την σεξουαλικότητα του εφήβου, και μάλιστα καμιά φορά κατά τρόπο υπερβολικό, να μη νομίσουμε όμως, ότι πριν την ηλικία αυτή το παιδί αγνοεί τα πάντα γύρω από την σεξουαλικότητα. Η σεξουαλικότητα δεν ξεκινά με την εφηβεία.

Η βασικότερη θεωρία που ασχολείται με την ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη του ατόμου είναι η ψυχαναλυτική, η οποία αναπτύχθηκε από τον Sigmund Freud και υποστηρίζει την επίδραση των δυνάμεων του ασυνείδητου στην ψυχική ζωή και προσαρμογή του ατόμου. Από τις βασικότερες ανακαλύψεις της ψυχαναλυτικής έρευνας είναι και ο ρόλος που παίζει στη δημιουργία των ψυχοσεξουαλικών διαταραχών η εμπειρία της πρώτης παιδικής ηλικίας. Ξεκινώντας από τη διαπίστωση ότι οι ασυνείδητες ψυχικές συγκρούσεις που χαρακτηρίζουν τις διάφορες διαταραχές, αντανακλούν κατά κάποιο τρόπο δύσκολες παιδικές

εμπειρίες του ατόμου και ειδικά με τους γονείς του (Χαρτοκόλης, 1989). Ο Freud κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν συγκεκριμένα στάδια στην ανάπτυξη της προσωπικότητας και της ψυχοσεξουαλικότητας από τα οποία περνάει το παιδί ως την ενηλικίωσή του. Το κάθε στάδιο αναφέρεται σε μια συγκεκριμένη περίοδο του ατόμου και συνδέεται με μια ερωτογενή ζώνη – διαφορετική κάθε φορά- η οποία περικλείει την ενέργεια της libido δηλ. της βιολογικής ορμής για ηδονή, που ζητά την ικανοποίηση. Τα στάδια αυτά είναι τα εξής:

1. **Το στοματικό στάδιο (1^ο έτος).** Κύρια πηγή ευχαρίστησης είναι ο θηλασμός. Εδώ το άτομο παρουσιάζει τη μεγαλύτερη εξάρτηση. Ο θηλασμός ισχυροποιεί το δέσιμο βρέφους και μητέρας. Το βρέφος εξαρτάται ψυχοσυναισθηματικά από τη μητέρα και η μητέρα αποτελεί το πρώτο αντικείμενο αγάπης, αλλά του θέτει και τις πρώτες απαγορεύσεις. Το βρέφος, για να έχει μια ομαλή ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη, χρειάζεται μια μητέρα που θα του προσφέρει αισθήματα αγάπης και στοργής, που θα έχει μια σταθερή συμπεριφορά απέναντί του και θα του προσφέρει την ισορροπία, την ασφάλεια και τη συναισθηματική κάλυψη που αυτό χρειάζεται. (Παρασκευόπουλος Ι. << Κλινική Ψυχολογία >> Αθήνα, 1988)

2. **Το πρωκτικό στάδιο (2^ο και 3^ο έτος).** Τώρα αποκτά έλεγχο των σφιγκτήρων (ενούρηση, εγκόπριση) και ο πρωκτός αποτελεί εστία ψυχικής έντασης και ικανοποίησης. Κύρια χαρακτηριστικά αυτής της περιόδου είναι η τάση για αυτονομία και ο αρνητισμός. Στο στάδιο αυτό αναπτύσσονται η επιθετικότητα, η αμφιθυμία, το πείσμα, η οργή. Οι γονείς θέτουν τις πρώτες απαγορεύσεις και τα πρώτα «πρέπει». Το παιδί για να αντισταθεί σε αυτή τη γονεϊκή εξουσία, συγκρατεί στους σφιγκτήρες του και δεν αφοδεύει. Όταν πάλι θέλει να εισπράξει ένα μπράβο και πάλι χρησιμοποιεί τους σφιγκτήρες με την εξώθηση, όπου αφοδεύει και αισθάνεται ανακούφιση, αλλά και ικανοποιεί τους γονείς που

βλέπουν ότι τα μέτρα διαπαιδαγώγησής τους είναι αποτελεσματικά. Συνοπτικά θα λέγαμε ότι κατά το πρωκτικό στάδιο σκιαγραφούνται οι πρώτες και πολύ καθοριστικές ηθικό-κοινωνικές εγγραφές του αυριανού ενήλικα.

3. Το φαλλικό στάδιο (3^ο έως 7^ο έτος). Το παιδί αποκτά συνείδηση των διαφορών μεταξύ των γεννητικών οργάνων των δύο φύλων και της αγάπης του προς τους γονείς. Η αγάπη αυτή σταδιακά κατευθύνεται προς τον έναν από τους δύο γονείς, αυτόν του αντίθετου φύλου και συνδέεται με συναισθήματα φόβου, τιμωρίας για το είδος αυτό της αγάπης. Έτσι, η έντονη αγάπη του αγοριού για την μητέρα ονομάζεται Οιδιπόδειο Σύμπλεγμα και του κοριτσιού για τον πατέρα Σύμπλεγμα Ηλέκτρας. Προς το τέλος αυτής της περιόδου έχουμε ταύτιση με το γονέα του ίδιου φύλου. Την περίοδο αυτή ο πατέρας και η μητέρα καλούνται να βρίσκονται δίπλα στα παιδιά τους και να ισχυροποιούν τους ρόλους τους. Πιο συγκεκριμένα, το κορίτσι πρέπει να ταυτιστεί με τη μητέρα και το αγόρι με τον πατέρα. Οι ταυτίσεις με τον ομόφυλο γονιό, είναι ιδιαίτερα σημαντικές για τον ψυχοσεξουαλικό προσανατολισμό του ατόμου.

4. Το στάδιο της λανθάνουσας σεξουαλικότητας (7^ο έως 11^ο έτος). Εδώ έχουμε στροφή προς το ευρύτερο περιβάλλον ενισχύοντας γνώσεις ή δεξιότητες. Θεωρείται περίοδος γαλήνης πριν από την εφηβεία.

5. Το στάδιο της ετεροφυλόφιλης σεξουαλικότητας. Κατά το οποίο στρέφεται προς το αντίθετο φύλο.

Τα παραπάνω στάδια έχουν σταθερή διαδοχή και διάρκεια. Όπως εύκολα γίνεται κατανοητό από τα παραπάνω, οι ερωτογενείς ζώνες που συνδέονται σε κάθε στάδιο είναι τρεις: το στόμα, ο πρωκτός και τα γεννητικά όργανα. Οι ερωτογενείς ζώνες και κατά συνέπεια τα στάδια που αντιστοιχούν σ' αυτές, είναι ιδιαίτερα σημαντικές στην ανάπτυξη της προσωπικότητας διότι αποτελούν τις πρώτες πηγές ερεθισμού και προκαλούν τις πρώτες πηγές ευχαρίστησης. Αυτό που θα πρέπει να τονιστεί είναι ότι οι πράξεις του παιδιού που χαρακτηρίζουν κάθε στάδιο μπορεί να προκαλέσουν άγχος στο παιδί ή ακόμα και συγκρούσεις με τους γονείς του. Οι τρόποι με τους οποίους το παιδί θα αντιμετωπίσει τις συγκρούσεις

και το άγχος θα επηρεάσουν και τη μετέπειτα εξέλιξη της προσωπικότητάς του. Αν αυτές οι συγκρούσεις και τα συναισθήματα άγχους αντιμετωπιστούν θετικά, τότε η μετάβαση από το ένα στάδιο στο άλλο θα είναι ομαλή και θα έχουμε τη δημιουργία υγιούς προσωπικότητας. Στην αντίθετη περίπτωση που δεν έχουμε επιτυχή αντιμετώπιση των συγκρούσεων και του άγχους, η μετάβαση από το ένα στάδιο στο άλλο δεν είναι ομαλή και τότε συνήθως εμφανίζονται τα φαινόμενα της καθήλωσης και της παλινδρόμησης που θα παρουσιαστούν αναλυτικότερα πιο κάτω (Μαλικιώτη-Λοΐζου Μ., 1999).

Ο Freud και η ψυχαναλυτική σχολή προκειμένου να υποστηρίξουν την άποψή τους, ότι δηλαδή διάφορες ενέργειες του βρέφους όπως το πιπίλισμα του δακτύλου, η κατακράτηση κοπράνων και ενούρησης που φαίνεται ότι προκαλούν κάποια ηδονή-ικανοποίηση, είναι πρώιμες εκδηλώσεις του σεξουαλικού ενστίκτου, προέβαλαν τα επακόλουθα επιχειρήματα:

1. Τόσο η σεξουαλική πράξη όσο και οι ενέργειες αυτές προκαλούν ηδονή.
2. Εφόσον η σεξουαλική πράξη μπορεί να υποκατασταθεί από άλλες περιοχές του σώματος πέραν των γεννητικών οργάνων, οι οποίες προκαλούν την ίδια ή και περισσότερη ηδονή, για να μην θεωρηθούν ως σεξουαλικές εκδηλώσεις και αυτές οι συμπεριφορές του βρέφους που προκαλούν την ηδονή;
3. Στην περίπτωση της υστερίας συναντάμε χαρακτηριστικά στην συμβολική μετάθεση της σεξουαλικής πράξης σε εξωγεννητικές περιοχές του σώματος.
4. Δεν υπάρχει λοιπόν ιδιαίτερο χαρακτηριστικό διάκρισης μεταξύ σεξουαλικής ηδονής και ηδονής παρεχόμενης από άλλο μέρος του σώματος. Επομένως, κάθε ευχαρίστηση προερχόμενη από τα όργανα χαρακτηρίζεται σαν σεξουαλική ή παράλληλα υπάρχει και κάποιο διαφορετικό είδος ηδονής.

Η ψυχαναλυτική θεωρία επεκτείνει την άποψή της υποστηρίζοντας ότι τα στοιχεία των πρώτων παιδικών συγκρούσεων και του άγχους που αναφέρθηκαν ανωτέρω, και που τώρα έχουν απωθηθεί στο ασυνείδητο, αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες για το αν και κατά πόσο θα είναι υγιής η

αναπτυσσόμενη προσωπικότητα του παιδιού. Οι δύο βασικότερες λειτουργίες που μπορεί να προκαλέσουν δυσπροσαρμοστικότητα της προσωπικότητας είναι η καθήλωση και η παλινδρόμηση (Μαλικιώτη-Λοϊζου Μ. 1999).

Η παλινδρόμηση ορίζεται ως η επιστροφή της προσωπικότητας του ατόμου σε προηγούμενα στάδια της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης όταν οι συμπεριφορές που απαιτούνται από το στάδιο στο οποίο βρίσκεται τώρα το άτομο του προκαλούν ιδιαίτερα έντονο άγχος. Η καθήλωση αντίστοιχα είναι το σταμάτημα σε ένα συγκεκριμένο στάδιο της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης και ως αποτέλεσμα αυτού αναστέλλεται το πέρασμα στο επόμενο. Με τον τρόπο αυτό η ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη σταματά, γεγονός που οφείλεται συνήθως σε υπερβολικό άγχος, προκαλούμενο από τη μετάβαση από το ένα στάδιο εξέλιξης. Το παιδί που παρουσιάζει καθήλωση συνεχίζει να συμπεριφέρεται με τον ίδιο τρόπο ανεξάρτητα από την αποτελεσματικότητά του και δεν προσπαθεί να μάθει νέους πιο αποτελεσματικούς τρόπους συμπεριφοράς και αντίδρασης (Μαλικιώτη - Λοϊζου Μ. 1999).

Όλες αυτές οι διεργασίες να μεν συμβαίνουν κατά την παιδική κυρίως ηλικία του ατόμου αλλά όπως έχει ήδη επισημανθεί δεν είναι ξεκομμένες από τη μετέπειτα πορεία του ατόμου, αντίθετα μάλιστα έχουν έναν πολύ σπουδαίο ρόλο σ' αυτήν. Σε μια προσπάθεια καλύτερης κατανόησης της ανθρώπινης συμπεριφοράς θεωρείται ότι η συμπεριφορά και η εξέλιξή του δεν είναι τυχαία, αντικατοπτρίζουν το παρελθόν του, τόσο σε σχέση με τον εαυτό του όσο και με τους γονείς του, ή οποιουδήποτε γονεϊκού υποκατάστατου (Λόφερ Μ. 1992).

Η αλληλεπίδραση του παιδιού με τα πρόσωπα αυτά σε θέματα λήψης τροφής, ελέγχου των σφιγκτήρων, διευκολύνουν ή παρεμποδίζουν την ικανοποίηση της βιολογικής ορμής επηρεάζοντας έτσι τη διαμόρφωση της προσωπικότητας. Οι γονείς παίζουν σπουδαίο ρόλο εφόσον κάτω από την επίδραση αυτών διαμορφώνεται η προσωπικότητα στα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού. Κατά τη σχολική ηλικία η σεξουαλικότητα βρίσκεται σε λανθάνουσα κατάσταση και σημασία έχει η απόκτηση δεξιοτήτων και οι διαπροσωπικές σχέσεις. Η εφηβεία

χαρακτηρίστηκε σαν την εν μέρει επανάληψη της παιδικής ηλικίας όπου έχουμε ξανά μια αναβίωση των συγκρούσεων των παιδικών χρόνων, μόνο που τώρα βιώνεται διαφορετικά επειδή το άτομο έχει ωριμάσει σεξουαλικά (Παρασκευόπουλος Ι. 1999).

Η συνείδηση, η ενοχή, η ντροπή και κυρίως η εικόνα που ο έφηβος έχει για τον εαυτό του, είναι πλέον - με τις αλλαγές της ήβης - συνεχώς στο προσκήνιο και επηρεάζουν τα συμπεριφορά του. Το πώς βιώνει ωστόσο αυτές τις καταστάσεις, συνδέεται με τις εμπειρίες της παιδικής του ηλικίας. Αν αυτές οι συγκρούσεις έχουν αντιμετωπιστεί θετικά στις προηγούμενες ηλικίες, το άτομο θα περάσει χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία στη φυσιολογική ετερόφυλη σεξουαλικότητα. Αν όμως οι συγκρούσεις αυτές δεν έχουν αντιμετωπιστεί θετικά, τότε θα εμφανιστούν τα φαινόμενα της καθήλωσης και της παλινδρόμησης (Λόφερ Μ. 1992, Παρασκευόπουλος Ι. 1999).

Το ότι η τωρινή και μελλοντική ζωή των παιδιών μπορεί να τραυματιστεί από τις ψυχολογικές και κοινωνικές παρεμβάσεις της παιδικής ηλικίας, γίνεται ξεκάθαρο σε περιπτώσεις όπου μπορεί η διατάραξή τους να μη γίνεται ορατή ως ένα σημείο εξαιτίας της πλήρους υποταγής τους στις εξωτερικές απαντήσεις και προσδοκίες του περιβάλλοντος ώσπου στην εφηβεία κάτι αλλάζει.

Το ήσυχο και «καλό» παιδί όπως θεωρούσαν οι γονείς, ξαφνικά στην εφηβεία βρίσκεται αντιμέτωπο με το γεγονός ότι η παιδική ως τώρα συμπεριφορά που του πρόσφερε την παραδοχή από τους άλλους, δεν τον βοηθά πια. Βλέπει ότι οι δικαιολογίες της παιδικής ηλικίας αποδεικνύονται μη ικανοποιητικές και οι επιπτώσεις είναι οδυνηρές όπως π.χ. απομόνωση, λύπη, αισθήματα κατωτερότητας κ.λ.π. (Λόφερ Μ. 1992).

Γίνεται λοιπόν φανερό ότι η ολοκληρωμένη αντίληψη της προηγούμενης ζωής του εφήβου μας βοηθά να κατανοηθεί και ο βαθμός που τον επηρέασε στην εξέλιξή του και η ικανότητα δράσης πριν ακόμα φτάσει στη σεξουαλική ωριμότητα. Επίσης μας δίνει τη δυνατότητα να προβλέψουμε ως ένα σημείο το

επίπεδο του στρες που θα επιφέρει το πέρασμα στην εφηβεία και να το χειριστούμε ανάλογα.

Η αναζήτηση της Βιολογικής – Ψυχολογικής και Κοινωνικής πλευράς της σεξουαλικής ανάπτυξης

Η σεξουαλική λειτουργία καλύπτει και τα τρία βασικά επίπεδα δράσης του βιοψυχοκοινωνικού ατόμου. Για να γίνει κατανοητή αυτή η λειτουργία θα πρέπει να δούμε πως αναπτύσσεται σε αυτά τα επίπεδα. Αυτή η διαίρεση βέβαια είναι σχηματική και γίνεται μόνο για εκπαιδευτικούς λόγους, γιατί στην πραγματικότητα αυτά αλληλοεπηρεάζονται και πολλές φορές τα όριά τους είναι ασαφή.

1. Από βιολογική πλευρά, η σεξουαλική λειτουργία είναι μια φυσιολογική λειτουργία του ανθρώπινου οργανισμού. Αρχίζει κατά τη σύλληψη με το συνδυασμό των χρωμοσωμάτων και περνά από διάφορα στάδια ανάπτυξης με βασικό σταθμό την εφηβεία. Εκεί, η ραγδαία αύξηση των ορμονών προκαλεί την εμφάνιση των δευτερογενών χαρακτηριστικών του φύλου και θέτει σε λειτουργία την αναπαραγωγική ικανότητα και έτσι ολοκληρώνεται βιολογικά η ενστικτική αυτή λειτουργία.

2. Ενώ όμως βιολογικά παράγει άτομα ικανά για την αναπαραγωγική λειτουργία, η κοινωνία διαμορφώνει τη σεξουαλική συμπεριφορά, δηλαδή τη διαδικασία για την επιτέλεση της αναπαραγωγής, μέσα από την οικογένεια, το σχολείο, τα περιοδικά, την τηλεόραση, τον κινηματογράφο, κλπ.

3. Τόσο η βιολογική όσο και η κοινωνική παράμετρος δρουν πάνω στο κάθε άτομο, επηρεάζουν δηλαδή την ψυχολογία του ή καλύτερα τις ψυχολογικές του ανάγκες. Από πολλές κοινωνιολογικές και ανθρωπολογικές μελέτες, φαίνεται ότι οι κοινωνίες καταπιέζουν το σεξουαλικό ένστικτο. Αυτή η πίεση ποικίλλει από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή. Έτσι, υπάρχουν κοινωνίες που είναι ανεκτικές σε ορισμένες εκφράσεις της σεξουαλικότητας και άλλες που είναι

απαγορευτικές, άλλες πάλι που καθορίζουν ορισμένες τελετουργίες , που όταν τις υποστεί το άτομο θεωρείται ψυχολογικά ανώριμο για την ετεροφυλική σχέση. Η σύγχρονη πατριαρχική οικογένεια , όπως είναι η δική μας , καταπιέζει πολύ περισσότερο τη γυναίκα και την τοποθετεί σε χαμηλότερη κοινωνική θέση, παρά την κάποια βελτίωση τα τελευταία χρόνια. Επίσης, δεν αναγνωρίζει καθόλου τις σεξουαλικές ανάγκες των γυναικών. Ένα «καλό κορίτσι » πρέπει να μην εκφράζει τα σεξουαλικά του συναισθήματα, να είναι με άλλα λόγια «ασεξουαλικό». Όμως η σεξουαλικότητα είναι έκφραση ενός ισχυρού ενστίκτου, με αποτέλεσμα οι γυναίκες να γίνονται πιο συναισθηματικές, πιο τρυφερές, πιο ρομαντικές, και έτσι εξιδανικεύουν τον άνδρα – σύντροφο. Αντίθετα, στα αγόρια αναγνωρίζεται η σεξουαλικότητά τους από την κοινωνία και μάλιστα ευοδώνεται. Το αγόρι όμως διαχωρίζει τη γυναίκα-σύζυγο από τη γυναίκα-ερωτική σύντροφο. Επομένως υπάρχει μια σύγκρουση ανάμεσα στο βιολογικό επίπεδο της σεξουαλικότητας και στο κοινωνικό, το οποίο επηρεάζει με τη σειρά του το ψυχολογικό. Τα αγόρια δεν μαθαίνουν να είναι συνυπεύθυνα σε σχέση με τις συναισθηματικές ανάγκες του κοριτσιού. Η ευθύνη βαραίνει εξολοκλήρου το κορίτσι, που πολλές φορές δεν έχει τη σωστή αγωγή και πληροφόρηση για να προστατευθεί.

Συνυπολογίζοντας στα παραπάνω και την πληθώρα των λανθασμένων πληροφοριών γύρω από τη σεξουαλικότητα και τη σεξουαλική πράξη, καταλαβαίνει κανείς τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι νέοι και εύκολα αναγνωρίζει την ανάγκη για σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και σωστή και υπεύθυνη ενημέρωση-πληροφόρηση.

2.4. Θεωρίες ανάπτυξης της ταυτότητας φύλου

Η διαίρεση των φύλων και ειδικότερα οι διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα υπήρξαν εδώ και αρκετές δεκαετίες ένα θέμα που απασχόλησε πολύ επιστήμονες

και ερευνητές από όλες τις κοινωνικές επιστήμες. Το ενδιαφέρον τους στράφηκε όχι μόνο στη διερεύνηση αυτών καθ'αυτών των διαφορών, αλλά και στη διατύπωση θεωριών που προσπάθησαν να ερμηνεύσουν τις αιτίες οι οποίες κατευθύνουν τους άνδρες και τις γυναίκες να συμπεριφέρονται τόσο διαφορετικά μεταξύ τους.

Πριν ακόμη απ' την εμφάνιση της ψυχολογίας και της κοινωνιολογίας ως επιστημών, θεωρίες για τα φύλα διατυπώθηκαν από τους φιλοσόφους. Και ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης εξέφρασαν την άποψη για την συμπεριφορά, τα δικαιώματα και τον προορισμό των δύο φύλων και σ' αυτές τις πρώιμες θεωρίες διαπιστώνουμε την ιδέα που επηρέασε αργότερα και για χρόνια την ψυχολογία: **η γυναίκα είναι ένας ατελής άνδρας**. Η Simon de Beauvoir διαπίστωσε την επικράτηση της άποψης αυτής στο βιβλίο της «Το δεύτερο φύλο» εκδ. Γλάρος 2006, επισημαίνοντας ότι η σύλληψη της γυναίκας ως «ελαττωματικού άνδρα», επέδρασε στις θεωρίες για το φύλο εντός και εκτός του πεδίου της ψυχολογίας, εμφανιζόμενη στα γραπτά των ανδρών απ' τον Θωμά τον Ακκινάτη ως τον Freud. Αν λάβουμε υπόψη τη μειονεκτική θέση των γυναικών σ' όλες τις κοινωνίες και τις εποχές, η στάση αυτή των θεωρητικών δεν μας εντυπωσιάζει: ανέπτυξαν τις θεωρίες τους προσπαθώντας να εξηγήσουν και να δικαιολογήσουν αυτό που στους ίδιους φαινόταν ως μια φυσιολογική και αναπόφευκτη κατάσταση, εξέφρασαν δηλαδή απόλυτα την εποχή τους.

Στη σύγχρονη βιβλιογραφία έχουν αναπτυχθεί διάφορες θεωρίες που προσπαθούν να εξηγήσουν η κάθε μια απ' τη σκοπιά της, τις διαφορές στα ψυχολογικά χαρακτηριστικά, τη συμπεριφορά και την κοινωνική θέση των δύο φύλων. Προκύπτουν από θεωρητικές προσεγγίσεις διαφόρων επιστημών, όπως η βιολογία, η ψυχολογία, η ανθρωπολογία και η κοινωνιολογία και αποδίδουν τις διαφορές άλλοτε σε βιολογικούς και άλλοτε σε κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες, και προσεγγίζονται είτε απ' την ψυχολογική είτε απ' την ανθρωπολογική κοινωνιολογική σκοπιά.

Μερικές απ' τις θεωρίες αυτές κεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στο «γιατί», στην προέλευση δηλαδή των διαφορών ανάμεσα στα δύο φύλα και ενδιαφέρονται για τις αιτίες που συντελούν στην ανάπτυξη τέτοιων διαφορών, ενώ άλλες ασχολούνται με το «πώς», με τις διαδικασίες, δηλαδή, που κατευθύνουν τους άνδρες και τις γυναίκες να υιοθετούν όμοιες ή διαφορετικές μορφές συμπεριφοράς.

2.4.1. Ψυχαναλυτική θεωρία

Είναι γνωστές οι θέσεις της ψυχαναλυτικής θεωρίας του Freud σχετικά με τη σπουδαιότητα των σταδίων ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης στην θεμελίωση των βασικών χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του ανθρώπου. Μεταξύ των εν λόγω σταδίων, αυτό που αποδεικνύεται αποφασιστικής σημασίας στη διαδικασία ανάπτυξης του ρόλου του φύλου είναι το τρίτο στάδιο, το αποκαλούμενο φαλλικό. Σύμφωνα με τον Freud το φαλλικό στάδιο οριοθετείται στην ηλικία των 3 έως 7 ετών, στη διάρκεια του οποίου τα παιδιά αφενός αποκτούν επίγνωση των διαφορών μεταξύ των δύο φύλων στα γεννητικά τους όργανα και αφετέρου αναπτύσσουν μια υπερβολική αγάπη προς το γονέα του αντίθετου φύλου. Εξαιτίας αυτής της υπερβολικής προσήλωσης τα παιδιά βιώνουν άγχος και ενοχές, που για το αγόρι σχετίζονται με τον φόβο του «ευνουχισμού», ενώ για το κορίτσι με τον «φθόνο του πέους». Προκειμένου τα παιδί να λύσει το εν λόγω σύμπλεγμα – το οποίο για το αγόρι αποκαλείται «Οιδιπόδειο» και για το κορίτσι «σύμπλεγμα της Ηλέκτρας» - ταυτίζεται με τον γονέα του ίδιου φύλου και εσωτερικεύει τα χαρακτηριστικά της ανδρικής ή θηλυκής αντίστοιχα προσωπικότητας (Ι. Ν. Παρασκευόπουλος, 1988).

Παρά την κριτική που κατά καιρούς ασκήθηκε στην ψυχαναλυτική θεωρία, ο Α. Κακαβούλης (1995) ισχυρίζεται, επικαλούμενος σχετικές μελέτες, ότι ορισμένες εξ αυτών έρχονται να επαληθεύσουν τη βασική θεωρία του Freud. Επί του προκειμένου έρευνες αποδεικνύουν ότι πράγματι τα παιδιά κατά τη διάρκεια της

νηπιακής ηλικίας αποκτούν στερεότυπα λόγου και συμπεριφοράς, του ρόλου τους.

Ωστόσο όμως κάποιοι άλλοι ερευνητές αμφισβητούν την ορθότητα πτυχών της φροϋδικής θεωρίας. Έτσι, λόγου χάρη, για να βιώσουν τα παιδιά άγχος ευνουχισμού ή φθόνο πέους και να επανέλθει η λύση του Οιδιπόδειου συμπλέγματος και του συμπλέγματος της Ηλέκτρας, κατά τα λεγόμενα του Freud, απαιτείται η πλήρης επίγνωση εκ μέρους των παιδιών σχετικά με τις ατομικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων. Εντούτοις σε σχετικές έρευνες αποδείχτηκε ότι τα παιδιά αγνοούν και βρίσκονται σε σύγχυση αναφορικά με τις διαφορές των γεννητικών τους οργάνων και ως εκ τούτου είναι αμφίβολο το κατά πόσο είναι σε θέση να βιώσουν άγχος ή φθόνο για τις εν λόγω διαφορές (Α. Κακαβούλης).

Στην ίδια κατεύθυνση η Ε. Μαραγκουδάκη (1993) ασκώντας κριτική στις απόψεις του Freud, τις περιγράφει ως περιορισμένες και απλουστευτικές. Περιοριστικές, διότι καθώς επικεντρώνονται στις ανατομικές διαφορές των γεννητικών οργάνων των φύλων, περιορίζουν τις δυνατότητες επίτευξης της ισότητας δια μέσου των κατάλληλων κοινωνικών αλλαγών. Και απλουστευτικές διότι εμφανίζονται να αγνοούν εντελώς την οποιαδήποτε επίδραση των φορέων κοινωνικοποίησης – οικογένεια, σχολείο κ.α. – στην υιοθέτηση διαφορετικών χαρακτηριστικών και ρόλων μεταξύ των δύο φύλων. Εν τέλει αξιοσημείωτο είναι, κατά την ίδια, το γεγονός ότι σύμφωνα με δεδομένα σχετικών ερευνών τα παιδιά εκδηλώνουν στερεότυπη συμπεριφορά για το φύλο τους σε ηλικία μικρότερη των έξι ετών, κατά την οποία, σύμφωνα με τον Freud, επέρχεται η ταύτιση του παιδιού με τον ομόφυλό του γονέα.

Μια ομάδα φεμινιστριών, πάντως, βλέπει με συμπάθεια την ψυχαναλυτική θεωρία, με το επιχείρημα ότι επιτρέπει τη διείσδυση στα άδυτα του υποσυνείδητου και στις πρώιμες μορφές συμπεριφοράς, όπου, κατά την άποψή τους, βρίσκεται το κλειδί της ψυχολογικής υποταγής των ανδρών και των γυναικών στην υπάρχουσα κοινωνική διαίρεση των φύλων. Επηρεασμένες λοιπόν

από τις απόψεις του Lacan¹³, χρησιμοποιούν τις έννοιες της ψυχαναλυτικής θεωρίας ως εργαλείο που θα τις βοηθήσει να ερμηνεύσουν τους μηχανισμούς που οδηγούν στην κοινωνική κατασκευή του φύλου. Ωστόσο δεν είναι δυνατό να παραβλέψει κανείς τον ανδροκεντρισμό - ή φαλλοκεντρισμό, για να χρησιμοποιήσουμε έναν όρο πιο κοντά στο Freud - που διαπνέει όλη την ψυχαναλυτική θεωρία για τις διαφορές των φύλων και που προϋποθέτει μια σχέση εξουσίας ανάμεσα στους άνδρες και στις γυναίκες, όπου οι γυναίκες καταλάμβαναν θέση υποταγής. Από τη στιγμή, δηλαδή, που παραδέχεται κανείς τη θεωρία, σύμφωνα με την οποία η ύπαρξη ενός συγκεκριμένου γεννητικού οργάνου είναι η βασική αιτία της διαίρεσης των φύλων, είναι σαν να παραδέχεται ότι τα άτομα που διαθέτουν το όργανο αυτό βρίσκονται σε θέση ισχύος απέναντι σε όσα δεν το διαθέτουν και πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι συζητούμε για το μισό πληθυσμό της γης.

Πρόδρομος αυτής της κριτικής υπήρξε η Karen Horney, ψυχαναλύτρια και οπαδός του Freud, που παραθέτει τη δική της γυναικοκεντρική, άποψη στον ανδροκεντρισμό της ψυχαναλυτικής θεωρίας. Η Horney, χωρίς να αρνείται την πιθανότητα ανάπτυξης του φθόνου του πέους και του άγχους του ευνουχισμού, υποστήριξε ότι και οι άνδρες αισθάνονται μειονεκτικά απέναντι στις γυναίκες. Κι αυτό, γιατί με τη μητρότητα οι γυναίκες βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση. Η διαδικασία της αναπαραγωγής, απ' τη σύλληψη και μετά, περνά αποκλειστικά στις γυναίκες κι αυτή η αίσθηση αποκλεισμού δημιουργεί στους άνδρες μια υποσυνείδητη επιθυμία για την εγκυμοσύνη, τη μητρότητα και το θηλασμό. Έτσι η Horney διατύπωσε την άποψη ότι ο προσανατολισμός προς την επιτυχία και τη δημιουργικότητα είναι μια προσπάθεια των ανδρών για υπεραναπλήρωση της ασυνείδητης αίσθησης κατωτερότητας απέναντι στη δημιουργική διαδικασία της αναπαραγωγής. Υποστήριξε, μάλιστα, ότι η τάση των ανδρών να υποτιμούν τις γυναίκες προέρχεται μάλλον απ' αυτή την υποσυνείδητη επιθυμία τους, παρά οφείλεται στο γεγονός ότι οι γυναίκες στερούνται πέους.

Παρόμοια γυναικοκεντρική άποψη για την ψυχαναλυτική θεωρία εκφράζει η πολύ μεταγενέστερη της Horney Nancy Chodorow, η οποία δίνει μεγαλύτερο βάρος στη σχέση μητέρας παιδιού απ' ό,τι ο Freud, για να εξηγήσει τις διαφορές ανάμεσα στα φύλα. Υποστηρίζει δηλαδή ότι οι ψυχολογικές διαφορές των δύο φύλων είναι αποτέλεσμα της ψυχολογικής αντίδρασης της μητέρας - και όχι του παιδιού - στις δεδομένες βιολογικές διαφορές. Σύμφωνα με την Chodorow η διαμόρφωση της διαφορετικής προσωπικότητας ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες έχει την αφετηρία της στις σχέσεις μητέρας και παιδιού και ειδικότερα στο γεγονός ότι η μητέρα είναι αυτή που αναλαμβάνει σχεδόν αποκλειστικά, ακόμη και σήμερα, την ευθύνη της ανατροφής του παιδιού. Έτσι οι μητέρες, επειδή ανήκουν στο ίδιο φύλο με τις κόρες τους, έχουν την τάση να συνδέονται περισσότερο μαζί τους και να διαιωνίζουν την εμπειρία των προσωπικών σχέσεων με την έννοια της συγχώνευσης. Αντίθετα, το γεγονός ότι ανήκουν σε διαφορετικό φύλο απ' ό,τι οι γιοί τους, τις κάνει να συνδέονται μαζί τους, όπως συνδέεται κανείς με άτομα διαφορετικά και ξεχωριστά, οδηγώντας τους έτσι νωρίς στη διαδικασία της ατομικοποίησης (individualization). Η σχέση με τη μητέρα αποτελεί και την αφετηρία των διαφορετικών ικανοτήτων των παιδιών. Τα αγόρια αναπτύσσουν την αίσθηση του ξεχωριστού στις διαπροσωπικές σχέσεις, πράγμα που τα κάνει ικανότερα να αντιμετωπίσουν τις απρόσωπες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, ενώ τα κορίτσια, μεγαλώνοντας με την αίσθηση της συγχώνευσης και της εμπάθειας, τα καταφέρνουν καλύτερα στις απαιτήσεις της μητρότητας και της φροντίδας των παιδιών.

Το πολύ ουσιαστικό σημείο της θεωρητικής προσέγγισης της Chodorow είναι η γενική της διαπίστωση και τοποθέτηση ότι τα πιο βασικά χαρακτηριστικά της ανθρώπινης κοινωνικής οργάνωσης, όπως η διαφοροποιημένη ως προς το φύλο προσωπικότητα και η ανδρική κυριαρχία, είναι κοινωνικά και όχι βιολογικά φαινόμενα. Η πρόταση της για αλλαγή αφορά, όπως πώς είναι φυσικό, την κατανομή των ρόλων στην οικογένεια. Υποστηρίζει την άποψη ότι, αν η φροντίδα των παιδιών μοιράζεται εξίσου και στους άνδρες και στις γυναίκες,

τότε η τάση των ανδρών να υποτιμούν τις γυναίκες απ' τη μια και τα προβλήματα των γυναικών που αφορούν τον αποχωρισμό τους από τη μητέρα απ' την άλλη, θα μειώνονταν ριζικά. Στην ουσία, δηλαδή, με μια λύση σαν αυτή ο ανδρικός σωβινισμός μειώνεται, ενώ αυξάνει η γυναικεία αυτονομία.

Η εντονότερη κριτική που δέχεται η Chodorow είναι αυτή που απευθύνεται γενικότερα όχι μόνο στην ψυχαναλυτική θεωρία αλλά και σε άλλες θεωρίες για τις διαφορές των φύλων και αφορά την αδυναμία τους να αποκαλύψουν, να προσδιορίσουν και να ερμηνεύσουν τις πραγματικές αιτίες - ψυχολογικές ή κοινωνικές - που αναπαράγουν τις κοινωνικές δομές και τις συγκεκριμένες μορφές συμπεριφοράς, να εμβαθύνουν δηλαδή ως την γένεση των αιτιών αυτών .

2.4.2. Θεωρία της κοινωνικής μάθησης

Κύριος εκπρόσωπος της θεωρίας της κοινωνικής μάθησης είναι ο Walter Mischel (1966, 1970) ο οποίος ισχυρίζεται ότι στην αποδοχή των ρόλων των φύλων εκ μέρους των παιδιών, δύο διαδικασίες είναι καίριας σημασίας, η διαδικασία της ενίσχυσης και αυτή της μίμησης προτύπων. Ειδικότερα, η μεν πρώτη αναφέρεται στις αμοιβές που παρέχονται προς τα παιδιά για κάθε συμπεριφορά τους που είναι σύμφωνη με το ρόλο του φύλου τους, ενώ η δεύτερη διαδικασία αφορά το περιεχόμενο προς τα παιδιά πρότυπο εκ μέρους των γονέων ή άλλων σημαντικών προσώπων του περιβάλλοντός τους (Α. Κακαβούλης, 1995).

Μια πλειάδα ερευνητικών δεδομένων έρχονται να ενισχύσουν την ορθότητα των ισχυρισμών της θεωρίας της κοινωνικής μάθησης. Μεταξύ αυτών μελέτες αποδεικνύουν, ότι ως επί το πλείστον οι γονείς ενισχύουν τα παιδιά με δραστηριότητες που θεωρείται ότι ταιριάζουν στο φύλο τους. Έτσι λόγω χάρη ενισχύουν τα αγόρια να παίζουν με αυτοκινητάκια και να βοηθούν στις εξωτερικές δουλειές, ενώ αντίθετα τα κορίτσια ωθούνται να παίζουν με κούκλες και να συμβάλλουν στις οικιακές εργασίες (Α. Κακαβούλης, 1995).

Ακολουθώς έρευνες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η μίμηση προτύπων από το άμεσο περιβάλλον των παιδιών, όχι μόνο τα ενισχύει στο να συμμορφωθούν με τα εν λόγω στερεότυπα, αλλά καθορίζει αποφασιστικά την κατοπινή διαμόρφωση ρόλων των φύλων, σε τόσο απόλυτο βαθμό, ώστε πολύ δύσκολά να επέλθει οποιαδήποτε αλλαγή (Α. Κακαβούλης, 1995).

Παρά την διαφαινόμενη ορθότητα των επιχειρημάτων της εν λόγω θεωρίας και την επαρκή στήριξή της σε ερευνητικά δεδομένα, ωστόσο όμως ο Α. Κακαβούλης (1995), υποστηρίζει πως η θεωρία της κοινωνικής μάθησης παρουσιάζει κενά και αδυναμίες στην εξήγηση ορισμένων φαινομένων. Ενδεικτικά αναφέρεται η διαφοροποιημένη εσωτερίκευση ρόλων των φύλων μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, ακόμα και όταν η συμπεριφορά των γονέων τους δεν παρουσιάζει αποκλίσεις ανάλογα με το φύλο τους.

Ακολουθώς η Ε. Μαραγκουδάκη (1993) επισημαίνει ότι καθώς η εν λόγω θεωρία επικεντρώνεται στις επιδράσεις των εξωτερικών παραγόντων στη διαδικασία κοινωνικοποίησης, ως προς τον ρόλο του φύλου, αγνοεί τη συμβολή των γνωστικών ικανοτήτων και γενικότερα την ενεργή συμμετοχή του παιδιού στην όλη διαδικασία.

2.4.3. Γνωστική - Εξελικτική θεωρία

Σύμφωνα με τους κύριους εισηγητές της γνωστικο-εξελικτικής θεωρίας, η διαμόρφωση της ταυτότητας του φύλου είναι δυνατόν να επιτευχθεί μόνο όταν το παιδί μπορεί να αντιληφθεί και να εσωτερικεύσει την μονιμότητα του φύλου. Πρόκειται για μια γνωστική δομή που όταν κατακτηθεί από το παιδί, κατευθύνει τη συμπεριφορά του στη μίμηση προτύπων, αξιών, ρόλων και τρόπων συμπεριφοράς που αντιστοιχούν στο φύλο που το χαρακτηρίζει. Πριν την κατάκτηση της έννοιας της μονιμότητας του φύλου, τα παιδιά δεν είναι σε θέση να ακολουθήσουν την τυπική συμπεριφορά του φύλου καθώς δεν μπορούν να

αντιληφθούν ότι το φύλο τους είναι μόνιμο και δεν υπόκειται σε αλλαγές (Κακαβούλης, 1995).

Πρώτος που ασχολήθηκε με τη μελέτη και ανάπτυξη της έννοιας της μονιμότητας του φύλου είναι ο ψυχολόγος Laurence Kohlberg (1968), ο οποίος ισχυρίζεται ότι τα παιδιά κατά την ηλικία των 2 έως 7 ετών διέρχονται τέσσερα στάδια προκειμένου να κατακτήσουν την εν λόγω έννοια.

Ø Ονομασία του φύλου (2 – 3½ ετών περίπου).

Στο πρώτο στάδιο τα παιδιά μαθαίνουν να αποκαλούν σωστά σχετικές με το φύλο λέξεις (λ.χ. μπέμπης, μπέμπα) αλλά και να ονομάζουν σωστά το δικό τους φίλο (αγόρι ή κορίτσι). Πριν την περάτωση αυτού του σταδίου τα παιδιά δεν είναι σε θέση να αντιληφθούν ότι το φύλο τους είναι ένα σταθερό στοιχείο του εαυτού τους.

Ø Προσωρινή μονιμότητα του φύλου (3 ½ - 4 ½ ετών περίπου).

Στο εν λόγω στάδιο επιτυγχάνεται μερικώς η κατάκτηση της έννοιας της μονιμότητας φύλου καθώς για τα παιδιά παραμένει ακόμα συγκεχυμένη. Έτσι, μπορεί να ισχυρίζονται σωστά ότι όταν θα μεγαλώσουν θα γίνουν άντρες ή γυναίκες, εξακολουθούν όμως ακόμα να θεωρούν ότι κάποιες εξωτερικές αλλαγές είναι δυνατόν να προκαλέσουν αλλαγές στο φύλο τους.

Ø Οριστική μονιμότητα του φύλου(4 – 7 ετών περίπου).

Σε αυτό το στάδιο ξεκινά πλέον η κατάκτηση της έννοιας της μονιμότητας του φύλου καθώς τα παιδιά συνειδητοποιούν ότι το φύλο τους είναι σταθερό και δεν υπόκειται σε αλλαγές. Προοδευτικά αυτή η συνειδητοποίηση αυξάνει και στην ηλικία των 7 ετών είναι σε θέση να επιχειρηματολογούν αναφορικά με την μονιμότητα του φύλου τους.

Ø Ανατομικός καθορισμός του φύλου (7 – 9 ετών περίπου).

Στο τελευταίο στάδιο τα παιδιά κατανοούν πλήρως την μονιμότητα του φύλου και είναι σε θέση να επισημάνουν τα χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν το φύλο σε κάθε άτομο (Α. Κακαβούλης, 1995).

Κατά τον ισχυρισμό του Α. Κακαβούλη (1995) ορισμένες έρευνες επαληθεύουν τα επιχειρήματα της εν λόγω θεωρίας. Επί του προκειμένου οι έρευνες αποδεικνύουν ότι τα παιδιά που έχουν εσωτερικεύσει την μονιμότητα του φύλου επικεντρώνουν περισσότερο τις παρατηρήσεις τους σε συμπεριφορές ατόμων του ίδιου με αυτά φύλου. Ωστόσο αντιτιθέμενες έρευνες έρχονται να επισημάνουν ότι από πολύ νωρίς, μόλις 2 ετών, τα παιδιά προτιμούν να μιμούνται πρόσωπα του ίδιου φύλου. Ως εκ τούτου η κατάκτηση της έννοιας μονιμότητας του φύλου δεν διαφαίνεται ότι αποτελεί τον αποκλειστικό παράγοντα στην ανάπτυξη της συμπεριφοράς του φύλου.

Παρόμοια άποψη στην κριτική της εν λόγω θεωρίας εκφράζει και η Ε. Μαραγκουδάκη (1993) υποστηρίζοντας ότι μπορεί η κατάκτηση της έννοιας της μονιμότητας του φύλου να επιταχύνει την όλη διαδικασία κοινωνικοποίησης ως προς τον ρόλο του φύλου, δεν αποτελεί όμως την μοναδική προϋπόθεση για την απαρχή της συγκεκριμένης διαδικασίας.

2.4.4. Θεωρία του σχήματος του φύλου

Συνδυάζοντας στοιχεία της γνωστικο-εξελικτικής θεωρίας και της θεωρίας της κοινωνικής μάθησης ορισμένοι ψυχολόγοι οδηγήθηκαν στη διατύπωση της θεωρίας του σχήματος του φύλου. Για τους εισηγητές της εν λόγω θεωρίας οι ρόλοι και τα στερεότυπα είναι: «Σχήματα, δηλαδή γνωστικά στοιχεία που αναφέρονται στην έννοια του εαυτού και λειτουργούν για να οργανώσουν και να δομήσουν στο άτομο την αυτοεικόνα του και την συμπεριφορά του» (Κακαβούλης, 1995).

Αυτό στην ουσία σημαίνει ότι καθώς τα παιδιά εσωτερικεύουν ανδρικούς και γυναικίους τρόπους συμπεριφοράς, δηλαδή σχήματα φύλου, χρησιμοποιούν τα εν λόγω σχήματα προκειμένου να μπορούν να κατανοήσουν τόσο τον εαυτό τους όσο και τους άλλους. Η διαδικασία αυτή επιτελείται στην ηλικία των δύο με τριών ετών, την περίοδο δηλαδή που το παιδί είναι σε θέση να ξεχωρίσει το φύλο του αλλά και τις διαφορές του με το άλλο φύλο. Η εφαρμογή του σχήματος φύλου γίνεται από το παιδί με τρόπο απόλυτο, χωρίς όμως αυτό να συνδέεται με την ύπαρξη στερεοτύπων, αλλά με την βαθύτερη ανάγκη του παιδιού να διαθέτει κανόνες που να το βοηθούν στην κατανόηση και δόμηση των νέων του εμπειριών. Απώτερο αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας είναι να επέρχεται μια σταδιακή αύξηση των γνώσεων των παιδιών για καθετί που σχετίζεται μόνο με το φύλο τους. Κατά αυτόν τον τρόπο η θεωρία σχήματος του φύλου συμβάλλει τα μέγιστα στην αιτιολόγηση της ισχύος των στερεοτύπων αλλά και του περιορισμού που υφίσταται ο άνθρωπος στην εκδήλωση συμπεριφορών που ταυτίζονται απόλυτα με το φύλο τους (Α. Κακαβούλης, 1995).

Σύμφωνα με στοιχεία του Α. Κακαβούλη (1995) πολλές μεταγενέστερες έρευνες έρχονται να επαληθεύσουν την ορθότητα των επιχειρημάτων της θεωρίας σχήματος του φύλου.

2.4.5. Θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης

Εισηγητής της θεωρίας συμβολικής αλληλεπίδρασης υπήρξε ο G. H. Mead (1963-1934), ο οποίος ισχυρίζεται ότι στη διαδικασία γένεσης και διαμόρφωσης της ταυτότητας του ανθρώπου δύο παράγοντες είναι καθοριστικής σημασίας, η επικοινωνία και η αλληλεπίδραση του ανθρώπου στα πλαίσια μιας κοινωνικής συνάφειας. Ειδικότερα, κατά τον Mead, η επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων πραγματοποιείται με βάση συστήματα πραγματικών συμβόλων, τα οποία συμπεριλαμβάνουν τις χειρονομίες, τους μορφασμούς και κατά κύριο λόγο την

ομιλούμενη γλώσσα. Μέσω αυτών των συστημάτων οι άνθρωποι δηλώνουν τη στάση, τις γνώσεις και γενικότερα τις αντιδράσεις τους έναντι διαφόρων πραγμάτων τα οποία μπορεί να είναι άλλοι άνθρωποι, θεσμοί, ιδεώδη κ.ά. Το παιδί διαμέσου της αντίδρασης των «άλλων» έναντι πραγμάτων ή και του ίδιου του εαυτού του σχηματίζει εν τέλει την ταυτότητά του. Οι «άλλοι» συμπεριλαμβάνουν τους «σημαντικούς άλλους», που είναι τα άτομα του οικείου του περιβάλλοντος και του «γενικευμένους άλλους», που είναι η κοινωνία και το γενικότερο σύστημα κοινωνικών κανόνων (Ε. Μαραγκουδάκη, 1993).

Κατά τη διάρκεια των πρώτων, αποφασιστικών για τη διαμόρφωση ταυτότητας φύλου, χρόνων τα παιδιά αποκτούν την ικανότητα να αποδίδουν την φυλετική ταυτότητα του εαυτού τους σύμφωνα με τα συστήματα σημαντικών συμβόλων που οι «άλλοι» χρησιμοποιούν για να υποδηλώσουν στο παιδί το φύλο του. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά μαθαίνουν όχι απλώς να αποδίδουν την φυλετική ετικέτα στον εαυτό τους και στα άτομα του περιβάλλοντός τους, αλλά και να συνδέουν αυτή την ετικέτα με συγκεκριμένους τρόπους συμπεριφοράς και δράσης. Η εκδήλωση αυτής της ικανότητας ξεκινά στην ηλικία των 2 με 2 ½ ετών, κατά τη οποία όμως το παιδί δεν συνειδητοποιεί ότι το φύλο του είναι αμετάβλητο, γι' αυτό και το συνδέει όχι μόνο με τα ανατομικά χαρακτηριστικά αλλά κυρίως με τα κοινωνικά γνωρίσματα. Αυτή η πρώτη αίσθηση ταυτότητας φύλου γεννά στο παιδί θετικά συναισθήματα, καθότι του προσφέρει τη δυνατότητα να προσδιορίσει τον εαυτό του μέσα στο υπάρχον κοινωνικό του περιβάλλον.

Στην προσπάθειά του να οικειοποιηθεί και άλλους τρόπους συμπεριφοράς σύμφωνα με το φύλο του το παιδί χρησιμοποιεί τη μέθοδο της μίμησης ομόφυλων προτύπων. Διαμέσου της ενίσχυσης των προσώπων του περιβάλλοντός του, όταν μιμείται συμπεριφορές που θεωρείται ότι ανήκουν στο φύλο του το παιδί δεν μαθαίνει μόνο τρόπους συμπεριφοράς αλλά κατακτά και την αποδοχή και επιδοκιμασία του περιβάλλοντός του.

Η θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης αναγνωρίζει τη σημαντική επίδραση της μίμησης προτύπων, ωστόσο όμως διαφοροποιείται από την θεωρία κοινωνικής μάθησης, καθότι θεωρεί ότι η διαδικασία αυτή είναι έμμεση, δηλαδή απλά ενισχύει τη συμπεριφορά του παιδιού. Ακολούθως, παρ' όλο που συμφωνεί με την γνωστικο-εξελικτική θεωρία σε ότι αφορά την ενεργητική συμμετοχή και παρέμβαση του παιδιού, διαχωρίζει όμως τη θέση της, στο βαθμό που υποστηρίζει πως η όλη διαδικασία ξεκινά μόλις το παιδί επιτύχει την απόδοση σωστής φυλετικής ετικέτας και όχι μόλις αποκτήσει την έννοια της μονιμότητας του φύλου, όπως δέχεται η γνωστικο-εξελικτική θεωρία.

2.4.6. Ανδρογυνική θεωρία

Για την πληρέστερη κατανόηση της ανδρογυνικής θεωρίας είναι απαραίτητη η επισήμανση ορισμένων στοιχείων. Καταρχήν στην υπάρχουσα έρευνα έχουν διατυπωθεί δύο απόψεις για την ανάπτυξη της συμπεριφοράς των δύο φύλων – η πρώτη από αυτές πρεσβεύει ότι οι διαφορές των δύο φύλων είναι δυνατόν να τροποποιηθούν με την κατάλληλη παρέμβαση στο περιβάλλον, ενώ η δεύτερη ότι όλες οι υπάρχουσες διαφορές των φύλων πρέπει να περιοριστούν ή να εξαλειφθούν. Κατόπιν είναι γνωστό ότι κατά την επικρατούσα άποψη τα χαρακτηριστικά των φύλων μπορούν να ομαδοποιηθούν σε δύο κατηγορίες: στα μεν ανδρικά, που αποκαλούνται και οργανωτικά και στα γυναικεία, που αποκαλούνται εκφραστικά. Οι παλαιότεροι εκπρόσωποι στο χώρο της ψυχολογίας υποστήριζαν ότι οι δύο αυτές ομάδες αποτελούν τα δύο άκρα ενός συνεχούς και ότι όσα περισσότερα χαρακτηριστικά διέθετε ένα άτομο από την ομάδα του αντίθετου φύλου, τόσο πιο ισορροπημένο ήταν. Οι σύγχρονοι ωστόσο μελετητές εισήγαγαν την ανδρογυνική θεωρία και θεωρούν ότι οι δύο αυτές κατηγορίες μπορούν να συνυπάρχουν στο ίδιο άτομο. Αλλά και επιπρόσθετα ότι όσο περισσότερο έχει φροντίσει το άτομο να αναπτύξει τα χαρακτηριστικά των δύο ομάδων, τόσο περισσότερο ισορροπημένο είναι (Α. Κακαβούλης, 1995).

Βασικός σκοπός της μελέτης των ρόλων των δύο φύλων κατά την εισηγήτρια της ανδρογυνικής θεωρίας Sandra Bern (1978) είναι: «... η απελευθέρωση της ανθρώπινης προσωπικότητας από τον αυστηρό στερεότυπο καθορισμό των ρόλων και η ανάπτυξη μιας νέας θεώρησης της ψυχικής υγείας που είναι ανεξάρτητη από επιβαλλόμενους κοινωνικά ορισμούς για το τι είναι αρρενωπότητα και τι θηλυκότητα».

Έρευνες που επικαλείται ο Α. Κακαβούλης (1995) επιβεβαιώνουν ότι τα άτομα ανδρογυνικού τύπου διαθέτουν υψηλότερη αυτοεκτίμηση, καλύτερη προσαρμογή και είναι περισσότερο δημοφιλή. Ωστόσο εκφράζεται αμφιβολία σχετικά με το κατά πόσο η υψηλή αυτοεκτίμηση είναι αποτέλεσμα της ανδρογυνικής φύσης ή των ξεχωριστών ανδρικών και γυναικείων χαρακτηριστικών. Για το λόγο αυτό μάλιστα επισημαίνεται η αναγκαιότητα επιπρόσθετων μελετών.

Αξιοσημείωτο πάντως είναι ότι σε μια προσπάθεια επαναπροσδιορισμού των απόψεων για την ανδρογυνική θεωρία, η Sandra Bern (1978) ισχυρίζεται ότι τα ανδρογυνικά άτομα δεν είναι ούτε ανδρικά, ούτε γυναικεία, ούτε εν τέλει και τα δύο, αλλά πρωτίστως είναι ασχηματοποίητα άτομα. Αυτό συνεπάγεται ότι είναι απαλλαγμένα από τους υφιστάμενους περιορισμούς των στερεοτύπων, δηλαδή ότι είναι μη στερεοτυπικά άτομα.

Ανακεφαλαιώνοντας τις θεωρίες που προαναφέρθηκαν, οι οποίες επιχειρούν να ερμηνεύσουν την διαδικασία ανάπτυξης του φύλου, επισημαίνει αρχικά ότι η ψυχαναλυτική θεωρία επικεντρώνεται στην επίλυση των συμπλεγμάτων – Οιδιπόδειου και Ηλέκτρας – και στην διαδικασία της ταύτισης. Ωστόσο η συγκεκριμένη θεωρία δεν επαληθεύεται επαρκώς από ερευνητικά δεδομένα μεταγενέστερων μελετών. Η θεωρία κοινωνικής μάθησης επισημαίνει την σπουδαιότητα των διαδικασιών της ενίσχυσης και της μίμησης προτύπων και επιβεβαιώνεται από σχετικές έρευνες.

Η γνωστικο-εξελικτική θεωρία συστηματοποιεί την σταδιακή κατάκτηση της μονιμότητας του φύλου από την ηλικία των 2 έως 9 ετών και η ερευνητική ερμηνεία έχει διδάξει ότι η πορεία ανάπτυξης της συμπεριφοράς φύλου στο παιδί

είναι παράλληλη της ανάπτυξης της έννοιας του φύλου. Η θεωρία σχήματος φύλου παρέχει ένα πλάνο ανάπτυξης της συμπεριφοράς σε σχέση με το φύλο, το οποίο στηρίζεται επαρκώς σε ερευνητικά δεδομένα. Η θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης επισημαίνει την σημαντικότητα των κοινωνικών εμπειριών στη διαδικασία απόκτησης ταυτότητας φύλου εκ μέρους του παιδιού. Εν κατακλείδι η ανδρογυνική θεωρία προσφέρει νέες προοπτικές στην μελέτη της ταυτότητας και της συμπεριφοράς σε σχέση με το φύλο, ωστόσο χρήζει περαιτέρω ερευνητικής προσπάθειας και στήριξης σε ερευνητικά δεδομένα.

Οι διαταραχές της σεξουαλικής επιθυμίας από τη σκοπιά της θεωρίας της πρόσδεσης (attachment).

Τα τελευταία χρόνια οι διαταραχές της σεξουαλικής επιθυμίας αποτελούν ένα από τα συχνότερα σεξουαλικά προβλήματα. Οι χρόνιοι, γενικευμένοι τύποι των διαταραχών αυτών παρουσιάζουν ιδιαιτερότητες ως προς την αιτιολογία τους και δεν απαντούν στις παραδοσιακές προσανατολισμένες προς τη συμπεριφορά μορφές σεξοθεραπείας. Στο παρόν άρθρο προτείνεται η θεωρία της πρόσδεσης ως πλαίσιο για την ερμηνεία της παθογένεσης και κατά συνέπεια της θεραπευτικής αντιμετώπισης των τύπων αυτών.

Η σύνδεση των διαταραχών της σεξουαλικής επιθυμίας με βαθύτερους ψυχολογικούς μηχανισμούς.

Ευρέως διαδεδομένη είναι η εντύπωση ότι τα άτομα που παρουσιάζουν διαταραχές της σεξουαλικής επιθυμίας δύσκολα μπορούν να βοηθηθούν. Πρώτη η Kaplan (Ευθυμίου, Κ. & Ευσταθίου Γ., 2001), (Kaplan, H.S., 1974, 1977, 1979), παρατήρησε ότι ορισμένες σεξουαλικές διαταραχές, συμπεριλαμβανομένων και των διαταραχών της σεξουαλικής επιθυμίας, δεν

είχαν καλή ανταπόκριση στις θεραπευτικές μεθόδους των Masters και Johnson (1970). Οι διαταραχές αυτές αφορούν στην υποκειμενική ποιότητα της σεξουαλικής εμπειρίας παρά σε αποτυχία σε κάποια φάση της σεξουαλικής αντίδρασης (World Health Organization, 1992) και γι' αυτό η Kaplan οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι τα υποκειμενικά στοιχεία είναι σημαντικά για τη σεξουαλική λειτουργία. Σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο που διαπίστωσε, οι σεξουαλικές αυτές διαταραχές έχουν τις ρίζες τους σε βαθύτερες ψυχολογικές διαδικασίες.

Αντίθετα οι Masters και Johnson (1987) ειδικά για τη διαταραχή σεξουαλική αποστροφής διατύπωσαν την άποψη ότι πρόκειται απλώς για μια φοβία, η θεραπεύεται με συμπεριφορικές τεχνικές ανάλογες με αυτές που εφαρμόζονται για την θεραπεία κάθε άλλης φοβίας. Μάλιστα αναφέρουν ότι στην περίοδο 1972 με 1985 θεράπευσαν επιτυχώς πάνω από το 80% από τις 146 περιπτώσεις που αντιμετώπισαν κλινικά. Ωστόσο τα ποσοστά επιτυχίας που αναφέρουν οι Masters και Johnson έχουν δεχτεί ευρεία κριτική ως εξαιρετικά αισιόδοξα και βασισμένα σε προεπιλεγμένα δείγματα «ιδανικών» ασθενών (Cole, M., & Dryden, W., 1991).

Επιπλέον η Kaplan (1979) διέκρινε τις χρόνιες, ψυχογενείς μορφές της αναστολής της σεξουαλικής επιθυμίας, από της ήπιες, παροδικές και μη γενικευμένες, οι οποίες υποστήριξε ότι μπορούν να αντιμετωπιστούν με μεθόδους της παραδοσιακής εστιασμένης στη συμπεριφορά σεξουαλικής θεραπείας. Αντίθετα, θεώρησε ότι οι σοβαρότερες μορφές της αναστολής της σεξουαλικής επιθυμίας σχετίζονται με φόβο επίδοσης και ευχαρίστησης, φόβο συναισθηματικής εγγύτητας και φόβο απόρριψης. Θεώρησε ότι οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την εκδήλωση σεξουαλικών συμπεριφορών (εγκαθίδρυση συναισθηματικής σταθερότητας και αίσθησης της ασφάλειας και η κατάκτηση της δυνατότητας του σχετίζεσθαι) πηγάζουν από τον σχηματισμό «υγιών» συναισθηματικών δεσμών (Kaplan H.S., 1974), οι οποίοι αποτελούν αντικείμενο της θεωρίας της πρόσδεσης (attachment).

Πολλοί ερευνητές έχουν εκφράσει την άποψη ότι η αιτιοπαθογένεια διαταραχών σεξουαλικής επιθυμίας θα μπορούσε να αναζητηθεί στις διαταραγμένες διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των σεξουαλικών συντρόφων (Heuch M., 1998, Hawton K., 1989) ενώ η παλαιότερη άποψη για τη σημασία τραυματικών εμπειριών κατά την παιδική ή την εφηβική ηλικία δε δείχνει να υποστηρίζεται από ερευνητικά δεδομένα (Heuch M., 1998). Ανάλογα είναι τα ευρήματα δύο σχετικά πρόσφατων ερευνών ότι μακροχρόνιες δυσλειτουργικές σχέσεις με τα πρόσωπα πρόσδεσης συμβάλλουν στην εκδήλωση, κατά την ενήλικη ζωή, σεξουαλικών διαταραχών γενικά και στη μείωση της σεξουαλικής επιθυμίας ειδικά, τόσο στους άντρες (Kinzl J.F., 1996), όσο και στις γυναίκες (Kinzl J.F., Mangweth B., Traweger C., & Biebl W., 1996) και ότι οι δυσλειτουργικές σχέσεις πρόσδεσης δείχνουν να παίζουν σημαντικότερο ρόλο ακόμα και από την σεξουαλική κακοποίηση κατά την παιδική ηλικία.

2.8. Η θεωρία της πρόσδεσης (attachment)

Σύμφωνα με τη θεωρία της πρόσδεσης του Bowlby (1969, 1973, 1980) βάση για τη δημιουργία των συναισθηματικών δεσμών αποτελεί η σχέση πρόσδεσης που αναπτύσσει το βρέφος προς το κύριο πρόσωπο φροντίδας (συνήθως η μητέρα). Η πρόσδεση χαρακτηρίζεται από αναζήτηση εγγύτητας και αίσθηση ασφάλειας και αφορά σε συμπεριφορές με διττή προσαρμοστική αξία: α) εξασφαλίζεται η συναισθηματική σχέση με το κύριο πρόσωπο παροχής φροντίδας και β) δημιουργείται μία ασφαλής βάση για συμπεριφορές εξερεύνησης του περιβάλλοντος. Ως πρόσδεση ορίζεται κάθε επιλεκτικός κοινωνικός ή συναισθηματικός δεσμός (Bowlby J. 1969).

Βάσει της ποιότητας αυτής της σχέσης, δηλαδή βάσει των εμπειριών που αποκομίζει το βρέφος για τη διαθεσιμότητα και την απαντητικότητα του κύριου προσώπου φροντίδας, το άτομο δομεί εσωτερικά λειτουργικά μοντέλα ή

νοητικές αναπαραστάσεις που καθορίζουν τις προσδοκίες από μελλοντικές διαπροσωπικές σχέσεις. Η δυσφορία κατά τον αποχαιρετισμό από το πρόσωπο της πρόσδεσης βιώνεται ως άγχος και αποτελεί ένα πρότυπο άγχους. Κάθε ερέθισμα που προκαλεί φόβο στο παιδί επιφέρει την έκλυση σημάτων (π.χ. κλάμα) που οδηγούν στην αντίδραση του κύριου προσώπου φροντίδας, η ικανότητα του οποίου να μειώσει το άγχος ή το φόβο του παιδιού είναι θεμελιώδης για τη διαμόρφωση της σχέσης πρόσδεσης. Η ασφάλεια που αντλεί το παιδί από τις πρώιμες προσκολλήσεις επηρεάζει καθοριστικά την ανάπτυξη εμπιστοσύνης προς τον εαυτό του και τους άλλους. Πρόκειται για νοητικά σχήματα που αφορούν στον εαυτό, στους άλλους και τις μεταξύ τους σχέσεις (Παπανικολάου Κ. & Ρόβλια Γ., 1995).

Η εμπειρική διερεύνηση της παραπάνω θεωρίας έγινε μέσω της διαδικασίας της «παράδοξης κατάστασης», που εισήγαγε η Mary Ainsworth (1978, 1979). Πρόκειται για μια πειραματική κατάσταση με εφτά φάσεις όπου πειραματική μεταβλητή είναι η παρουσία και η απουσία της μητέρας και ενός ξένου ατόμου στο δωμάτιο που βρίσκεται το βρέφος. Η Ainsworth (1979) διέκρινε τρεις τρόπους πρόσδεσης: την αγχώδη αποφευκτική πρόσδεση, την ασφαλή και την αγχώδη αμφιθυμική. Στην αγχώδη πρόσδεση η εσωτερική αναπαράσταση του βρέφους για το πρόσωπο φροντίδας χαρακτηρίζεται από απόρριψη, στην ασφαλή από διαθεσιμότητα και θετική ή «ευαίσθητη» απαντητικότητα. Άλλοι ερευνητές (Main M., 1986) πρότειναν για έναν τέταρτο τύπο πρόσδεσης, την ανασφαλή αποδιοργανωμένη, η οποία συναντάται συχνότερα σε περιπτώσεις όπου υπάρχει έντονη δυσλειτουργία στην παροχή φροντίδας.

Η κλινική χρησιμότητα της θεωρίας της πρόσδεσης έχει αποδειχθεί με αυστηρή επιστημονική μεθοδολογία σε ένα ευρύ φάσμα ψυχοπαθολογικών εκδηλώσεων των παιδιών και των οικογενειών τους, αλλά έχει δώσει χρήσιμες απαντήσεις και για ορισμένες ψυχοπαθολογικές οντότητες (Bowlby J., 1995, Μπουλουγούρης Γ. 1996).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στο πλαίσιο της παρούσας συζήτησης παρουσιάζουν τα ευρήματα σχετικά με τη σχέση της πρόσδεσης με την επιλογή συζύγου και την ποιότητα των συζυγικών σχέσεων (Collins N.L. & Read S.J., 1990), και τη γενική έκφραση της σεξουαλικότητας, η οποία έχει καταδειχθεί πολλαπλώς (Brennan K.A. & Shaver P.R., 1995, Feeney J.A. Noller P. & Patty J., 1993).

2.8.1. Η θεωρία της πρόσδεσης ως πλαίσιο για την ερμηνεία της παθογένεσης των διαταραχών σεξουαλικής επιθυμίας

Τα ευρήματα ως προς τη σημασία της πρόσδεσης στις διαταραχές της επιθυμίας είναι αναμενόμενα, καθώς η σεξουαλική επιθυμία στον άνθρωπο δεν εξαρτάται μόνο από ορμονικούς παράγοντες, αλλά από συναισθήματα, σκέψεις και αντιλήψεις που πηγάζουν από τις παρελθούσες εμπειρίες και την αξιολόγηση του παρόντος (Radin M.M., 1989). Οι συναισθηματικές συνιστώσες των ανθρώπινων σχέσεων είναι περίπλοκες. Πέραν της εμπιστοσύνης και της αίσθησης της ασφάλειας, η δημιουργία συναισθηματικών δεσμών επιφέρει συναισθηματικές αντιδράσεις όπως η αίσθηση της ευαλωτότητας, της τρυφερότητας και της αγάπης. Σχετίζονται με την ικανότητα του ατόμου να εμπιστευτεί ένα άλλο άτομο και να αφηθεί ευάλωτο απέναντι σε αυτό. Τα άτομα που δεν έχουν αναπτύξει τέτοιου είδους ικανότητες αναστέλλουν τη σεξουαλική τους επιθυμία ή αποφεύγουν το σεξ και την εγγύτητα που σχετίζεται με αυτό.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η αδυναμία ενός παιδιού να δημιουργήσει σχέση ασφαλούς πρόσδεσης με ένα ή περισσότερα άτομα κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του οδηγεί στην αδυναμία να συνάψει στενές διαπροσωπικές σχέσεις ως ενήλικος (Bowlby J., 1973), ενώ αντίστροφα, σύμφωνα με την Ainsworth (1989), όσο πιο ασφαλής είναι η πρόσδεση κατά τη βρεφική ηλικία, τόσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες για τη δημιουργία θετικών συναισθηματικών δεσμών στο πλαίσιο των μετέπειτα σχέσεων.

Συνοψίζοντας, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι παρότι είναι αναμφισβήτητο ότι η αιτιολογία των διαταραχών της σεξουαλικής επιθυμίας είναι πολοπαραγοντική, οι ψυχοκοινωνικοί παράγοντες και ιδιαίτερα οι αρνητικές σχέσεις με τα πρόσωπα πρόσδεσης παίζουν σημαντικό ρόλο. Το μέχρι τώρα ερευνητικό έργο στηρίζει την άποψη του Bowlby για τη σημασία των πρώιμων βιωμάτων στη διαμόρφωση εσωτερικών αναπαραστάσεων που έχουν ισχυρή επίδραση στις διαπροσωπικές σχέσεις (Pervin L.A., John O.P., 1999). Η σχέση πρόσδεσης με το κύριο πρόσωπο φροντίδας αποτελεί πρότυπο για τις στενές διαπροσωπικές σχέσεις των ενηλίκων. Όταν το κύριο πρόσωπο φροντίδας εκδηλώνει «ευαίσθητη» ανταπόκριση, το παιδί αναπτύσσει λειτουργικά μοντέλα βάσει των οποίων το ίδιο είναι άξιο φροντίδας και οι άλλοι αξιόπιστοι (Bretherton I., 1985).

Επιπλέον, τα εσωτερικά αυτά λειτουργικά μοντέλα είναι δυνατόν να αποτελέσουν στόχο ψυχοθεραπευτικής παρέμβασης καθώς πρόκειται για γενικευμένες πεποιθήσεις και προσδοκίες (Main M., Kaplan N. & Cassidy J., 1985). Κύριος στόχος του θεραπευτή είναι να προσφέρει μία ασφαλή βάση στο θεραπευόμενο μέσω της θεραπευτικής σχέσης και να τον βοηθήσει να αναθεωρήσει τις δυσλειτουργικές νοητικές του αναπαραστάσεις μέσω γνωσιακών τεχνικών (Μπουλουγούρης Γ. 1996, Feeney J. & Noller P., 1996).

Αμερικανοί μελετητές έπειτα από έρευνα, που φιλοξενείται στο ΑΠΕ, διαπίστωσαν πως όταν οι έφηβοι ακούν τραγούδια που μιλούν μόνο για σαρκική επαφή και όχι για συναισθήματα είναι πολύ πιθανό να ξεκινήσουν την ερωτική τους ζωή σε νεότερη ηλικία. Τέλος, στη μελέτη συμμετείχαν 711 έφηβοι (13-18 ετών), οι οποίοι ερωτήθηκαν για τη σεξουαλική τους δραστηριότητα και τις μουσικές τους επιλογές. Ανάλογα με τη συχνότητα που άκουγαν τα αγαπημένα τους τραγούδια, οι εθελοντές χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες: σε όσους άκουγαν τα τραγούδια τακτικά (περισσότερες από 17.6 ώρες την εβδομάδα), σε εκείνους που τα άκουγαν μερικές φορές και σε όσους δεν τα άκουγαν ιδιαίτερα συχνά (2.7 ώρες την εβδομάδα). Όπως έδειξαν τα αποτελέσματα της μελέτης, οι

έφηβοι που άκουγαν τακτικά τραγούδια με φράσεις που περιέγραφαν το σεξ περισσότερο ως μια σαρκική πράξη παρά ως μια πράξη αγάπης εμφάνιζαν διπλάσιες πιθανότητες να έχουν κάνει σεξ. Πιο συγκεκριμένα, ερωτικές επαφές είχε το 45% των τακτικών ακροατών και μόλις το 21% των εφήβων που δεν άκουγαν ιδιαίτερα συχνά μουσική. Η ερευνητική ομάδα αρνήθηκε να κατονομάσει ποια ήταν αυτά τα τραγούδια, ωστόσο κάνει λόγο για συγκεκριμένους στίχους τραγουδιών με σκληρό και επιθετικό σεξουαλικό περιεχόμενο. «Φαίνεται ότι υπάρχει κάποιος σύνδεσμος μεταξύ μουσικής και σεξουαλικής επαφής στους εφήβους. Ωστόσο, είναι δύσκολο να πούμε με βεβαιότητα ότι η μουσική συνδέεται άμεσα με την έναρξη της σεξουαλικής ζωής σε μικρότερη ηλικία», σχολιάζει ο επικεφαλής της μελέτης δρ. **Brian Primack**. Ο ερευνητής, ωστόσο, επισημαίνει ότι οι γονείς πρέπει να λάβουν υπόψη τα ευρήματα της μελέτης. «Δεν λέω να προσπαθήσουν να απαγορεύσουν στα παιδιά τους να ακούν τέτοιου είδους μουσική. Αυτό που πρέπει να κάνουν είναι να μιλούν με τα παιδιά τους για το σεξ και να συζητούν μαζί τους για το περιεχόμενο αυτών των τραγουδιών».

2.5. Παράγοντες που επιδρούν στη διαμόρφωση της σεξουαλικής ταυτότητας των εφήβων

2.5.1. ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

ΟΡΜΟΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Οι ορμόνες είναι χημικές ουσίες, οι οποίες παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της σωματικής δομής, τη ρύθμιση της ανάπτυξης και τη λειτουργία των οργανικών συστημάτων. Οι ενδοκρινείς αδένες που έχουν σχέση με τη γενετήσια λειτουργία είναι η υπόφυση, οι γονάδες (όρχεις και ωθήκες) και τα επινεφρίδια. Η υπόφυση είναι ένας απλός αδένας μικρού μεγέθους στη βάση του κρανίου, ο οποίος συντονίζει ολόκληρο το ενδοκρινικό σύστημα του οργανισμού,

επομένως και τους γεννητικούς αδένες. Από τους όρχεις εκκρίνεται η ανδρική ορμόνη (τεστοστερόνη), η οποία είναι απαραίτητη για την σπερματογένεση, καθώς και για την ανάπτυξη και διατήρηση των δευτερευόντων σεξουαλικών χαρακτηριστικών και της γενετήσιας ορμής. Οι ωοθήκες συμβάλλουν στην εμφάνιση των δευτερευόντων σεξουαλικών χαρακτηριστικών στη γυναίκα, στη ρύθμιση της γενετήσιας λειτουργίας και στην προφύλαξη της κύησης. Τα επινεφρίδια είναι μικροί αδένες στον ανώτερο πόλο των νεφρών και των δύο φύλων. Είναι απαραίτητα για την φυσιολογική λειτουργία του οργανισμού και για την διατήρηση της οργανικής ισορροπίας και της ζωής.

Στα άτομα του κάθε φύλου οι σεξουαλικοί αδένες εκκρίνουν μια χαρακτηριστική ορμόνη, η οποία ρυθμίζει την ανάπτυξη των δευτερευόντων χαρακτηριστικών. Κάθε φύλο όμως επεξεργάζεται τόσο τις δικές του, όσο και τις ορμόνες του αντίθετου φύλου. Η γυναίκα δημιουργεί και ανδρικές ορμόνες, καθώς και ο άντρας θηλυκές. Έτσι, η κανονική ανάπτυξη των σεξουαλικών χαρακτηριστικών και της γενετήσιας λειτουργίας χαρακτηρίζεται σε κάποια ισορροπία ανδρικών και θηλυκών ορμονών σε κάθε φύλο.

Κατά την εμβρυική περίοδο οι ορμόνες συμβάλλουν στην ανάπτυξη των γεννητικών και άλλων οργάνων στα έμβρυα των δύο φύλων και έχουν επίδραση στην οργάνωση και λειτουργία του κεντρικού νευρικού συστήματος, κυρίως του εγκεφάλου. Οι ανδρικές ορμόνες (τεστοστερόνη) και οι θηλυκές ορμόνες (οιστρογόνα, προγεστερόνη) υπάρχουν σε διάφορες αναλογίες στα δύο φύλα και οι αναλογίες αυτές είναι η αιτία για τις διαφορές στη συμπεριφορά των φύλων (Hiues, 1982).

Έχει διαπιστωθεί ότι οι διαφορές των φύλων οφείλονται, τουλάχιστον κατά ένα μέρος, στην άνιση κατανομή των σεξουαλικών ορμονών στα δύο φύλα. Από μελέτες σε ζώα έχει διαπιστωθεί ότι αλλαγές στην ορμονική ισορροπία ενός αναπτυσσόμενου οργανισμού είναι πιθανόν να έχει συνέπειες τόσο στην ανατομία, όσο και στη συμπεριφορά του ατόμου. Μολονότι, δεν υπάρχουν επαρκή δεδομένα, φαίνεται ότι και η ανάπτυξη του ανθρώπινου οργανισμού

υπόκειται σε παρόμοιες ορμονικές επιδράσεις. Μεταξύ της 4^{ης} και της 8^{ης} εβδομάδας μετά τη σύλληψη, η ανδρική ορμόνη (τεστοστερόνη) αρχίζει να εκκρίνεται από υποτυπώδεις όρχεις του αρσενικού εμβρύου. Ένα πολύ μικρό ποσοστό κυμάτων μπορεί να παρουσιάσει το σύνδρομο θηλυκοποίησης, μια γενετική ανωμαλία στην οποία το αρσενικό έμβρυο δεν δέχεται τις επιδράσεις των ανδρικών ορμονών και αναπτύσσει στη συνέχεια θηλυκά εξωτερικά γεννητικά όργανα. Έχει επίσης διαπιστωθεί ότι μπορεί να συμβεί και το αντίστροφο, δηλαδή το σύνδρομο της ανδροποίησης στο θηλυκό έμβρυο. Πριν γίνουν γνωστές οι συνέπειες του συνδρόμου θηλυκοποίησης, μερικές μητέρες που είχαν δυσκολία στο να φέρουν σε πέρας την κύηση έκαναν θεραπεία με φάρμακα που περιείχαν συστατικά ανδρογόνου ορμόνης, για να προλάβουν την αποβολή του κυήματος. Εάν η θεραπεία γινόταν κατά την περίοδο που αναπτύσσονταν τα γεννητικά όργανα, τα παιδιά που γεννιούνταν είχαν εσωτερικό σύστημα αναπαραγωγής θήλεως, αλλά εξωτερικά όργανα που έμοιαζαν με εκείνα του άρρενος (Money, 1965 , Money and Ehrhardt, 1972 , Ehrhardt and Baker, 1974).

Οι επιστήμονες Mouney και Ehrhardt (1974) παρακολούθησαν μερικά από τα θήλεα έμβρυα που είχαν υποστεί αλλαγή των εξωτερικών οργάνων σε ανδρικά και αργότερα με χειρουργική επέμβαση είχαν αποκατασταθεί και μεγάλωσαν ως κορίτσια. Συγκρινόμενα τα κορίτσια αυτά με τις αδερφές τους και άλλα συνομήλικά τους κορίτσια, διαπιστώθηκε ότι πολλά από αυτά ήταν «αγοροκόριτσα» δηλαδή προτιμούσαν πιο πολύ να ντύνονται με παντελόνια, έδειχναν σχεδόν αδιαφορία για κοσμήματα και σαφώς προτιμούσαν δυναμικές αθλητικές δραστηριότητες και αγόρια για συμπαίκτες, αντί τους καθιερωμένους γυναικίους τρόπους ψυχαγωγίας. Επιπλέον, οι στάσεις τους έναντι της οικογένειας και των επιδόσεων ήταν παρόμοιες με εκείνες των ανδρών. Είχαν σαφώς ετεροφυλικές στάσεις και έδειχναν ενδιαφέρον για το γάμο και τη μητρότητα, αλλά προτιμούσαν να προχωρήσουν σε δημιουργία οικογένειας, αφού προηγουμένως εξασφαλίσουν κάποια σταδιοδρομία. Οι ερευνητές

προχώρησαν στο να εξακριβώσουν μήπως οι γονείς ή άλλα πρόσωπα φέρθηκαν στα παιδιά αυτά, λόγω της αλλαγής που είχαν υποστεί, σαν να ήταν αγόρια, ώστε να διαμορφωθεί η ανδροπρεπής συμπεριφορά σε αυτά. Με συνέντευξη που πήραν από τους γονείς διαπιστώθηκε ότι δεν είχε συμβεί κάτι τέτοιο, γι' αυτό και κατέληξαν στο ασφαλές συμπέρασμα ότι η επίδραση της ανδρικής ορμόνης στα θηλυκά έμβρυα προκαλεί αργότερα αλλαγές στις στάσεις, τα ενδιαφέροντα, και τις δραστηριότητες κατά την ανάπτυξη και τη μετέπειτα ζωή τους ως γυναίκες (Ehrhardt and Baker, 1974).

Άλλη μορφή συμπεριφοράς, η οποία διαφοροποιείται στα φύλα λόγω ορμονικών, περισσότερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν πρόσφατα δεδομένα από έρευνες σε ζώα, που έδειξαν ότι οι ορμονικές επιδράσεις στο έμβρυο επηρεάζουν όχι μόνο την ανάπτυξη των γεννητικών οργάνων, αλλά και την ανάπτυξη της δομής του εγκεφάλου. Διαπιστώθηκε δηλαδή ότι οι μεταβολές του εγκεφάλου κατά τη διάρκεια της κύησης επηρεάζουν τις εκκρίσεις των ορμονών κατά την εφηβεία. Σε κατώτερα είδη οι προγεννητικές ορμόνες επηρεάζουν μονίμως στη σεξουαλική συμπεριφορά του αρσενικού ή του θηλυκού ατόμου.

Επίσης, έχει επισημανθεί ότι οι εμπειρίες του παιδιού στα πρώτα χρόνια της ζωής είναι κρίσιμες για την κατεύθυνση της σεξουαλικής του ανάπτυξης, αλλά οι προγεννητικές ορμόνες πιθανόν να συμβάλλουν επίσης στη δημιουργία μιας τάσης για ετερόφυλη, ομόφυλη ή αμφίφυλη κατεύθυνση ανάπτυξης στα μετέπειτα χρόνια (Hines, 1982 , Meyer-Bahlburg, 1986 , Money, 1987 , Αλέξανδρος Κ. Κακαβούλης).

2.5.2 ΓΕΝΕΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Δεν υπάρχει συγκεκριμένος τύπος κληρονομικότητας ενώ παρατηρείται αυξημένη επίπτωση σε οικογένειες. Μελέτες σε διδύμους δείχνουν μεγαλύτερη συχνότητα σε μονοωογενείς όπως επίσης μελέτες σε μοριακό επίπεδο

υποδεικνύουν χρωμοσωμική περιοχή η οποία συμβάλει στη ευαισθησία για ομοφυλοφιλία (Xq28).

Πιθανόν οι γενετικοί, ορμονικοί και άλλοι βιολογικοί παράγοντες επηρεάζουν την συμπεριφορά τροποποιώντας τη νευροανατομία και τη λειτουργία του εγκεφάλου. Η κύρια σεξουαλικά διμορφική περιοχή του εγκεφάλου εντοπίζεται στον υποθάλαμο. Ο σεξουαλικά διμορφικός πυρήνας στη προοπτική περιοχή είναι η πλέον διαφοροποιημένη περιοχή μεταξύ των δύο φύλων. Τέσσερις ομάδες κυττάρων (INAH 1-4) ορίζουν το διάμεσο πυρήνα και είναι αυτές οι οποίες μελετώνται.

2.5.3. Τα χρωμοσώματα

Ο πυρήνας κάθε ανθρώπινου κυττάρου περιέχει 23 ζεύγη χρωμοσωμάτων μέσα στα οποία υπάρχουν τα γονίδια, που μεταφέρουν από γενιά σε γενιά τις πληροφορίες για την κατασκευή ολόκληρου του οργανισμού. Είκοσι δύο απ' αυτά τα ζεύγη αποτελούνται από δύο χρωμοσώματα, όμοια σε μέγεθος και σχήμα, ενώ το εικοστό τρίτο αποτελείται στους άντρες από δύο ανόμοια φυλετικά χρωμοσώματα που ονομάζονται X και Y και στις γυναίκες από δύο όμοια φυλετικά χρωμοσώματα X. Ως τώρα υπεύθυνο για τον καθορισμό του φύλου θεωρούνταν το γονίδιο TDF, που περιέχεται στο χρωμόσωμα Y. Το γονίδιο αυτό καθορίζει την ανάπτυξη των αντρικών γεννητικών οργάνων.

Μέχρι σήμερα πιστεύαμε ότι η απουσία του στα θηλυκά αρκούσε για να δημιουργηθούν τα γυναικεία γεννητικά όργανα. Πρόσφατα όμως ανακαλύφθηκε ότι το χρωμόσωμα X περιέχει ένα άλλο γονίδιο, το γονίδιο της θηλυκότητας ή DSS, το οποίο μπορεί από μόνο του να μετατρέψει σε θηλυκό ένα μυγάκι με αρσενικό χρωμοσωμικό φύλο.

Η ταυτότητα του φύλου ενός άντρα είναι XY και μιας γυναίκας XX. Υπάρχουν όμως και κάποιες σπάνιες εξαιρέσεις. Ένας στους 20.000 άντρες έχει δύο θηλυκά χρωμοσώματα XX και μία στις 100.000 γυναίκες δύο αρσενικά XY. Ένα στα

30.000 άτομα είναι ερμαφρόδιτο· έχει φυλετικά χρωμοσώματα XX και εσωτερικά γεννητικά όργανα είτε θηλυκά είτε αρσενικά.

Ένας στους 700.000 άντρες έχει δύο X και δύο Y χρωμοσώματα. Δεν έχει διαπιστωθεί ως τώρα αν αυτές οι χρωμοσωμικές ανωμαλίες οδηγούν στην ομοφυλοφιλία. Αντίθετα, μελέτες που διενεργήθηκαν σε άντρες με δύο χρωμοσώματα X κι ένα Y -το λεγόμενο σύνδρομο Klinefelter- έδειξαν ότι το ποσοστό ομοφυλοφιλίας σ' αυτούς είναι υψηλότερο. Η κατοχή ενός επιπλέον X χρωμοσώματος είναι σπάνιο φαινόμενο και δεν αποτελεί την πιο συνηθισμένη αιτία της ομοφυλοφιλίας.

2.5.4 Γονίδια

Έρευνες καταδεικνύουν ότι τα γονίδια μπορεί να ευθύνονται για την ομοφυλοφιλία. Ο Ραλφ Γκρίνσπαν, γενετιστής στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης, δημιούργησε στο εργαστήριο ένα αμφισεξουαλικό μυγάκι εισάγοντας θηλυκά γονίδια σε κάποια κέντρα του εγκεφάλου που ελέγχουν την όσφρηση.

Οι μονοζυγωτικοί δίδυμοι, που έχουν το ίδιο γενετικό υλικό, προσφέρονται ιδιαίτερα για έρευνα σχετικά με το ρόλο της κληρονομικότητας στην ομοφυλοφιλία. Δύο πρόσφατες μελέτες, η μία στο Πανεπιστήμιο Νορθγουέστερν και η άλλη στο Πανεπιστήμιο της Αριζόνα, κατέδειξαν ότι αν ο ένας από τους δύο μονοζυγωτικούς διδύμους είναι γκέι οι πιθανότητες να είναι και ο άλλος ανέρχονται στο 50-60%, ενώ στους ετεροζυγωτικούς το ποσοστό είναι 25-30%.

Στις μονοζυγωτικές δίδυμες οι πιθανότητες να είναι και οι δύο λεσβίες είναι 48%, ενώ στις ετεροζυγωτικές 16%, το ίδιο ποσοστό που υπάρχει ανάμεσα σε μη δίδυμες αδερφές. Από άλλες έρευνες που έκαναν ο βιοχημικός Ντιν Χάμερ και ο ψυχολόγος Μάικ Μπέλεϊ στο γενεαλογικό δέντρο μονοζυγωτικών διδύμων, φαίνεται ότι η αντρική ομοφυλοφιλία κληρονομείται από την πλευρά της μητέρας (φυλοσύνδετο πρότυπο κληρονόμησης).

Σε μια περιοχή του X χρωμοσώματος που ονομάζεται Hq28 υπάρχουν γονίδια που αυξάνουν τις πιθανότητες γέννησης ομοφυλόφιλων γιων από 2-4%, που είναι ο μέσος όρος, σε 13,5%. Τέτοια γονίδια είναι πιθανό να υπάρχουν στην οικογένεια της μητέρας, αν εμφανίζεται σ' αυτή μεγάλο ποσοστό ομοφυλοφιλίας.(www.focusmag.gr)

2.5.5. Ο ρόλος των ορμονών

Τα χρωμοσώματα είναι μόνο η αρχή. Αυτό που κάνουν τα γονίδια είναι να δίνουν κάποιες εντολές, την εκτέλεση των οποίων αναλαμβάνουν οι ορμόνες. Την έβδομη βδομάδα της κύησης η δράση της τεστοστερόνης και της οιστραδιόλης οδηγεί στο σχηματισμό των εξωτερικών γεννητικών οργάνων.

Ταυτόχρονα διαμορφώνονται τα εσωτερικά όργανα: οι ωοθήκες, η μήτρα και οι σάλπιγγες στη γυναίκα, οι όρχεις, οι σπερματοδόχοι κύστες και ο προστάτης στον άντρα. Στο στάδιο αυτό της προγεννητικής ανάπτυξης μπορεί να εμφανιστεί μια διαταραχή που ονομάζεται συγγενής υπερπλασία των επινεφριδίων, η οποία επηρεάζει τόσο την ανατομία όσο και τη σεξουαλική και κοινωνική συμπεριφορά.

Τα επινεφρίδια εκκρίνουν υπερβολικές ποσότητες ανδρογόνων, πράγμα που δεν έχει καμιά επίπτωση στα αγόρια. Στα κορίτσια όμως η κλειτορίδα μπορεί να διογκωθεί και τα χείλη του αιδοίου να είναι εν μέρει ενωμένα. Τα χαρακτηριστικά αυτά διορθώνονται με χειρουργική επέμβαση. Παράλληλα χορηγείται μια συνθετική ορμόνη που μειώνει την έκκριση ανδρογόνων.

Στην παιδική ηλικία τα κορίτσια αυτά προτιμούν να παίζουν με στρατιωτάκια και να φορούν παντελόνια. Αργότερα αναπτύσσουν δυνατό μυϊκό σύστημα και τις περισσότερες φορές γίνονται αθλήτριες. Σε έρευνα που διενεργήθηκε το 1984, το 37% των γυναικών αυτών ανέφεραν ότι είναι ομοφυλόφιλες ή αμφισεξουαλικές.

Στην εφηβεία οι ορμόνες καθορίζουν τα δευτερεύοντα χαρακτηριστικά του φύλου: την τριχοφυΐα, την κατανομή του λίπους στο σώμα, την ανάπτυξη των μυών στους άντρες, την εμφάνιση στήθους στις γυναίκες, το μήκος των μαλλιών, τη φωνή, τα χαρακτηριστικά του προσώπου, τη μυρωδιά του σώματος και την επιθετικότητα.

Οι αλλαγές αυτές είναι τόσο σημαντικές, που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της σεξουαλικής ταυτότητας. Οι ορμόνες επιδρούν και στον εγκέφαλο. Σ' αυτές οφείλεται το γεγονός ότι οι άντρες έχουν καλύτερη αντίληψη του χώρου και οι γυναίκες περισσότερο αναπτυγμένη τη γλωσσική ικανότητα. Δεν είναι λοιπόν απίθανο οι ορμόνες να συμβάλουν στη διαμόρφωση της υποκειμενικής αίσθησης που έχει ένα άτομο για το φύλο του.

Η εικόνα αυτή μπορεί να διαφέρει από το βιολογικό του φύλο. Τέτοια περίπτωση είναι οι τρανσέξουαλ (διασεξουαλικοί). Πρόκειται για άτομα απόλυτα υγιή ψυχικά και με φυσιολογική διάπλαση των γεννητικών οργάνων, τα οποία όμως είναι πεπεισμένα ότι ανήκουν στο αντίθετο φύλο και αισθάνονται παγιδευμένα σε λάθος σώμα. Συχνά παίρνουν ορμόνες για να αποκτήσουν χαρακτηριστικά του αντίθετου φύλου ή υποβάλλονται σε χειρουργική επέμβαση αλλαγής φύλου. (www.focusmag.gr)

2.5.6. Ο εγκέφαλος

Τα τελευταία χρόνια οι επιστήμονες εξέφρασαν την άποψη ότι η πιθανότερη βιολογική αιτία της ομοφυλοφιλίας είναι μια πολύ μικρή διαφορά στη δομή του εγκεφάλου, η οποία οφείλεται στη δράση των ορμονών κατά την προγεννητική περίοδο. Ο νευροβιολόγος Σιμόν Λεβέι, μέλος του Ινστιτούτου Salk για Βιολογικές Σπουδές στο Σαν Ντιέγκο, υποστηρίζει ότι στον υποθάλαμο του εγκεφάλου υπάρχει ένας πυρήνας νευρώνων που ονομάζεται INAH3 και ίσως παίζει σημαντικό ρόλο στον καθορισμό της σεξουαλικής συμπεριφοράς.

Αυτός ο πυρήνας είναι τριπλάσιος σε μέγεθος στους άντρες απ' ό,τι στις γυναίκες, ενώ στους ομοφυλόφιλους άντρες είναι ελάχιστα μεγαλύτερος από εκείνο των γυναικών. Αιτία του μικρού μεγέθους μπορεί να είναι το στρες της μητέρας κατά την εγκυμοσύνη, το οποίο προκαλεί μεταβολές στα επίπεδα τεστοστερόνης στο έμβryo. Οι Άλεν και Γκόρσκι στο UCLA περιέγραψαν μια άλλη διαφορά στη δομή του εγκεφάλου των στρέιτ και των γκέι.

Ο πρόσθιος σύνδεσμος στους γκέι είναι κατά μέσο όρο μεγαλύτερος απ' ό,τι στους στρέιτ και ίδιος μ' εκείνο των γυναικών. Ο Ντικ Σβάαμπ, μέλος του Ολλανδικού Ινστιτούτου Έρευνας του Εγκεφάλου, ανακάλυψε έναν άλλο πυρήνα στον υποθάλαμο, τον BST, ο οποίος ίσως παίζει κάποιο ρόλο στη διασεξουαλικότητα.

(Simon LeVay: σεξουαλικός εγκέφαλος, εκδ. Σύναλμα, 1999)

2.6.2. ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Η έκφραση της σεξουαλικότητας επηρεάζεται από αυτά που βλέπει το άτομο γύρω του και τις ευκαιρίες που του δίδονται. (www.ephebiatrics.gr)

Η ταυτότητα του φύλου διαμορφώνεται σταδιακά με την πάροδο της ηλικίας και συχνά επηρεάζεται από πολιτισμικά καθορισμένες στάσεις και σχήματα συμπεριφοράς που συνδέονται με την αρρενωπότητα και θηλυκότητα.

α) Πρώιμη αρρενοποίηση

Στους ανθρώπους, οι συνέπειες της πρώιμης αρρενοποίησης είναι παρόμοιες με αυτές που παρατηρήθηκαν σε άλλα θηλαστικά, ιδιαίτερα δε σε πιθήκους. Η αρρενοποίηση γυναικών κατά την εμβρυϊκή ηλικία προκαλεί αρρενοποιητικές επιδράσεις στην ανάπτυξη των δευτερογενών χαρακτηριστικών του φύλου, ενώ οι αλλαγές στη συμπεριφορά παρουσιάζουν παρόμοιες ομοιότητες. Οι Money & Ehrhardt το 1972, μελέτησαν κορίτσια των οποίων οι μητέρες, με σκοπό την πρόληψη αποβολής, έλαβαν υψηλές δόσεις προγεστερόνης στη διάρκεια της

εγκυμοσύνης, καθώς και κορίτσια που έπασχαν από ανδρογεννητικό σύνδρομο, μία παθολογική κατάσταση κατά την οποία τα επινεφρίδια του εμβρύου παράγουν λιγότερα κορτικοστεροειδή και περισσότερα ανδρογόνα, καταλήγοντας σε ψευδερμαφροδιτική ανάπτυξη των κοριτσιών. Η έκθεση θηλέων εμβρύων σε προγεστερόνη έχει ανδρογεννητική επίδραση, μία κατάσταση που μοιάζει με το ανδρογεννητικό σύνδρομο. Η συμπεριφορά των κοριτσιών αυτών χαρακτηρίζεται από υψηλότερη ενεργητικότητα και αθλητικές επιδόσεις, καθώς και από συχνότερη επιλογή αγοριών στο παιχνίδι. Άλλη έρευνα έδειξε ότι τα αρρενοποιημένα κορίτσια δείχνουν λιγότερο ενδιαφέρον για γάμο και τεκνοποίηση, σε σχέση με τα φυσιολογικά κορίτσια. Παράλληλα όμως δεν έδειξαν λεσβιακές τάσεις, ούτε να αρχίζουν καυγάδες συχνότερα από τα φυσιολογικά κορίτσια. Επιπλέον, παρά την αυξημένη ψυχοκινητικότητα, τα αρρενοποιημένα κορίτσια δεν έδειξαν παθολογικά επίπεδα επιθετικότητας ή παραπρωματικότητας. Έρευνα των Berenbaum & Hines το 1992, επιβεβαίωσε τα παλιότερα ευρήματα, βρίσκοντας ότι, κορίτσια 3 έως 8 ετών που είχαν εκτεθεί σε ανδρογόνα παρουσίαζαν αγορίστικη συμπεριφορά, δείχνοντας ιδιαίτερη επιθυμία να ασχολούνται με αγορίστικα παιχνίδια. Η συμπεριφορά αγοριών που είχαν εκτεθεί επίσης σε ανδρογόνα δεν έδειξε να επηρεάζεται. Αντίθετα οι Meyer-Bahlburg το 1988, υπέθεσαν μία απο-αρρενοποιητική επίδραση της έκθεσης σε ανδρογόνα και προγεστερόνη σε κάποιες πλευρές της συμπεριφοράς κατά το παιχνίδι. Ευρήματα που δείχνουν μεγαλύτερη τάση επιθετικότητας των αρρενοποιημένων, σε σχέση με τα φυσιολογικά κορίτσια, αναφέρθηκαν επίσης από τον Reinisch το 1981. Η συμπεριφορά κοριτσιών που εκτέθηκαν σε συνθετική προγεστερόνη, αλλά δεν έδειξαν αλλαγή των εξωτερικών γεννητικών οργάνων, συγκρίθηκε με τη συμπεριφορά αδερφών τους που δεν είχαν εκτεθεί. Όλα τα κορίτσια ρωτήθηκαν σχετικά με την επίλυση υποθετικών προβλημάτων αντιπαράθεσης, και η πρώτη ομάδα έδειξε περισσότερο επιθετικό τρόπο επίλυσης. Κανείς όμως δεν μπορεί να ξέρει εάν, όχι μόνο υποθετικά αλλά και στην πράξη, η πρώτη ομάδα θα παρουσίαζε τον ίδιο τρόπο αντιμετώπισης. Η

πρώιμη αρρενοποίηση στους ανθρώπους έχει σημαντικές επιδράσεις στην ανάπτυξη τόσο των σεξουαλικών οργάνων όσο και των δευτερογενών σεξουαλικών χαρακτηριστικών. Η επίδραση αυτή δημιουργεί επίσης αύξηση του όγκου οργάνων όπως καρδιά, πνεύμονες, και μυϊκό σύστημα, γεγονός που προκαλεί αυξημένες απαιτήσεις αναγκαίων συστατικών, όπως οξυγόνο. Άλλες, περισσότερο δυσδιάκριτες, επιδράσεις μπορεί να σχετίζονται με την αλληλεπίδραση ορμονικών και περιβαλλοντικών παραγόντων. Για παράδειγμα, η επιθετική συμπεριφορά των αρρενοποιημένων θηλέων πιθανόν να αντανακλά έναν διπλό ρόλο και η μεγαλύτερη τάση για επιθετικότητα πιθανόν να οφείλεται στη υιοθέτηση αντίστοιχης ταυτότητας ρόλου. Σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά, η ψευδερμαφρόδιτη εμφάνιση που αφορά τα εξωτερικά γεννητικά όργανα των θηλέων με ανδρογεννητικό σύνδρομο, ενδέχεται να οδηγεί σε σύγχυση της ταυτότητας φύλου γεγονός που να οδηγεί σε ασυνήθιστες ή άτυπες σεξουαλικές επιλογές.

β) Οικογένεια

Η οικογενειακή ζωή στα πρώτα χρόνια της ζωής του, ασκεί σημαντική επίδραση. Αν και στις περισσότερες οικογένειες δε γίνεται σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, είναι προφανές ότι τα παιδιά δέχονται μη λεκτικά μηνύματα, αλλά και προσλαμβάνουσες παραστάσεις από την οικογένεια για ποικίλα άλλα σχετικά θέματα όπως π.χ. το γυμνό, τα χάρδια, τη σχέση αγάπης κλπ. Οι νεαροί έφηβοι συνήθως δυσκολεύονται να κάνουν ερωτήσεις στους γονείς ή να προκαλέσουν συζητήσεις γύρω από τα σεξουαλικά θέματα που τους απασχολούν, λόγω της αμηχανίας που επικρατεί στην οικογένεια. Συχνά οι ίδιοι οι γονείς, εξαιτίας των δικών τους αναστολών, την έλλειψη κατανόησης, την άγνοια ή ακόμα και την έλλειψη διαθέσιμου χρόνου, δεν καταφέρνουν να βοηθήσουν τον έφηβο ως προς την εξοικείωση με την ανατομία και φυσιολογία των γεννητικών οργάνων και ως προς τη σωστή ενημέρωση.

γ) Το σχολείο

Το σχολείο μπορεί να προσφέρει κάποιες γνώσεις για το σώμα και την αναπαραγωγή, όχι όμως για το πώς νοιώθουν για το σώμα τους ή για το πώς να κατανοήσουν ή να επεξεργαστούν εικόνες που σχετίζονται με το σεξ που προβάλλονται καθημερινά από την τηλεόραση. Πολλές ερωτήσεις τα παιδιά δεν είναι σε θέση να τις απαντήσουν και χρειάζονται τους γονείς για να βάλουν τη σεξουαλικότητα στο σωστό πλαίσιο. Τα παιδιά χρειάζονται τους γονείς τους να ακούν τις έγνοιες τους και να τους βοηθούν στην καθημερινότητα να αντιμετωπίζουν τα θέματα που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα. Είναι καθήκον του κάθε γονιού να απαντά στα ερωτήματα των παιδιών του κτίζοντας έτσι γέφυρες που θα χρησιμοποιηθούν αργότερα στις δύσκολες τους στιγμές.

Αυτό το πετυχαίνουμε πολύ εύκολα αν από πολύ νωρίς αρχίσουμε να αφιερώνουμε χρόνο για να συζητούμε θέματα σεξουαλικής φύσης.

Τα σύγχρονα κοινωνικά δεδομένα των ταχύτατων αλλαγών σε όλα τα επίπεδα σε συνδυασμό με την παραπληροφόρηση από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τον τύπο, που διαμορφώνουν πρότυπα σεξουαλικής συμπεριφοράς, καθιστούν την εφαρμογή προγραμμάτων σεξουαλικής υγείας στη σχολική κοινότητα ζήτημα πρώτης προτεραιότητας. Η πρόωμη έναρξη σεξουαλικών επαφών, ο αριθμός των εφηβικών εγκυμοσυνών, ο δείκτης των εκτρώσεων, η χρήση μη αξιόπιστων μεθόδων αντισύλληψης, η αύξηση των Σ.Μ.Ν., η ραγδαία εξάπλωση του ιού HIV/AIDS δηλώνουν την αναγκαιότητα παρεμβάσεων μέσω προγραμμάτων αγωγής σεξουαλικής υγείας, ιδιαίτερα μάλιστα όταν, κάτω από την απειλή του AIDS, επανέρχεται το ιατρικό μοντέλο σε βάρος του παιδοκεντρικού μοντέλου σεξουαλικής αγωγής (Κρεατσάς, 2000).

Παρότι η παράδοση θέλει τους γονείς ως κατεξοχήν υπεύθυνους για την σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους, αρκετοί γονείς δυσκολεύονται να συζητήσουν σεξουαλικά θέματα με τα παιδιά τους ή θεωρούν τη σεξουαλικότητα θέμα απαγορευμένο (ταμπού), με αποτέλεσμα τα παιδιά να ικανοποιούν την περιέργειά τους, καταφεύγοντας σε φίλους, έντυπα, ταινίες κ.λ.π. όπου αντλούν

συνήθως αμφιβόλου ποιότητας γνώσεις και πληροφορίες. (Κουρέα – Κρεμαστινού και συν., 2000) Το κενό αυτό χρειάζεται και πρέπει να καλύψει το σχολείο το οποίο καλείται να υποστηρίξει τους μαθητές του με τέτοιους τρόπους ώστε αυτοί να μπορέσουν να ακολουθήσουν σταθερή πορεία ανάπτυξης.

Το σύγχρονο σχολείο αξιοποιεί όλες τις παιδαγωγικές προσεγγίσεις που ενισχύουν την προσωπικότητα των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας, ώστε αυτά να μπορούν να αντιμετωπίσουν πιο αποτελεσματικά τα προβλήματα που έχουν επίπτωση στην σωματική και ψυχική υγεία, στη μάθηση και την προσαρμογή τους στις συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες. Αποτελεσματικές θεωρούνται οι παρεμβάσεις που γίνονται έγκαιρα και βασίζονται σε έγκυρα επιστημονικά δεδομένα. και γι' αυτό το λόγο τα σχολεία αποτελούν το κατάλληλο πλαίσιο για την εφαρμογή των προ Στις μέρες μας, πολλές χώρες έχουν αναγνωρίσει την αξία των σχολικών δομών που εκπαιδεύουν τους μαθητές τους, κυρίως τους εφήβους, σε θέματα σχετικά με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική τους υγεία και έχουν οργανώσει προγράμματα αγωγής σεξουαλικής υγείας ενταγμένα στο σχολικό πλαίσιο (WHO, 2000, WHO, 2001). Αντικειμενικός στόχος της σεξουαλικής αγωγής είναι η ενίσχυση και υποστήριξη των νεαρών εφήβων μέσα από τη σωματική, συναισθηματική και ηθική τους ανάπτυξη. Το σχολικό περιβάλλον είναι ένας από τους πλέον κατάλληλους χώρους στους οποίους το παιδί μαθαίνει να σέβεται τον εαυτό του και τους άλλους και να προχωρά με αυτοπεποίθηση προς την ενηλικίωση. (PSHE, Department for education and employment, 2000).

Η ηλικία στην οποία οι έφηβοι γίνονται σεξουαλικά ενεργοί, ποικίλλει στις διάφορες εθνικές και πολιτιστικές ομάδες, αλλά φαίνεται ότι πολλοί έχουν την εμπειρία της πρώτης σεξουαλικής επαφής γύρω στα 16 χρόνια ή νωρίτερα και ότι οι περισσότεροι γίνονται σεξουαλικά ενεργοί μέχρι την ηλικία των 18 ετών (Abraham, Sheeran, 1994).

Στους μαθητές ηλικίας 11 έως 16 ετών είναι αναγκαίο να δοθεί η γνώση, η κατανόηση και η δυνατότητα να αναγνωρίσουν τις σωματικές και

συναισθηματικές αλλαγές που πραγματοποιούνται στην εφηβεία. γραμμάτων πρωτογενούς και δευτερογενούς πρόληψης.

2.6.3. Ψυχολογικοί παράγοντες

Η συνάντηση με το άλλο φύλο αποτελεί «έμβλημα» της εφηβείας, σημάδι εισόδου σε αυτή και κριτήριο ώριμης εξόδου. Προετοιμάζεται με την βιολογική μεταβολή που λαμβάνει χώρα, αλλά και με το ψυχολογικό άνοιγμα προς τον άλλο γενικά, με την κίνηση προς συνάντηση των άλλων προσώπων.

Το ενδιαφέρον για το άλλο φύλο και ο έρωτας συνιστούν ένα ψυχοσωματικό γεγονός. Ψυχισμός και σώμα συνδέονται τόσο στενά βέβαια, ώστε να αληθεύουν εκπληκτικά τα προηγούμενα λόγια του αγίου Αυγουστίνου με τα οποία αποτιμά ότι συνέβαινε στα νεανικά του χρόνια. Πράγματι ο έφηβος βιώνει ένα μείγμα πλατωνικής εξιδανίκευσης και σεξουαλικής έλξης, εγγενούς ανιδιοτέλειας και τολμηρών φαντασιώσεων, ικανό να τον ενθουσιάσει αλλά και να τον ταπεινώσει, να του φέρνει χαρά ανάμικτη με ντροπή. «Με την ωρίμανση την γεννητικών οργάνων και την εμφάνιση των δευτερογενών χαρακτηριστικών του φύλου συντελείτε μια επαναστατική μεταβολή στην αντίληψη του έφηβου για το σώμα του και η εικόνα του σώματος αναθεωρείται ριζικά» (Peter Blos, 1962).

Στην αρχή της εφηβείας οι μεταβολές αυτές προκαλούν αμηχανία και ντροπή· ο έφηβος δεν συμβιβάζεται με αυτές. Συνακόλουθα αποκτά μεγάλο ενδιαφέρον για το πως φαίνεται στο άλλο φύλο. Ας μη βιαστούμε να το κρίνουμε εγωιστικό· το ψυχολογικό καθρέφτισμα είναι απαραίτητο για την αυτοεκτίμηση και δεν εξαιρείται κανείς από αυτό, ούτε ο έφηβος πού θρησκεύει, δεδομένου ότι δεν αποτελεί ζήτημα αξιών αλλά συναισθηματική ανάγκη. «Το 51% των εφήβων που ανήκαν στην Εκκλησία περνούσαν κάποιο χρόνο κάθε μέρα ή πολύ συχνά με τη σκέψη πως να κάνουν το άλλο φύλο να ενδιαφερθεί γι' αυτούς. Το 47% εξ

ίσου συχνά αναρωτιόταν αν θα μπορέσει να βρει σύντροφο ζωής» (Merton Strommen, 1993).

Σε αρμονία με την γενική αμφιθυμία που παρατηρείται στην εφηβεία, το άλλο φύλο δεν προκαλεί μόνο έλξη και γοητεία αλλά γεννά και άγχος. Πρόκειται για το άγχος της εγγύτητας κατά το οποίο ο έφηβος ανησυχεί μήπως ο άλλος δει μέσα του, ανησυχεί για το τι θα δει μέσα του (σε βαθμό ανάλογο με την έλλειψη αυτοεκτίμησης), ανησυχεί μήπως εξαφανιστεί μέσα στον άλλο (πρώιμα άγχη συγχώνευσης). Για τον λόγο αυτό το ζήτημα του έρωτα συναρτάται στενά με την ψυχική ταυτότητα· διαθλάται μέσα από αυτήν και επηρεάζεται από τις επιτυχίες της και τις αποτυχίες της. Έτσι διαμορφώνονται συμπεριφορές που συχνά φαίνονται ακατανόητες και ενοχλητικές, αλλά απλά είναι αμυντικές, π.χ. στο σχολείο ένα αγόρι ενοχλεί το κορίτσι που του αρέσει. Στην προ εφηβεία και στην αρχή της εφηβείας «το αγόρι συμπεριφέρεται εχθρικά προς τα κορίτσια, τα μειώνει, προσπαθεί να τα αποφύγει, και όταν είναι μαζί κομπάζει και καυχιέται, επιδεικνύεται και μεγαλοποιεί. Στην ουσία αρνείται το άγχος του μάλλον παρά προσπαθεί να κτίσει σχέση μαζί τους» (Peter Blos, 1962).

Για να έλθει κάποιος αληθινά κοντά στον άλλον χρειάζεται προηγουμένως να «τα έχει βρει με τον εαυτό του». Όπως μας θυμίζει ο Erikson, «μόνο μετά την εγκατάσταση ενός εύλογου αισθήματος ταυτότητας είναι εφικτή η πραγματική εγγύτητα με το άλλο φύλο... Ο νέος που δεν είναι βέβαιος για την ταυτότητά του δειλιάζει και φεύγει μακριά από την διαπροσωπική εγγύτητα» (Erik Erikson, 1980). Μερικές φορές η σεξουαλικοποίηση της σχέσης είναι ο προσφορότερος τρόπος για να αποφύγει την ψυχική εγγύτητα, οπότε η ελεύθερη ζωή δεν είναι έκλυση ηθών αλλά ψυχική άμυνα.

«Όταν ο νέος δεν πραγματοποιήσει τέτοιες σχέσεις εγγύτητας με τούς άλλους περί το τέλος της εφηβείας ή στην αρχική ενήλικη φάση, είτε θα απομονωθεί και θα βρει στην καλύτερη περίπτωση στερεότυπες και τυπικές διαπροσωπικές σχέσεις (τυπικές με την έννοια ότι στερούνται αυθορμητισμού, ζεστασιάς και πραγματικής ανταλλαγής συντροφιάς), είτε θα πρέπει να τις αναζητήσει σε

επαναλαμβανόμενες απόπειρες και επαναλαμβανόμενες αποτυχίες. Δυστυχώς πολλοί νέοι παντρεύονται κάτω από τέτοιες συνθήκες, ελπίζοντας να βρουν τον εαυτό τους βρίσκοντας σύντροφο· αλλά αλίμονο, η πρόωρη υποχρέωση να δρουν με ορισμένο τρόπο ως σύζυγοι και γονείς τους δυσκολεύει στη συμπλήρωση του έργου που έχουν να κάνουν με τον εαυτό τους. Προφανώς η αλλαγή συντρόφου σπανίως είναι η απάντηση· μάλλον η απάντηση βρίσκεται στη σοφή ενδοσκόπηση του γεγονότος ότι προϋπόθεση για μια αληθινή δυάδα είναι κάποιος να γίνει πρώτα ο εαυτός του». Έτσι η συνάντηση με το άλλο φύλο δεν αποτελεί πάντοτε γνήσια ψυχική ανάγκη. Πολύ συχνά εντάσσεται και αυτή στην αγωνιώδη προσπάθεια σχηματισμού ταυτότητας και διόρθωσης των ελλειμμάτων και ελαττωμάτων της, αφού το ανθρώπινο πρόσωπο σε καθοριστικό βαθμό σχηματίζεται μέσω των σχέσεων. «Σε σημαντικό βαθμό ο εφηβικός έρωτας δεν είναι παρά μια απόπειρα να καταλήξει κανείς σε έναν ορισμό της ταυτότητάς του προβάλλοντας την ασαφή εικόνα του εγώ του σε κάποιον άλλον και βλέποντάς την έτσι να αντανακλάται και να διευκρινίζεται βαθμιαία. Γι' αυτό το λόγο, μεγάλο μέρος του εφηβικού έρωτα περιορίζεται στις συζητήσεις».(Μάνου Ν. 1999)

Ο ψυχολόγος John Mitchell έχει καταγράψει πάμπολλους ψυχολογικούς παράγοντες της σεξουαλικής συμπεριφοράς, κάτι που αποδεικνύει πως η σεξουαλικότητα δεν αποτελεί απλώς μια σωματική εκτόνωση και ανάγκη, αλλά εμπλέκεται ουσιαστικά στον σχηματισμό ταυτότητας. Άλλα από τα παρακάτω αποτελούν γνήσιες ανάγκες και άλλα προβληματικές (John Mitchell, 1972).

-Ανάγκη εγγύτητας: προς το τέλος της εφηβείας αναπτύσσεται η ανάγκη να μοιραστούν συναισθήματα, να εμπιστευθούν, να φροντίσουν. Οι σωματικές διαχύσεις γίνονται οι τρόποι έκφρασης αυτών των αναγκών.

-Ανάγκη κυριαρχίας: όταν θέλουν να ελέγχουν τη σχέση ή όταν ελαύνονται από αισθήματα μειονεκτικότητας.

-Ανάγκη υποταγής: το αντίθετο από το προηγούμενο· μπορεί να φθάσει μέχρι την ειδωλοποίηση του άλλου και το χάσιμο του εαυτού.

-Περίεργεια και δοκιμασία ικανότητας: όταν θέλουν να διαπιστώσουν αν είναι σεξουαλικά ικανοί, η όταν θέλουν να δοκιμάσουν τη νέα και συναρπαστική εμπειρία.

-Επιθυμία για πάθος και ένταση: η σεξουαλικότητα τους επιτρέπει να έχουν εμπειρία του εαυτού τους και του άλλου με έντονο τρόπο, καθώς και να αναγνωρίσει κάποιος άλλος τα έντονα συναισθήματά τους. Το πάθος μπορεί να γίνει πηγή αναζωογόνησης, επικύρωσης του εαυτού, και ενίσχυσης του αισθήματος ταυτότητας.

-Ανάγκη για ταύτιση και μίμηση: ο έφηβος ενδέχεται να αισθάνεται ατελής χωρίς σεξουαλική ζωή.

-Επαναστατικότητα και αρνητική ταυτότητα: για μερικούς η σεξουαλική δραστηριότητα γίνεται ο τρόπος να εκφράσουν αρνητικά συναισθήματα προς τους γονείς η άλλους ενήλικες.

Ο Eugene Kennedy προσθέτει και τα εξής κίνητρα σεξουαλικής ζωής: την αποδοχή και επιδοκιμασία των φίλων, την απόδραση από προσωπικά ή οικογενειακά προβλήματα, την έμμεση κραυγή για βοήθεια (Eugene Kennedy, 1977). Εξάλλου Saul Levine θυμίζει μια συχνά εύστοχη διαπίστωση: «Υπάρχει ένα παλιό ρητό πού λέει ότι τα αγόρια χρησιμοποιούν την αγάπη για να πάρουν σεξ και τα κορίτσια χρησιμοποιούν το σεξ για να πάρουν αγάπη» (Saul Levine, 1987). Να ένας προφανής λόγος που οι προσδοκίες των δύο φύλων είναι ασύμμετρες και συχνά αδυνατούν να συναντηθούν. «Διαφέρουν αγόρια και κορίτσια στους τρόπους με τους οποίους προσεγγίζουν ζητήματα όπως της οικειότητας και της δέσμευσης; Φαίνεται πως ναι. Οι νέοι συχνά ερμηνεύουν τις πρώτες σεξουαλικές εμπειρίες τους ως μάθηση και πειραματισμό που συμβάλλουν στο αίσθημα αυτοκαθορισμού, παρά ως τρόπο να έλθουν συναισθηματικά κοντά στο άλλο πρόσωπο. Μάλιστα, σε μερικές περιπτώσεις το σεξ μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να μείνουν συναισθηματικά μακριά από την κοπέλα... Από την άλλη πλευρά, οι νέες εκλαμβάνουν πως η δέσμευση θα ακολουθήσει τη σωματική εγγύτητα, πως σεξ και αγάπη αυτομάτως πάνε μαζί.

Αυτές οι αποκλίνουσες αντιλήψεις δίνουν λαβή σε σύγχυση, ματαίωση και πόνο...

Μπορούμε να περιγράψουμε τη διαφορά και με τον εξής τρόπο: Τα αγόρια κάνουν πράγματα με τους φίλους τους· όταν συζητούν πρόκειται για μια συνομιλία με περιεχόμενο τη δράση: τι θα κάνουν και πως θα το κάνουν. Το πιο κοντά που μπορούν να έλθουν είναι με πειράγματα και αστεία. Στα κορίτσια οι συνομιλίες είναι διαφορετικές. Συζητούν για το ποιες είναι, πως φαίνονται στους άλλους, πως νοιώθουν αυτές και πως νοιώθουν οι άλλοι-με άλλα λόγια συνομιλούν προσανατολισμένες προς τη σχέση και την οικειότητα. Όταν λοιπόν αρχίζουν οι ρομαντικές σχέσεις τα κορίτσια βρίσκονται πιο μπροστά από τα αγόρια ως προς τη συζήτηση γύρω από τα συναισθήματα, αλλά είναι πιθανό να βρεθούν απροετοίμαστες για την ανικανότητα η και την απροθυμία των αγοριών να εκφράσουν εγγύτητα με τέτοιο τρόπο. Υπάρχουν αξιοσημείωτες ενδείξεις ότι τέτοιες αταίριαστες επικοινωνίες μεταξύ των φύλων δεν αποτελούν μόνο χαρακτηριστικό της εφηβείας αλλά διαρκούν αρκετά και στην ενήλικη ζωή» (Susan Moore, 1993).

Χρειάζεται να έχουμε πάντα κατά νουν αυτό το σύνθετο πλέγμα ψυχοσωματικών κινήτρων για να κατανοήσουμε τη σεξουαλική ζωή των εφήβων. Φυσικά δεν θα αποτελούσε εξαίρεση και η αυτοϊκανοποίηση, η οποία δεν υπηρετεί απλά μια βιολογική εκτόνωση αλλά διαθέτει και ψυχολογικές λειτουργίες. Για παράδειγμα, παρέχει την αίσθηση ότι ο έφηβος ελέγχει το σώμα του παρά τις μεγάλες αλλαγές του, «παρηγορεί» από το άγχος και τη θλίψη, δίνει διέξοδο στην ανία κ.α. «Η εφηβική ερωτική αυτοϊκανοποίηση γίνεται ο ρυθμιστής της έντασης... και κτίζεται πάνω σε ένα μακρύ ιστορικό αυτοερωτικών αισθημάτων και εμπειριών που φθάνουν μέχρι το αμυδρό παρελθόν της βρεφικής ηλικίας... Η αυτοϊκανοποίηση είναι μια σύνθετη ψυχοσωματική πράξη» (Peter Blos, 1962). Ο κίνδυνος είναι μια αυτοϊκανοποιητική νοοτροπία να αντικαταστήσει την πραγματική συνάντηση με το πρόσωπο του άλλου, κάτι που είναι δυνατό να συμβεί και στον γάμο.

Κατά τον ίδιο τρόπο ψυχολογικά μπορεί να είναι τα κίνητρα για τη σεξουαλική ελευθεριότητα. Ο έφηβος που εμφανίζει μανιακή υπερδραστηριότητα με το σεξ δεν σημαίνει πως είναι διεστραμμένος η έχει έντονες σεξουαλικές ορμές· το πιθανότερο είναι να προσπαθεί να αποφύγει αισθήματα θλίψης, να επιθυμεί να επιβεβαιώσει τον τραυματισμένο ανδρισμό του, να μεταχειρίζεται το σεξ σαν προκάλυμμα για να μην πλησιάσει συναισθηματικά το άλλο πρόσωπο.

Μια σεξουαλική ελευθεριότητα μπορεί να γίνει επικίνδυνη με πολλούς τρόπους. Εδώ οι στάσεις των εφήβων ποικίλλουν. «Υπάρχουν αυξανόμενες ενδείξεις πως οι έφηβοι δεν διακρίνονται πάντα από υψηλό κίνητρο για αντισύλληψη. Ένα χαρακτηριστικό που τους έχει αποδοθεί είναι ο «προσωπικός μύθος»-μια πεποίθηση ότι τίποτε κακό η ανεπιθύμητο (περιλαμβανομένης της εγκυμοσύνης η μιας σεξουαλικά μεταδιδόμενης ασθένειας) δεν θα τους συμβεί» (Susan Moore, 1993). Αλλά ενδέχεται να συμβεί και το αντίθετο: «Μερικές έφηβες εκφράζουν μοιρολατρικές στάσεις, αισθανόμενοι αδύναμοι και ανίκανοι να αλλάξουν την πορεία των γεγονότων της ζωής τους. Αν αισθάνονται ότι να μείνουν έγκυες ή να κολλήσουν μια σεξουαλικά μεταδιδόμενη ασθένεια είναι έξω από τον έλεγχό τους.

Επιπλέον, η σεξουαλική συμπεριφορά εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ωριμότητα και το στάδιο ψυχοκοινωνικής εξέλιξης του εφήβου. Έτσι παρατηρείται μεγάλη διακύμανση ανάλογα με την προσωπικότητα, τη γνωστική και ηθική ανάπτυξή του. Στην πρώιμη εφηβεία (10-14 ετών) ο νεαρός έφηβος λαμβάνει αυθαίρετες αποφάσεις χωρίς να υπολογίζει το κόστος. Χαρακτηρίζεται από περιέργεια για το σώμα του αρχίζοντας να το γνωρίζει, να το εξερευνά και να το συγκρίνει. Επίσης τον διακρίνει ντροπή και αμηχανία για τα σεξουαλικά θέματα. Πολλοί έφηβοι αισθάνονται ένοχοι γιατί ονειρεύονται κι έχουν φαντασιώσεις. Θεωρούν πολύ σημαντικό και συνεχώς επιζητούν να επιβεβαιώνονται ότι αυτά που σκέφτονται κι αισθάνονται, είναι φυσιολογικά.

Οποιαδήποτε ανωμαλία ή διαταραχή σε σχέση με τα σεξουαλικά θέματα, θα ωθήσει τον έφηβο στην απόσυρσή κι απομόνωση από τους συνομήλικούς τους, συνοδευόμενος από αισθήματα ντροπής και αμηχανίας.

Στη μέση και προχωρημένη εφηβεία (15-21 ετών) οι έφηβοι απομακρύνονται σταδιακά από την επίδραση της οικογένειας, εξερευνώντας και αναζητώντας την ταυτότητάς τους. Οι συνομήλικοι αποκτούν συνεχώς μεγαλύτερη επιρροή ενώ οι επαγγελματίες υγείας αισθάνονται ανήμποροι να επηρεάσουν τον έφηβο στις αποφάσεις του. Ωστόσο, πρέπει όλοι να θυμόμαστε ότι ναι μεν οι συνομήλικοι έχουν την δυνατότητα να επηρεάσουν άμεσα τον έφηβο, πάντα όμως σε ένα πλαίσιο που έχει ήδη διαμορφωθεί από τα προηγούμενα χρόνια, από τις επιρροές της οικογένειας και της κοινωνίας γενικότερα.

Γενικά οι έφηβοι στην σημερινή κοινωνία, αισθάνονται περισσότερο ελεύθεροι να δοκιμάσουν καινούργιους τρόπους ζωής. Γι' αυτήν την άποψη και στάση ζωής υπάρχουν πολλές δικαιολογίες.

Για μερικούς η σεξουαλική επαφή είναι τρόπος επικοινωνίας, αποτελεί ένα βήμα προς την ανάπτυξη της σχέσης και δεν είναι το αποτέλεσμα αυτής, πιστεύοντας ότι η σεξουαλική σχέση είναι κάτι «φυσιολογικό» ενώ η λεκτική ή άλλου είδους προσπάθεια για επικοινωνία, είναι πολλές φορές ανεπιτυχής και περισσότερο επίπονη. Για άλλους η σεξουαλική σχέση αντιπροσωπεύει την εμπιστοσύνη και την φροντίδα σε μία σχέση, άλλοι αισθάνονται ότι και μόνο ως ευχαρίστηση είναι αποδεκτή, ενώ άλλοι κρίνουν τη σεξουαλική τους συμπεριφορά σαν ένα μέρος της συνεχούς αναζήτησης νέων εμπειριών.

Ορισμένοι έφηβοι μπορεί να χρησιμοποιούν τη σεξουαλική σχέση ως φυγή από τη μοναξιά κι από διάφορου είδους πιέσεις. Κάποια άλλη ομάδα εφήβων χρησιμοποιεί τις σεξουαλικές σχέσεις ως πρόκληση προς τους γονείς ή προς την κοινωνία γενικότερα που τη θεωρούν απαθή και αδιάφορη. Πολύ συχνά συμβαίνει να χρησιμοποιούνται οι σεξουαλικές σχέσεις ως ανταμοιβή ή τιμωρία.

α) Φίλοι

Ο Eugene Kennedy προσθέτει και τα εξής κίνητρα σεξουαλικής ζωής: την αποδοχή και επιδοκιμασία των φίλων, την απόδραση από προσωπικά ή οικογενειακά προβλήματα, την έμμεση κραυγή για βοήθεια (Eugene Kennedy, 1977). Εξ άλλου ο Saul Levine θυμίζει μια συχνά εύστοχη διαπίστωση: «Υπάρχει ένα παλιό ρητό που λέει ότι τα αγόρια χρησιμοποιούν την αγάπη για να πάρουν σεξ και τα κορίτσια χρησιμοποιούν το σεξ για να πάρουν αγάπη» (Saul Levine, 1987). Να ένας προφανής λόγος που οι προσδοκίες των δύο φύλων είναι ασύμμετρες και συχνά αδυνατούν να συναντηθούν. «Διαφέρουν αγόρια και κορίτσια στους τρόπους με τους οποίους προσεγγίζουν ζητήματα όπως της οικειότητας και της δέσμευσης; Φαίνεται πως ναι. Οι νέοι συχνά ερμηνεύουν τις πρώτες σεξουαλικές εμπειρίες τους ως μάθηση και πειραματισμό που συμβάλλουν στο αίσθημα αυτοκαθορισμού, παρά ως τρόπο να έλθουν συναισθηματικά κοντά στο άλλο πρόσωπο. Μάλιστα, σε μερικές περιπτώσεις το σεξ μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να μείνουν συναισθηματικά μακριά από την κοπέλα... Από την άλλη πλευρά, οι νέες εκλαμβάνουν πως η δέσμευση θα ακολουθήσει τη σωματική εγγύτητα, πως σεξ και αγάπη αυτομάτως πάνε μαζί. Αυτές οι αποκλίνουσες αντιλήψεις δίνουν λαβή σε σύγχυση, ματαιώση και πόνο...

Μπορούμε να περιγράψουμε τη διαφορά και με τον εξής τρόπο: Τα αγόρια κάνουν πράγματα με τους φίλους τους: όταν συζητούν πρόκειται για μια συνομιλία με περιεχόμενο τη δράση: τι θα κάνουν και πως θα το κάνουν. Το πιο κοντά που μπορούν να έλθουν είναι με πειράγματα και αστεία. Στα κορίτσια οι συνομιλίες είναι διαφορετικές. Συζητούν για το ποιες είναι, πως φαίνονται στους άλλους, πως νοιώθουν αυτές και πως νοιώθουν οι άλλοι-με άλλα λόγια συνομιλούν προσανατολισμένες προς τη σχέση και την οικειότητα. Όταν λοιπόν αρχίζουν οι ρομαντικές σχέσεις τα κορίτσια βρίσκονται πιο μπροστά από τα αγόρια ως προς τη συζήτηση γύρω από τα συναισθήματα, αλλά είναι πιθανό να

βρεθούν απροετοίμαστες για την ανικανότητα η και την απροθυμία των αγοριών να εκφράσουν εγγύτητα με τέτοιο τρόπο. Υπάρχουν αξιοσημείωτες ενδείξεις ότι τέτοιες αταίριαστες επικοινωνίες μεταξύ των φύλων δεν αποτελούν μόνο χαρακτηριστικό της εφηβείας αλλά διαρκούν αρκετά και στην ενήλικη ζωή» (Susan Moore, 1993).

Χρειάζεται να έχουμε πάντα κατά νουν αυτό το σύνθετο πλέγμα ψυχοσωματικών κινήτρων για να κατανοήσουμε τη σεξουαλική ζωή των εφήβων. Φυσικά δεν θα αποτελούσε εξαίρεση και η αυτοϊκανοποίηση, η οποία δεν υπηρετεί απλά μια βιολογική εκτόνωση αλλά διαθέτει και ψυχολογικές λειτουργίες. Για παράδειγμα, παρέχει την αίσθηση ότι ο έφηβος ελέγχει το σώμα του παρά τις μεγάλες αλλαγές του, «παρηγορεί» από το άγχος και τη θλίψη, δίνει διέξοδο στην ανία κ.α. «Η εφηβική ερωτική αυτοϊκανοποίηση γίνεται ο ρυθμιστής της έντασης... και κτίζεται πάνω σε ένα μακρύ ιστορικό αυτοερωτικών αισθημάτων και εμπειριών που φθάνουν μέχρι το αμυδρό παρελθόν της βρεφικής ηλικίας... Η αυτοϊκανοποίηση είναι μια σύνθετη ψυχοσωματική πράξη» (Peter Blos, 1962). Ο κίνδυνος είναι μια αυτοϊκανοποιητική νοοτροπία να αντικαταστήσει την πραγματική συνάντηση με το πρόσωπο του άλλου, κάτι που είναι δυνατό να συμβεί και στον γάμο.

Κατά τον ίδιο τρόπο ψυχολογικά μπορεί να είναι τα κίνητρα για τη σεξουαλική ελευθεριότητα. Ο έφηβος που εμφανίζει μανιακή υπερδραστηριότητα με το σεξ δεν σημαίνει πως είναι διεστραμμένος η έχει έντονες σεξουαλικές ορμές· το πιθανότερο είναι να προσπαθεί να αποφύγει αισθήματα θλίψης, να επιθυμεί να επιβεβαιώσει τον τραυματισμένο ανδρισμό του, να μεταχειρίζεται το σεξ σαν προκάλυμμα για να μην πλησιάσει συναισθηματικά το άλλο πρόσωπο.

Μια σεξουαλική ελευθεριότητα μπορεί να γίνει επικίνδυνη με πολλούς τρόπους. Εδώ οι στάσεις των εφήβων ποικίλλουν. «Υπάρχουν αυξανόμενες ενδείξεις πως οι έφηβοι δεν διακρίνονται πάντα από υψηλό κίνητρο για αντισύλληψη. Ένα χαρακτηριστικό που τους έχει αποδοθεί είναι ο «προσωπικός μύθος»-μια πεποίθηση ότι τίποτε κακό η ανεπιθύμητο (περιλαμβανομένης της

εγκυμοσύνης η μιας σεξουαλικά μεταδιδόμενης ασθένειας) δεν θα τους συμβεί» (Susan Moore, 1993). Αλλά ενδέχεται να συμβεί και το αντίθετο: «Μερικές έφηβες εκφράζουν μοιρολατρικές στάσεις, αισθανόμενοι αδύναμοι και ανίκανοι να αλλάξουν την πορεία των γεγονότων της ζωής τους. Αν αισθάνονται ότι να μείνουν έγκυες ή να κολλήσουν μια σεξουαλικά μεταδιδόμενη ασθένεια είναι έξω από τον έλεγχό τους, είναι απίθανο να κινητοποιηθούν έτσι ώστε να πάρουνε προφυλάξεις».

β) Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Σημαντική είναι επίσης η επίδραση των ΜΜΕ στη διαδικασία κοινωνικοποίησης των παιδιών, εφόσον τα παιδιά έρχονται αντιμέτωπα με πληροφορίες που τους επιτρέπουν τη συμμετοχή στη ζωή των ενηλίκων. Παράλληλα, έχουν δημιουργήσει μια εικόνα της παιδικής και εφηβικής ηλικίας (συμπεριφορά, ενδιαφέροντα, διαπροσωπικές σχέσεις). Αυτή η παρουσίαση μιας ενιαίας και ομοιόμορφης συμπεριφοράς, η προβολή των ίδιων προτύπων ή κανόνων συμπεριφοράς, έχει ως συνέπεια να διδάσκεται το άτομο ότι η προσωπική του αξία εξαρτάται από την κοινωνική του αναγνώριση και όχι από κάποιες γνώσεις ή ταλέντα και ότι η κοινωνική αναγνώριση επιτυγχάνεται με οποιοδήποτε μέσο θεμιτό ή αθέμιτο. Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι η αναγωγή της κοινωνικής αναγνώρισης σε ιδανικό, προκαλεί μεγάλη ανησυχία στον έφηβο, ο οποίος επιθυμεί την αποδοχή και την αγάπη του περίγυρου.

Σύμφωνα με την Καζαζή Μ. (1995), τα ΜΜΕ και ιδιαίτερα η τηλεόραση, ως σύστημα της κοινωνίας και ως μέρος της κοινωνίας, έχουν και πολιτικό χαρακτήρα, εφόσον μεταδίδουν πολιτικές απόψεις, γεγονότα, σχόλια. Μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν για την προπαγάνδα και για την κινητοποίηση του κοινού. Αποτελούν σήμερα, των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Η τακτική αυτή είναι δυνατόν να προκαλέσει αρνητικές αντιδράσεις και επιθετική

συμπεριφορά ιδιαίτερα στους νέους των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων, όταν αυτοί διαπιστώσουν ότι οι αξίες τους παραμελούνται. Αλλά, ακόμα και αν αποδεχτούν τις αξίες της μεσαίας κοινωνικής τάξης, θα δυσκολευτούν να ακολουθήσουν τον νέο τρόπο ζωής. Η επίδραση των ΜΜΕ δεν περιορίζεται μόνο στις στάσεις και τις αξίες του κοινού αλλά περιλαμβάνει και τους κοινωνικούς ρόλους. Ιδιαίτερα τα παιδιά και έφηβοι ταυτίζονται πολύ εύκολα με τα πρότυπα συμπεριφοράς που προβάλλονται και στη συνέχεια τα μιμούνται στην καθημερινή ζωή. Τα πρότυπα αυτά αντικατοπτρίζουν και ενισχύουν τις κοινωνικές αντιλήψεις σχετικά με τους ρόλους των φύλων. Η τηλεόραση προβάλλει όλο και περισσότερο σεξ. Το σεξ έτσι όπως παρουσιάζεται από αυτή μπορεί να είναι αισθησιακό, πορνογραφικό ή σπανιότερα η ολοκλήρωση μιας αγάπης. Το σεξ μπορεί να είναι μια βίαιη και αρνητική πλευρά, που συχνά συνδέεται με την σκληρότητα και τον σαδισμό, μπορεί να περιέχει συναισθήματα φόβου και ταπείνωσης ή μπορεί να παρουσιάζεται ως μια πράξη αγάπης. Ταυτόχρονα προβάλλονται λόγω ακροαματικότητας, οι δολοπλοκίες, οι εφήμερες σχέσεις, οι απιστίες. Ο έφηβος παρακολουθώντας όλα αυτά είναι δυνατό να αισθανθεί ότι ο κόσμος είναι σκληρός και να αρχίσει να δυσπιστεί προς τους άλλους και τις ανθρώπινες σχέσεις. Σύμφωνα με την Αντωνοπούλου (1997), η εικόνα ενός δυνατού, ισχυρού άντρα που υπερισχύει της γυναίκας και την πιέζει να υποταχθεί σεξουαλικά, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του ερωτισμού που προωθεί η τηλεόραση. Η πορνογραφία, η οποία συνήθως παρουσιάζει άντρες να κυριαρχούν σεξουαλικά με σαδιστικό τρόπο σε γυναίκες και παιδιά, ενθαρρύνει τους άντρες να εσωτερικεύσουν τη συμπεριφορά που τους υποδεικνύεται, γιατί όσο περισσότερο συνδυάζει ένα άτομο τη βία με τις σεξουαλικές δραστηριότητες, τόσο πιθανότερο είναι να εθιστεί στη σεξουαλική βία και να μιμηθεί όσα βλέπει. Συχνά μάλιστα, η ταύτιση με σεξουαλικά δραστήριους άντρες και σεξουαλικές φαντασιώσεις, βοηθάει ορισμένους να απαλλαγούν από τους φόβους και το άγχος τους για σεξουαλική ανεπάρκεια ή απώλεια του σεξουαλικού ενδιαφέροντος. Στο εμπόριο κυκλοφορούν κόμικς διαθέσιμα σε

όλους, στα οποία το σεξ απεικονίζεται σε συνάρτηση με τη βία, εικόνες βιασμού, σαδομαζοχισμού ή άλλες μορφές βίαιου σεξ, ενώ ποτέ δεν απεικονίζεται στο πλαίσιο του γάμου, παρά μόνο όταν ο ήρωας ή η ηρωίδα διαπράττουν μοιχεία. Όταν παρουσιάζεται τέτοια κατάσταση, η διάλυση των δεσμών του γάμου εμφανίζεται γοητευτική ή το λιγότερο δικαιολογημένη. Ο κυνικός και άσεμνος τρόπος παρουσίασης του σεξ, καλεί τους νέους να το αντιμετωπίζουν επιφανειακά και όχι ως κάτι που εξυψώνει τον άνθρωπο. Παράλληλα, τα παιδιά πριν ακόμα καταλάβουν τι είναι σεξ, γίνονται δέκτες μιας διαστρεβλωμένης εκδοχής (Fulic I.). Η επιρροή των ΜΜΕ στους ανθρώπους είναι καθοριστική στη διαμόρφωση της στάσης τους, στους διάφορους τομείς της ζωής, όπως στις σχέσεις των δύο φύλων, στην αντιμετώπιση μειονοτήτων και άλλων κοινωνικών ομάδων. Αυτή η επιρροή της είναι δυνατόν να προκαλέσει κοινωνικές προκαταλήψεις και στερεότυπα στα παιδιά και τους νέους σχετικά με τις ομάδες αυτές. Μπορούν ακόμα, να αποτελέσουν τέτοιου είδους προγράμματα, λανθασμένα πρότυπα προς μίμηση στην κοινωνική συμπεριφορά. Μηνύματα σεξουαλικού περιεχομένου στέλνονται καθημερινά και παντού. Στις διαφημίσεις, στα ανέκδοτα με υπονοούμενα, στη τηλεόραση, στα talk shows, στο διαδίκτυο ακόμα και στις ειδήσεις υπάρχουν αναφορές για αιμομιξία, βιασμούς και σεξουαλικά σκάνδαλα. Ιδιαίτερα η χρήση του διαδικτύου άνοιξε τεράστιους νέους ορίζοντες μάθησης αλλά ταυτόχρονα χρήζει προσοχής και περίσκεψης. Με το βομβαρδισμό από τόσες πηγές, τα παιδιά και οι έφηβοι πιστεύουν ότι τα ξέρουν όλα για το σεξ. Μιλώντας όμως μαζί τους καταλαβαίνουμε ότι δεν συσχετίζουν τις γνώσεις με τις αξίες τους και δεν ξέρουν πάντα πώς να χειριστούν καταστάσεις. Οι γονείς θέλουν να διαδραματίσουν ουσιαστικό ρόλο, δίδοντας στα παιδιά τους τις εξηγήσεις όχι μόνο στη σφαίρα του σεξ αλλά και των αξιών (ηθικής). Γιατί γνωρίζουν τι διακυβεύεται αν δεν ανταποκριθούν σωστά. Εφηβικές εγκυμοσύνες που έχουν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια, βιασμοί και σεξουαλική κακοποίηση, ασθένειες που μεταδίδονται με το σεξ. Γι' αυτούς τους λόγους αντιλαμβανόμαστε πόση σημασία έχει η ασφάλεια των

παιδιών αλλά και η βοήθεια που θα πρέπει να τους δώσουμε για να αναπτύξουν υγιείς, ευτυχισμένες και ασφαλείς σχέσεις.

Στη σημερινή κοινωνία βέβαια, όλοι είμαστε εκτεθειμένοι στην επίδραση των ΜΜΕ πολύ περισσότερο όμως οι έφηβοι.. Στις διαφημίσεις η σεξουαλικότητα εμφανίζεται ολοένα και συχνότερα με σκοπό την προώθηση των πωλήσεων προϊόντων που πολλά από αυτά απευθύνονται στους εφήβους. Επιπλέον, η σεξουαλική συμπεριφορά εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ωριμότητα και το στάδιο ψυχοκοινωνικής εξέλιξης του εφήβου. Έτσι παρατηρείται μεγάλη διακύμανση ανάλογα με την προσωπικότητα, τη γνωστική και ηθική ανάπτυξή του.

γ) Σεξ και Διαδίκτυο

Το μεγάλο όπλο της πληροφορίας και της ενημέρωσης, φαίνεται ότι έχει μπει για τα καλά στη ζωή μας, αφού καθημερινά εκατομμύρια άνθρωποι σε όλη τη γη εισβάλλουν στο διαδίκτυο, προσπαθώντας να συλλέξουν πληροφορίες, να ανταλλάξουν μηνύματα μεταξύ τους, να επικοινωνήσουν αλλά και να αναζητήσουν ειδικές σελίδες, που γίνονται όλο και περισσότερες, όσο περισσότεροι είναι και αυτοί που τις αναζητούν. Αυτές οι ειδικές σελίδες περιγράφουν τη σεξουαλική εικόνα της ανθρώπινης ζωής, που γίνεται όλο και πιο ερεθιστική, προκλητική και αποκαλυπτική μέσα από αυτές. Το γεγονός ότι το σεξουαλικό και πορνογραφικό υλικό είναι διαθέσιμο σε τεράστιες ποσότητες στο διαδίκτυο, και υπάρχουν περισσότερες ευκαιρίες για ανώνυμες αλληλεπιδράσεις, έχει ως αποτέλεσμα μερικοί άνθρωποι να ξοδεύουν περισσότερο χρόνο συμμετέχοντας σε αυτού του τύπου την καταναγκαστική σεξουαλική συμπεριφορά.

Πολλοί είναι οι άνθρωποι που κάνοντας συστηματική χρήση αυτών των ιστοσελίδων εγκλωβίζονται μέσα σε συμπεριφορές που τους οδηγούν σιγά-σιγά στην απομόνωση, στην ψυχρότητα, στην αδυναμία διεκδίκησης μιας συντροφικής σχέσης αλλά και στην έλλειψη ερωτικού ενδιαφέροντος για τον σύντροφό τους εάν αυτός υπάρχει, καθώς καθηλώνονται και βολεύονται μέσα στο φανταστικό παραμύθι μιας σεξουαλικής υπερβολής που τους παρέχει το διαδίκτυο, αντικαθιστώντας πολλές φορές την πραγματική σεξουαλική επαφή με τον αυνανισμό, ο οποίος λαμβάνει χώρα μπροστά από την οθόνη του υπολογιστή.

Είναι αλήθεια ότι το διαδίκτυο ανέπτυξε μία συγκεκριμένη διαταραχή στη συμπεριφορά της σεξουαλικής εμπλοκής (παραφιλικού τύπου), αφού όλο και περισσότερο υπεισέρχεται μέσα στην ανθρώπινη σεξουαλικότητα, υποκαθιστώντας το σεξουαλικό σύντροφο με αισθησιακούς μηχανισμούς, που αναπληρώνουν τη σεξουαλική επαφή. Δεν είναι τυχαίο ότι τα τελευταία 20 χρόνια όπου έχει εξελιχθεί η virtual εικόνα και η προηγμένη μορφή της στο cybersex, οι άνθρωποι έρχονται σε ερωτική επαφή, ο ένας με τον άλλον χρησιμοποιώντας κάμερες, εισπράττοντας οργασμική κορύφωση με αλληλοαυνανισμούς και βιώνοντας ηδονή, χωρίς να έρθουν σε σωματική επαφή μεταξύ τους, ουσιαστικά κρυμμένοι στην ανωνυμία τους και πίσω από τα ακριβά τους μηχανήματα. Παρόλο που αρκετές έρευνες αναφέρουν ότι υπάρχουν περιπτώσεις που οι άνθρωποι διαμορφώνουν έντονες και αληθινές σχέσεις με αφορμή κάποια διαδικτυακή γνωριμία ωστόσο η εικόνα ενός ατόμου που με τη χρήση μιας κάμερας και ενός μικροφώνου αυτοικανοποιείται δεν μπορεί να θεωρηθεί σεξουαλικά υγιής.

Μπορεί να προκαλέσει εθισμό;

Η χρησιμότητα του διαδικτύου είναι αναμφίβολα τεράστια. Παρόλα αυτά ως γονείς θα πρέπει να είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί στον τρόπο που αυτές οι πληροφορίες χρησιμοποιούνται από τα παιδιά μας καθώς το περιεχόμενο πολλών ιστοσελίδων μπορεί να είναι ανήθικο αλλά ακόμα και επικίνδυνο. Έρευνες στον συγκεκριμένο τομέα έδειξαν ότι έφηβοι που χρησιμοποιούσαν συστηματικά το διαδίκτυο είναι πιο εύκολο να αναπτύξουν αντικοινωνική συμπεριφορά,, αδιαφορία για ότι συμβαίνει γύρω τους και νωθρότητα. Ο έφηβος έτσι κλείνεται περισσότερο στον εαυτό του και στο σπίτι του με αποτέλεσμα να ασχολείται ακόμα περισσότερο με το internet και να εθίζεται σε αυτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΕΣ ΑΠΟΚΛΙΣΕΙΣ

Εισαγωγή

Ένα από τα κύρια θέματα στο πεδίο που αφορούν τη σεξουαλική αγωγή και απασχολούν την κοινωνία μας είναι η ερώτηση ποια σεξουαλική συμπεριφορά θεωρείται φυσιολογική και ποια μη φυσιολογική.

Σύμφωνα με την ψυχαναλυτική θεωρία, η οποία αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα στη ζωή τους οφείλονται σε αρνητικές εμπειρίες της βρεφονηπιακής και παιδικής ηλικίας. Συγκεκριμένα, όταν η βιολογική ορμή δεν ικανοποιείται σε ένα στάδιο της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης, αντίθετα, ικανοποιείται υπερβολικά, το άτομο αφήνει το στάδιο αυτό με ένα βαθμό καθήλωσης, με αποτέλεσμα να παρουσιάζει

μειωμένη προσαρμογή στα επόμενα στάδια. Αν η ικανοποίηση της βιολογικής ορμής στα επόμενα στάδια δεν είναι επαρκής, το παιδί για να αντλήσει ικανοποίηση παλινδρομεί σε μορφές συμπεριφοράς μικρότερης ηλικίας.

Η ψυχαναλυτική θεωρία τονίζει περισσότερο το φαλλικό στάδιο(3^ο έως 7^ο έτος), κατά το οποίο το νήπιο κατευθύνεται προς το γονέα του αντίθετου φύλου προκειμένου να ικανοποιήσει τη βιολογική ορμή. Οι αιμομικτικές αυτές βλέψεις του παιδιού δημιουργούν στο αγόρι το φόβο του ευνουχισμού: το αγόρι πιστεύει ότι και τα κορίτσια είχα γεννητικά όργανα σαν τα δικά του, αλλά τα έχασαν και ότι η ίδια τύχη περιμένει και το ίδιο. Φοβάται μάλιστα ότι θα υποστεί τον ακρωτηριασμό των γεννητικών οργάνων από τον πατέρα του, τον οποίο στην ηλικία αυτή βλέπει ως ερωτικό αντίζηλο. Παρόμοια περίοδο κρίσης με συγκρουόμενα συναισθήματα αγάπης και μίσους προς τους γονείς, περνά και το κορίτσι, που καλείται «φθόνος του πέους».

Τα σημεία που αναφέρθηκαν παραπάνω θεωρούνται κατά την ψυχαναλυτική θεωρία και η αρχή των σεξουαλικών διαταραχών. Σύμφωνα με τον Χαρτοκόλλη (1989), οι σεξουαλικές διαταραχές είναι αποτέλεσμα αρνητικών εμπειριών της παιδικής ηλικίας και χαρακτηρίζονται είτε από κάποια επαναλαμβανόμενη σεξουαλική δραστηριότητα που αποκλίνει σημαντικά από τη γενετήσια πράξη του ανθρώπου, οπότε πρόκειται για σεξουαλικές διαστροφές (ομοφυλοφιλία, παιδοφιλία, μαζοχισμός, σαδισμός, τρανσεξουαλισμός), είτε από ελαττωμένη ή ανύπαρκτη ερωτική επιθυμιακή διέγερση ή ικανοποίηση, οπότε πρόκειται για ψυχοσεξουαλικές δυσλειτουργίες (σεξουαλική ανικανότητα, ψυχρότητα κ.λπ).

Σύμφωνα με τον Κουρκούτα Η. (2001), κατά την εφηβεία οι αλλαγές στο βιοσωματικό τομέα είναι τόσο ραγδαίες, ώστε να δημιουργούνται ποικίλες ψυχικές εντάσεις στο άτομο. Ιδιαίτερα οι σεξουαλικές ενορμήσεις που δεν έχουν ενσωματωθεί στην προϋπάρχουσα εικόνα του εαυτού είναι δυνατό να προκαλέσουν προβλήματα στους εφήβους. Τα προβλήματα αυτά κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες:

1. Στη σεξουαλική ολοκλήρωση και στις δυσκολίες της, όπως ασκητισμός, ψυχρότητα, ανικανότητα.
2. Στην επιλογή ερωτικού αντικειμένου και στις δυσκολίες της αυνανισμού, ομοφυλοφιλία.
3. Στην διαμόρφωση της σεξουαλικής ταυτότητας και στη δυσκολία της όπως διαταραχή ή σύγχυση ταυτότητας φύλου ή τρανσεξουαλισμός.

Η τελευταία κατηγορία θεωρείται και η πιο σημαντική, γιατί επηρεάζει την επιλογή ερωτικού συντρόφου και επιπλέον αμφισβητείται όλη η βιολογική πραγματικότητα του εφήβου, η οποία βιώνεται ως αρνητική ή ως αντιθετική με τις επιθυμίες τους.

Πολλοί άνθρωποι είναι έτοιμοι να χαρακτηριστούν από άλλους παρεκτρεπόμενοι ή διεστραμμένοι για κάθε σεξουαλική δραστηριότητα η οποία αποκλίνει από τις δικές τους σεξουαλικές πρακτικές. Ακόμη και στο μάθημα της ανθρώπινης ιστορίας, η σεξουαλική συμπεριφορά και η ηθική έχουν μεγάλη διαφοροποίηση μέσα σε διαφορετικές κουλτούρες. Ότι είναι σύνηθες για μια κουλτούρα μπορεί να είναι ασύνηθες για κάποια άλλη και να στιγματίζεται ως ανώμαλο ή μη φυσιολογικό. Ωστόσο, μια ασυνήθης σεξουαλική συμπεριφορά δεν είναι διαστροφή απλά και μόνο γιατί είναι ασυνήθης για κάποια δεδομένη κουλτούρα.

Πολλοί όροι χρησιμοποιήθηκαν από το κοινό και από τους ειδικούς για να περιγράψουν τη σεξουαλική συμπεριφορά η οποία κατά τη δική τους άποψη διαφέρει από τη φυσιολογική. Για παράδειγμα, σεξουαλική ανωμαλία, αποκλίσεις, παρεκκλίσεις και διαστροφή είναι οι όροι που χρησιμοποιούν μεταξύ τους. Όσο το θέμα μελετάται περισσότερο αντικειμενικά, τόσο γίνεται εμφανής η πραγματική σεξουαλική ανωμαλία, η οποία είναι δύσκολο να καθοριστεί και να επισημανθεί. Ο όρος απόκλιση είναι ίσως η δικαιότερη λέξη που θα πρέπει να χρησιμοποιείται και η οποία όλο και περισσότερο κερδίζει έδαφος. Είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί ένα άτομο διεστραμμένο απλά και μόνο γιατί στερείται της βασικής γνώσης του τι είναι φυσιολογική σεξουαλική συμπεριφορά. Το άτομο

αυτό, επομένως, πιστεύει ότι οι φαντασιώσεις του, η σεξουαλική συμπεριφορά του, ή και η συχνότητα της σεξουαλικής του δραστηριότητας, αποκλίνουν εντόνως από το πρότυπο (νόρμα). Όταν τα άτομα εμπλέκονται σε ανώμαλη σεξουαλική συμπεριφορά η οποία στηρίζεται σε μια συνεχή καταναγκαστική βάση, η συμπεριφορά τους δεν έχει σχέση με τις σεξουαλικές τους ανάγκες, αλλά είναι συμβολική και προσπαθεί να λύσει βαθιά ριζωμένα προβλήματα. Οι κοινωνιολόγοι και άλλοι επιστήμονες που απασχολούνται με την σεξουαλική συμπεριφορά έχουν αρχίσει πρόσφατα να βλέπουν τη σεξουαλική απόκλιση ως μια κοινωνική διαδικασία παρά ως μια κοινωνική διαταραχή. Η κοινωνία φαίνεται να είναι περισσότερο προοδευτική για ένα φιλελεύθερο ορισμό που ορίζει τι είναι φυσιολογική σεξουαλική δραστηριότητα. Γενικά, οι περισσότερες αυθεντίες στο χώρο πιστεύουν ότι, εάν η σεξουαλική συμπεριφορά δεν είναι επιβλαβής για τους συμμετέχοντες και εάν αυτό πραγματοποιείται από συναινούντες ενήλικες που είναι πρόθυμοι να αναλάβουν όλες τις ευθύνες για τη δράση τους, τότε η συμπεριφορά μπορεί να θεωρηθεί αποδεκτή. Αυτά τα κριτήρια χρησιμεύουν ως βασική αρχή η οποία κρίνει τι είναι και τι δεν είναι παρέκκλιση σεξουαλικής συμπεριφοράς. Οι άντρες έχουν μεγαλύτερη τάση να εμπλέκονται σε παρέκκλιση σεξουαλικής συμπεριφοράς από ότι οι γυναίκες. Τα αγόρια αναπτύσσουν από πολύ νωρίς στη ζωή τους σεξουαλική ορμή σε σχέση με τα κορίτσια. Επομένως, τα αγόρια ευθύνονται σε μεγαλύτερο βαθμό για σεξουαλικές εμπειρίες που οδηγούν πιθανώς στη σεξουαλική απόκλιση.

3.1. Δύο κατηγορίες σεξουαλικής απόκλισης

1. Απόκλιση στη μέθοδο της σεξουαλικής λειτουργίας.
2. Απόκλιση στην εκλογή του σεξουαλικού συντρόφου, είτε είναι άτομο είτε είναι αντικείμενο.

3.1.1. Απόκλιση στη μεθοδο της σεξουαλικης λειτουργιας

Σαδισμός

Σαδισμός είναι η σεξουαλική ανωμαλία στην οποία το διαταραγμένο άτομο επιτυγχάνει σεξουαλική ικανοποίηση, ή τουλάχιστον αύξηση της σεξουαλικής του ευχαρίστησης (ηδονής), η οποία γίνεται με εξαναγκασμό, σωματικό ή ψυχικό, προκαλώντας πόνο στο σεξουαλικό του σύντροφο. Η επιθετική του δράση δεν έχει άλλο σκοπό παρά να προκαλέσει πόνο, ο οποίος είναι η πηγή της σεξουαλικής του ικανοποίησης.

Οι αιτίες του σαδισμού είναι τόσο απλές όσο και ο τρόπος εκδήλωσής του. Το διαταραγμένο άτομο μπορεί να έχει διδαχθεί, συνειδητά ή ασυνείδητα να έχει έντονη αποστροφή προς καθετί το σεξουαλικό. Η φυσιολογική σεξουαλικότητα είναι ανεπιθύμητη γι' αυτόν και οι πράξεις της σκληρότητας του είναι μια τιμωρία του συντρόφου του που εμπλέκεται σε κάτι τόσο χυδαίο.

Άλλη πηγή του σαδισμού είναι η κατωτερότητα που αισθάνεται απέναντι στο σύντροφο του. Η σαδιστική πράξη διαβεβαιώνει το σαδιστή ότι είναι δυνατότερος από το σύντροφο του. Με μερικές τυπικές πράξεις φυσικού πόνου, όπως το μαστίγωμα, το χτύπημα, το τσίμπημα και το χαστούκισμα, εξαναγκάζει ο σαδιστής το θύμα του. Η φυσική σεξουαλική εξωτερίκευση περιλαμβάνει το χτύπημα, το τσίμπημα και το γρατσούνισμα κατά τις στιγμές έντονου ερωτικού πάθους. Αυτές οι πράξεις δεν οφείλονται στη σκληρότητα ή στην επιθυμία του σεξουαλικού συντρόφου να επιβάλει πόνο, και γι' αυτό δεν μπορούν να θεωρηθούν σαδιστικές. .(Μανος Ν. 1997 σελ.649)

Μαζοχισμός

Ο μαζοχισμός είναι το είδωλο του σαδισμού στον καθρέφτη. Το διαταραγμένο άτομο λαμβάνει σεξουαλική ικανοποίηση όταν κακοποιηθεί σωματικά ή ψυχικά από το σεξουαλικό του σύντροφο.

Ο μαζοχισμός μοιάζει με το σαδισμό και αναπτύσσεται από μια συμπεριφορά ντροπής και αποστροφής για τις φυσιολογικές ετεροσεξουαλικές σχέσεις. Ο μαζοχιστής χρησιμοποιεί τον πόνο και την τιμωρία, για να εξαναγκάσει τον εαυτό του να καθαριστεί από την ενοχή που έχει σχέση με τις σεξουαλικές του επιθυμίες. Σε άλλη περίπτωση, αισθάνεται ότι εξουσιάζει το σύντροφο του μέσα από την ικανότητα του να υποφέρει την τιμωρία, και με το δικό του τρόπο σκέψης αποδεικνύει την δύναμη του και την ανωτερότητα του, επιδιώκοντας να γίνει το κέντρο της προσοχής του. Συχνά, ο σεξουαλικός σύντροφος ταυτίζεται με τη μορφή του γονιού που τον εξουσίαζε όταν ήταν παιδί. Για παράδειγμα, ο μαζοχιστής μπορεί να θυμάται εμπειρίες σεξουαλικής διέγερσης στην παιδική του ηλικία (ενώ τον έδερναν η αίσθηση επικεντρωνόταν στις ερωτογενείς ζώνες του δέρματος, γύρω από τους γλουτούς και στους μυς κάτω από το δέρμα).

Οπωσδήποτε, ο μαζοχιστής φαίνεται ότι φοβάται την απόρριψη, γι' αυτό και είναι πρόθυμος να είναι το υποκείμενο κάθε ταπείνωσης ή τιμωρίας. Αυτή η παρέκκλιση μπορεί να πάρει τη μορφή του ψυχικού μαζοχισμού, όπου το άτομο αναζητά μάλλον ψυχικό παρά σωματικό πόνο.

Σαδομαζοχιστική συμπεριφορά έχει παρατηρηθεί να παίζει σημαντικό ρόλο στις σχέσεις του ζευγαρώματος πολλών κατώτερων θηλαστικών και άλλων ζώων. Σε μερικές πρωτόγονες κοινωνίες υπάρχει η σεξουαλική βιαιοπραγία, όπως βαθιές γρατσουνιές ή πληγές από δάγκωμα, που είναι συνηθισμένο φαινόμενο. Στη δική μας κοινωνία, όταν ένα άτομο φέρει αρρωστημένες φαντασιώσεις για τη σεξουαλική του διέγερση ή όταν αυτός ζητά σωματικό και ψυχικό πόνο, όπως το αλυσοδέσιμο, το χτύπημα, ο ραβδισμός, η κλωτσιά, οι λεκτικές ύβρεις, που χρησιμοποιούνται ως μέσο για την αύξηση της σεξουαλικής δύναμης και ευχαρίστησης (ηδονής), τότε το άτομο αυτό χρειάζεται ψυχολογική θεραπεία.

(Μανος Ν.1997)

Επιδειξιομανία

Η επιδειξιομανία είναι μια απόκλιση με την οποία η σεξουαλική ικανοποίηση απορρέει από την επίδειξη των γεννητικών οργάνων στο απρόθυμο θύμα του. Θεωρείται ανωμαλία γιατί η σεξουαλική ικανοποίηση επιτυγχάνεται με υποκατάστατο τρόπο παρά με ευθεία σεξουαλική εμπειρία. Οι άντρες είναι περισσότερο επιδειξιομανείς από τις γυναίκες, αν και δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε ακριβώς πόσες γυναίκες είναι πραγματικά επιδειξιομανείς. Ο κόσμος έχει περισσότερο ανεκτικότητα στην έκθεση του γυναικείου σώματος παρά στο αντρικό σώμα. Οι γυναίκες που επιδεικνύουν το σώμα τους πιθανόν να μην καταγγέλλονται από τους θεατές.

Η αιτία της συμπεριφοράς αυτής οφείλεται στο ότι ο επιδειξιομανής αισθάνεται ασήμαντος ή ανίκανος να αντιμετωπίσει την κατάσταση και ελπίζει να κερδίσει την αναγνώριση που ποθεί μέσα από την επιδειξιομανία. Ο συνηθισμένος άντρας επιδειξιομανής είναι ήσυχος, δειλός, άτομο υπάκουο, στερείται φυσικής επιθετικότητας και καταλαμβάνεται από αισθήματα ανικανότητας και ανασφάλειας. Αυτός περιγράφεται συνήθως ως καλό άτομο αλλά ανώριμο. Χαρακτηριστικά, μεγαλώνει σε μια αυστηρή οικογενειακή ατμόσφαιρα με πουριτανικές συμπεριφορές προς το σεξ και, στα χρόνια της διάπλάσής του, εξουσιάζεται από μια δυναμική και εξουσιαστική μητέρα.

Ο επιδειξιομανής είναι ολοφάνερο ότι προσπαθεί με αυτή την πράξη του να κλονίσει το θεατή. Η γυναίκα που ανταποκρίνεται υστερικά στην συμπεριφορά του απλώς τροφοδοτεί την απόκλιση του. Η λογική προσέγγιση είναι να αγνοήσει την πράξη του αυτή και μάλιστα να του πει ότι χρειάζεται ψυχολογική υποστήριξη. Δεν πρέπει κάποιος να μπερδεύει την επιθυμία του να δείξει το γυμνό του σώμα ή τα γεννητικά του όργανα στο σεξουαλικό του σύντροφο με

αυτή του επιδειξιμανή. Στη δεύτερη περίπτωση, το αποτέλεσμα είναι απλώς να εκθέσει τα γεννητικά του όργανα, ενώ στην πρώτη περίπτωση η έκθεση απλώς σημαίνει την αύξηση της ευχαρίστησης και των σεξουαλικών παιχνιδιών.

Σύμφωνα με τον Ν. Μάνο (1997), Η επίδειξη των γεννητικών οργάνων έχει σα σκοπό να "σοκάρει" τη γυναίκα και όχι να της κάνει κακό. Ο επιδειξίας μπορεί να αυνανιστεί μπροστά στο θύμα, που μπορεί να είναι κοριτσάκι ή γυναίκα.

Ψευδοεπιδειξιμανία

Συχνά συγχέεται με την πραγματική επιδειξιμανία. Ο ψευδοεπιδειξιμανής βρίσκεται κάτω από το άγχος, επειδή οι ετεροφυλοφιλικές του σχέσεις δεν είναι προσιτές. Έτσι, εκτίθεται μόνο ως ένα φτωχό υποκατάστατο για τη σεξουαλική συνουσία, την οποία προτιμά. Θα πρέπει να θυμόμαστε ότι ο επιδειξιμανής προκαλεί ενόχληση παρά απειλή και σπάνια εμπλέκεται σ' ένα σοβαρό έγκλημα, καθώς η εγκληματικότητα του (αν υπάρχει) είναι μη σεξουαλικής φύσεως. Ο επιδειξιμανής σπάνια εκθέτει τον εαυτό του όταν βρίσκεται κοντά στο θύμα του. Αυτός επιλέγει να παραμείνει σε απόσταση ασφαλείας από το θύμα του, περίπου 8 με 18 μέτρα. (Μανος Ν.1997)

Γυμνισμός

Θεωρείται από μερικούς παρέκκλιση, γιατί εσφαλμένα την εξισώνουν με την επιδειξιμανία. Ο κοινωνικός γυμνισμός δεν είναι σεξουαλική παρέκκλιση. Στην πραγματικότητα, η όλη ατμόσφαιρα στα στρατόπεδα των γυμνιστών είναι διαφορετική από ότι πιστεύουν μερικοί, γιατί επιβάλλουν αυστηρούς κανόνες συμπεριφοράς. Ίσως να υπάρχει περισσότερο σεξουαλική πρόκληση παρά σεξουαλική ανεκτικότητα. Ο μέσος γυμνιστής είναι επίσης μέσος πολίτης, ο οποίος έχει απελευθερωθεί από μερικά ταμπού στα οποία οι υπόλοιποι εμείς

παραμένουμε αλυσοδεμένοι, και αυτός δεν βλέπει το γυμνό σώμα έξω από κάθε σεξουαλικό περιεχόμενο ως σεξουαλική πρόκληση. (Μανος Ν.1997)

Ηδονοβλεψία

Ηδονοβλεψία είναι μια διαταραχή στην οποία ο θεατής των σεξουαλικών πράξεων και του ερωτικού υλικού αναζητά ασυνήθη σεξουαλική ευχαρίστηση και ικανοποίηση απλά και μόνο με το κοίταγμα. Ο ηδονοβλεψίας συνήθως κάνει το κοίταγμα κρυφά. Στην προσπάθειά του να παρακολουθήσει τη σεξουαλική δραστηριότητα ή τα γυμνά σώματα των άλλων, κρυφοκοιτάζει μέσα από τα παράθυρα ή ακόμα φτάνει να ανοίγει τρύπες για να μπορεί να κρυφοκοιτάζει μέσα από τοίχους και πόρτες αποχωρητηρίων, τουαλέτες, ξενώνες κτλ. Υπάρχει μικρός αριθμός ηδονοβλεψιών γυναικών (1 γυναίκα προς 9 άντρες). Όπως κάθε άλλη σεξουαλική απόκλιση συμπεριφοράς, η ηδονοβλεψία θεωρείται ότι αναπτύσσει ένα μηχανισμό άμυνας ενάντια σ' αυτό που ο άνθρωπος αισθάνεται και θεωρείται γι' αυτό το λόγο απειλή της αυτοεκτίμησης του. Με την ευχαρίστηση στις κρυφές διερευνήσεις των σεξουαλικών λεπτομερειών περισσότερο με τη φανερή σεξουαλική συμπεριφορά, ο ηδονοβλεψίας προστατεύεται από κάθε προσωπική αποτυχία στη συνουσία, ενώ την ίδια στιγμή απολαμβάνει ένα αίσθημα ανωτερότητας απ' όλους αυτούς που κρυφοκοιτάζει. Όπως και στην υπόθεση της επιδειξιομανίας, πολλά από τα ηπιότερα γεγονότα της ηδονοβλεψίας μπορεί να ταξινομηθούν ως ψευδοηδονοβλεψία, εφόσον αυτά απλώς υποκαθιστούν από προτίμηση μια ανέφικτη συνουσία. Επομένως, η επιθυμία να βλέπει κάποιος το γυμνό σώμα του σεξουαλικού του συντρόφου είναι βέβαια φυσιολογικό. Είναι επίσης απόλαυση για το ζευγάρι να βλέπει τον εαυτό του στον καθρέφτη την ώρα της σεξουαλικής πράξης.

Η ηδοβνοβλεψία η οποία ερμηνεύεται ως έντονες παρορμήσεις και σεξουαλικές φαντασιώσεις που αφορούν την πράξη της παρατήρησης ενός ανυποψίαστου ατόμου, που είναι γυμνό, ξεντύνεται ή βρίσκεται σε σεξουαλική δραστηριότητα. (Μανος Ν.1997)

Τραβεστισμός

Ο τραβεστισμός αναφέρεται στην διέγερση ή στην ικανοποίηση, είτε αυτή είναι πνευματική είτε σεξουαλική, η οποία προέρχεται από την επιθυμία να αλλάξει το άτομο την εξωτερική του εμφάνιση φορώντας ρούχα του αντίθετου φύλου. Η συνήθεια αυτή αρχίζει στα πρώτα παιδικά του χρόνια και είναι συχνά ζωντάνεμα στη μνήμη του της γενικής απόρριψης του φύλου του. Μια άσχημη γυναίκα που αισθάνεται απόρριψη μπορεί να εκδικείται φορώντας αντρικά ρούχα. Η ασυνήθης συμπεριφορά ντυσίματος σε ειδικές περιπτώσεις είναι μόνο μια απόκλιση. Οι περισσότεροι από τους ανθρώπους αυτούς μπορούν να προσαρμοστούν ικανοποιητικά στον έρωτα και στο γάμο, ειδικά όταν έχουν κατανόηση και συνεργασία από τους συζύγους τους.

Οι ειδικοί συμφωνούν ότι οι περισσότεροι από τους παρενδυσίες δεν είναι ομοφυλόφιλοι. Ο τυπικός άντρας παρενδυσίας είναι παντρεμένος και έχει παιδιά. Ο παρενδυσίας έχει τυπικά μια κρυφή αναζήτηση εμπλεκόμενη με ένα μόνο άτομο. Η ομοφυλοφιλία πρέπει να εμπλέκει δύο άτομα. Ο ομοφυλόφιλος πρέπει να φανερώσει τον εαυτό του ως ομοφυλόφιλο, για να προσελκύσει σύντροφο, ενώ ο παρενδυσίας δεν έχει ανάγκη να φανερώσει την ετεροφυλενδυσία του. Σε μια περίπτωση, ο άντρας πρέπει να φορά γυναικεία ενδύματα μόνο περιοδικά. Σε άλλη περίπτωση, ο άντρας έχει τη φετιχιστική αγάπη για κάποιο συγκεκριμένο είδος γυναικείου ρούχου, όπως γυναικεία κιλότα ή στηθόδεσμο, τα οποία από συνήθεια τα φοράει πάνω από τα δικά του αντρικά ρούχα. Η λαχτάρα του να φοράει περίτεχνα γυναικεία ενδύματα μπορεί να είναι ριζωμένη μέσα του.

Επίσης, υπάρχει περίπτωση να πετάξει τα αντρικά του ρούχα και να μεταμφιέζεται σε γυναίκα στην υπόλοιπη ζωή του. Δεν υπάρχει τίποτα στις μέρες μας που να γίνεται κατανοητό μέσα από τη γενετική και το οποίο να υποστηρίζει το επιχείρημα ότι το αποτέλεσμα του τραβεστισμού οφείλεται στην εκ γενετής προδιάθεση. Η προσπάθεια να μεταβάλουν οι παρενδυσίες την αποκλίνουσα συμπεριφορά τους περιλαμβάνει ψυχοθεραπεία, με ιδιαίτερη έμφαση στην τεχνική προσδιορισμού της συμπεριφοράς μέσα από την αντιπάθεια. (Μανος Ν.1997)

Τρανσεξουαλισμός

Τρανσεξουαλισμός ή διαφυλετική διαταραχή, ονομάζεται επίσης «αναστροφή του ρόλου του φύλου», είναι ένα φαινόμενο στο οποίο η σεξουαλική ανατομία του ατόμου και η ταυτότητα του ρόλου του είναι ασυμβίβαστα. Το πρόβλημα του τρανσεξουαλισμού είναι περισσότερο βαθύ από ότι του τραβεστισμού. Υπάρχουν σπάνιες εξαιρέσεις όπου ο τρανσεξουαλικός είναι γενετικά καθορισμένος, με αποτέλεσμα να έχει αντρικά γεννητικά όργανα, εσωτερικά και εξωτερικά, οπότε μπορεί να γονιμοποιήσει μια γυναίκα. Το άτομο γνωρίζει ότι είναι άρρενας, αλλά αρνείται τον ανδρισμό του παντελώς. Δεν αισθάνεται καμία ευχαρίστηση με το ντύσιμο του. Αυτός εύχεται να περάσει όλη τη ζωή του ως γυναίκα, πνευματικά, σωματικά, σεξουαλικά. Οι τραβεστί συνεχίζουν να αξιοποιούν τα σεξουαλικά όργανα με τα οποία γεννήθηκαν. Αντίθετα, οι τρανσεξουαλικοί μισούν και περιφρονούν τα δικά τους σεξουαλικά όργανα. Μερικοί μάλιστα φτάνουν ως το σημείο να τα ακρωτηριάσουν, για να εξαφανίσουν έτσι την απόδειξη της πρώτης σεξουαλικής τους ταυτότητας, καθώς επίσης φτάνουν και στην αυτοκτονία, πράγμα που δεν είναι ασύνηθες μεταξύ των τρανσεξουαλικών. Ο τρανσεξουαλικός θέλει και εύχεται να αγαπιέται ως γυναίκα από κανονικό άντρα. Δε θέλει να αγαπιέται ως ομοφυλόφιλος του οποίου το σεξουαλικό αντικείμενο

είναι ο άλλος άντρας. Αυτός είναι πεπεισμένος ότι κάποια σκληρή παραξενιά της φύσης επέβαλε σ' αυτόν το αντρικό του σώμα, ενώ την ίδια στιγμή τον προίκισε με την πνευματικότητα και την ευαισθησία της γυναίκας.

Οι αιτίες του τρανσεξουαλισμού φαίνεται να μοιάζουν περισσότερο με εκείνες του τραβεστισμού και της ομοφυλοφιλίας. Οι επιστήμονες λαμβάνουν ως δεδομένο διάφορες θεωρίες, όπως την νευροενδοκρινική προδιάθεση και τους περιβαλλοντικούς παράγοντες αλληλεπίδρασης παιδιού- γονέων.

Όπως και στην περίπτωση άλλων σεξουαλικών αποκλίσεων, έτσι και εδώ χρειαζόμαστε περισσότερη έρευνα στους νευρολογικούς, κοινωνικούς και ψυχολογικούς παράγοντες για την κατανόηση της απόκλισης. Πολλοί γιατροί υποχωρούν σ' αυτούς και κάνουν τον ακρωτηριασμό των γεννητικών οργάνων, με αποτέλεσμα τη σεξουαλική ουδετερότητα. Όμως, όλες οι μορφές της ψυχοθεραπείας έχουν αποδειχθεί ανεπιτυχείς στο να βοηθήσουν τα άτομα αυτά, καθώς οι τραβεστί και οι ομοφυλόφιλοι, κατά γενική ομολογία, αντιδρούν στην αλλαγή. Το μυαλό των τρανσεξουαλικών δεν προσαρμόζεται στο σώμα τους, γι' αυτό το μόνο λογικό και ανθρώπινο που πρέπει να κάνουν είναι το σώμα να προσαρμοστεί στο μυαλό. Ο ακρωτηριασμός των όρχεων δε δημιουργεί προβλήματα, αν και μερικοί χειρουργοί προτιμούν να αποφύγουν την αφαίρεση τους. Μεταφέρουν το όσχεο (θήκη των όρχεων) προς το εσωτερικό της κοιλιάς, αφήνοντας το να συνδέεται με το υπόλοιπο σώμα. Έτσι, οι όρχεις δεν φαίνονται καθόλου ούτε μπορούν να λειτουργήσουν ως όργανα αναπαραγωγής αλλά μόνο ως αδένες. Η αποκοπή του πέους είναι επίσης μια απλή επέμβαση. Το αιδοίο και τα χείλη γίνονται από το δέρμα του όσχεου. Επιτυγχάνεται έτσι μεγαλύτερη ομοιότητα με το αιδοίο, γιατί το δέρμα του όσχεου έχει νευρικές απολήξεις. Θα πρέπει να δοθεί μεγάλη προσοχή στο άνοιγμα του αιδοίου για να αποκλειστεί το ενδεχόμενο να κλείσει σιγά-σιγά μετά την επέμβαση. Το άνοιγμα πρέπει να διατηρηθεί συστηματικά με τη βοήθεια των δαχτύλων ή ενός διασταλτικού μηχανήματος, γιατί διαφορετικά μπορεί να κλείσει τελείως και να χρειαστεί καινούργια επέμβαση. (Μανος Ν.1997)

Πεολειξία και πρωκτικός έρωτας

Ο στοματικός έρωτας αναφέρεται στην ευχαρίστηση που προέρχεται από το ακούμπημα των χειλιών, της γλώσσας και του στόματος στα σεξουαλικά όργανα του ενός συντρόφου. Κανονικά αυτό θεωρείται απόκλιση της σεξουαλικής ζωής, αλλά, εάν χρησιμοποιείται μόνο κατ' εξαίρεση απ' όλες τις άλλες μεθόδους, θεωρείται σεξουαλική διέξοδος. Η πεολειξία (στοματική διέγερση του πέους) και η αιδοιολειξία έχουν κερδίσει μεγάλη αποδοχή ως μέθοδοι σεξουαλικών προκαταρκτικών παιχνιδιών και διεξόδου στην ομάδα των μορφωμένων ανθρώπων. Πολλοί άνθρωποι όμως δεν είναι πρόθυμοι να δεχτούν αυτές τις πρακτικές από το φόβο μη θεωρηθούν ανώμαλοι. Ο πρωκτικός έρωτας αναφέρεται στη χρήση του πρωκτού για συνουσία. *Σοδομία* είναι ο άλλος όρος της πράξης αυτής, αν και η νομική έννοια της σοδομίας μπορεί να συμπεριλαμβάνει πολύ μεγαλύτερη εμβέλεια σεξουαλικής παρέκκλισης.

Ο πρωκτικός έρωτας είναι σπάνια πρακτική στην ετεροσεξουαλική σχέση, εκτός όταν πρόκειται για περιστασιακή εμπειρία. Όταν ο πρωκτικός έρωτας προτιμάται από τον κολπικό έρωτα (εκτός βέβαια όταν πρόκειται για απλή εμπειρία), η εξήγηση τυπικά σύμφωνα με τους ψυχοθεραπευτές οφείλεται στην επέκταση της παιδικής ηλικίας. Μερικοί άνθρωποι θεωρούν τον έρωτα κάτι «βρόμικο» και αισθάνονται την ανάγκη να ικανοποιήσουν με τον τρόπο αυτό τη σεξουαλική τους ορμή.

3.1.2. Απόκλιση στην εκλογή του σεξουαλικού συντρόφου

Ομοφυλοφιλία

Η ομοφυλοφιλία προϋποθέτει ένα άτομο να ελκύεται σεξουαλικά από ένα μέλος του ίδιου φύλου ή να έχει σεξουαλικές σχέσεις μαζί του ή μαζί της. Η ομοφυλοφιλική έκφραση διαιρείται σε τρία πρότυπα: Στην πρώτη περίπτωση, το ενεργό άτομο παίζει το ρόλο του άντρα, ασχέτως του φύλου του. Στη δεύτερη περίπτωση, παθητικό άτομο, είτε είναι άντρας είτε γυναίκα, παίζει το ρόλο του θηλυκού, ενώ στην τρίτη περίπτωση το μεικτό λαμβάνει ενεργό ρόλο τη μία φορά και παθητικό την επόμενη. Ο μεικτός ρόλος είναι το πρότυπο που περισσότερο ακολουθείται από τους ομοφυλόφιλους.

Οι κυριότερες ομοφυλοφιλικές πρακτικές περιλαμβάνουν τον αυνανισμό, το σοδομισμό, το στοματικό ή πρωκτικό έρωτα και τη συνουσία στην οποία τα γεννητικά όργανα του ενός τρίβονται πάνω στους μηρούς του άλλου. Αυτές οι ενέργειες μπορεί να εμπλέκουν ή να μην εμπλέκουν σαδισμό, μαζοχισμό, φετιχισμό ή άλλη συμπεριφορά δηλωτική συναισθηματικών προβλημάτων.

Ο όρος «παθητικός» και «ενεργητικός» δεν είναι περιγραφικά ακριβείς για τους περισσότερους ομοφυλόφιλους ή για τις περισσότερες ομοφυλοφιλικές πρακτικές. Ένας ομοφυλόφιλος άντρας μπορεί να είναι ενεργητικός με τον ένα σύντροφο και παθητικός με τον άλλον, αν και τυπικά δεν παίζει ενεργητικό ή παθητικό ρόλο με το σύντροφο. (Μάνος Ν. 1997, σελ.690)

Μερικές αιτίες ομοφυλοφιλίας

Θεωρίες αναφορικά με τις δυναμικές της ομοφυλοφιλίας υπάρχουν σχετικά πολλές. Μερικές από αυτές στηρίζονται στους ρόλους της κληρονομικής προδιάθεσης, της περιβαλλοντικής επιρροής και στην ανισορροπία των σεξουαλικών ορμονών. Υπάρχουν πειστικά αποδεικτικά στοιχεία ότι η

ομοφυλοφιλία είναι φυσική συνέπεια της πίεσης του περιβάλλοντος και άλλων παραγόντων εξαρτημένης αντίδρασης. Το άτομο μπορεί να αναζητά ομοφυλοφιλική διέξοδο (ελεύθερη έκφραση), για παράδειγμα, σε ένα τυχαίο κ αποκλειστικό ομοφυλοφιλικό γεγονός στην παιδική ηλικία ή να αναζητά ομοφυλοφιλικές σχέσεις επειδή έχει απομονωθεί με άλλα άτομα του ίδιου φύλου για μεγάλη χρονική περίοδο (π.χ. σε οικοτροφείο ή σε σωφρονιστικό ίδρυμα).

Παθογονικά πρότυπα στην οικογενειακή ζωή του ομοφυλόφιλου άντρα έχουν συχνά καταγραφεί. Η μητέρα του αγοριού είναι δυστυχημένη από τον γάμο της και στρέφει την προσοχή της στο αγόρι της, αναπτύσσοντας στενές σχέσεις και προσδίδοντας ελαφρά χροιά ρομαντισμού και ελκυστικότητας. Αργότερα αυτή η φυσική επαφή σταματά. Η σχέση γεννά ενοχή στο αγόρι και τις αιμομικτικές του επιθυμίες προς τη μητέρα του, δημιουργώντας τελικώς σ' αυτό την αποστροφή προς όλες τις γυναίκες. Μια σοβαρή εμπλοκή με άλλη γυναίκα μπορεί να είναι μια χυδαία προδοσία για τη μητέρα του και μπορεί να αισθάνεται ότι αυτό που κάνει ισοδυναμεί με αιμομιξία.

Πολλές άλλες ψυχολογικές πιέσεις μπορούν να δρουν ταυτόχρονα ή χωριστά και να βοηθούν το άτομο να στραφεί προς την ομοφυλοφιλία. Ο άντρας του οποίου ο πατέρας υπήρξε αδύναμος, αποτραβηγμένος και με μη αποτελεσματική δύναμη στη ζωή του, μπορεί να αναπτύξει μια υπερβολικά στενή επαφή με τη μητέρα του, που δεν τον αφήνει να μεγαλώσει.

Μια πάρα πολύ κοινή αλληλεπίδραση πατέρα-γιου, η οποία μπορεί να οδηγήσει το γιο στην ομοφυλοφιλία, είναι ο πατέρας όταν είναι πολύ σκληρός, υπερβολικά επιθετικός, «σκληρός άντρας», όπως θα λέγαμε. Ο πατέρας προσπαθεί να συνάψει στενές σχέσεις μαζί του, αλλά το αγόρι δεν μπορεί να ταυτιστεί με τον πατέρα του και δε μαθαίνει τον αντρικό ρόλο που θα διαδραματίσει στην υπόλοιπη ζωή του. Ο πατέρας προσπαθεί να διδάξει το γιο του να είναι πραγματικός άντρας. Όμως εμποδίζει ακριβώς αυτό το αποτέλεσμα με το να μην εδραιώνει μια σχέση που να στηρίζεται στην τρυφερότητα, την αποδοχή, την κατανόηση και την αγάπη, που είναι απαραίτητη για μια υγιή σχέση μεταξύ

πατέρα και γιου. Έτσι, ο γιος μπορεί να τρομοκρατηθεί από τον αντρικό ρόλο που εκφράζεται από τον πατέρα του, ή, διαφορετικά, να είναι αδύνατον να δεχτεί το ρόλο αυτό, και μπορεί να οδηγηθεί στην αντίθετη κατεύθυνση. Δηλαδή, αυτός ταυτίζεται με το γυναικείο ρόλο, με τον οποίο περιβάλλεται από ζεστασιά και κατανόηση και ο οποίος αποτελεί άμυνα απέναντι στη σχέση που έχει με τον πατέρα του.

Η ομοφυλοφιλία δεν προκαλείται αποκλειστικά μέσα στο σπίτι, αλλά και άλλες κοινωνικές δυνάμεις μπορεί να είναι εξίσου δραστικές, κυρίως σε ευαίσθητους ενήλικες. Για παράδειγμα, αν η σχέση ενός νέου άντρα με τη σύντροφο του είναι ανικανοποίητη και απειλητική, τότε αυτός αναζητά σχέσεις στο δικό του φύλο, για να αποφύγει επανάληψη της αποτυχίας του. Παρομοίως, μπορεί μια ευαίσθητη νεαρή γυναίκα την οποία έχει απορρίψει ο άντρας που αγαπούσε να αποφασίσει να μη διακινδυνεύσει μια νέα απόρριψη και επομένως να στραφεί σε άλλες γυναίκες για ζεστασιά και αποδοχή.

Μια άλλη θεωρία η οποία έχει αναπτυχθεί σχετικά με τα αίτια της ομοφυλοφιλίας αναφέρεται σε μια αστάθεια των ορμονών του φύλου. Τα ούρα ενός φυσιολογικού άντρα ή μιας φυσιολογικής γυναίκας περιέχουν ορμόνες και των δύο φύλων, όμως η μια υπερσχύει της άλλης. Θεωρείται ότι, αν η υπεροχή αυτή αντιστραφεί, θα επέλθει ομοφυλοφιλία. Οι ερευνητές δεν έχουν καταφέρει ακόμη να καθορίσουν αν η ενδοκρινολογική αυτή δυσλειτουργία προέρχεται από τους όρχεις ή αν είναι υποφυσιακή ή υποθαλαμική. Προειδοποιούν επίσης ότι η ανωμαλία δεν έχει βρεθεί ακόμη σε μεγάλη μερίδα ομοφυλόφιλων. Ακόμη κι αν υπήρχε, θα μπορούσε να είναι πρωταρχικά το αποτέλεσμα της ψυχοκοινωνικής κατεύθυνσης του ομοφυλόφιλου παρά η αιτία της.

Στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία

Στην αμερικανική φιλοσοφία η αντρική ομοφυλοφιλία είναι περισσότερο απειλή για τους άντρες απ' ό τι είναι η γυναικεία ομοφυλοφιλία για τις γυναίκες. Είναι

ευρέως αναγνωρισμένο μεταξύ των ψυχοθεραπευτών ότι οι άντρες οι οποίοι έχουν έναν υποβόσκοντα φόβο των δικών τους ομοφυλοφιλικών τάσεων είναι συχνά τρανταχτά υβριστικοί στις επιθέσεις τους κατά της ομοφυλοφιλίας. Εκείνοι οι οποίοι δεν αισθάνονται να απειλούνται από κάποιες ομοφυλοφιλικές κλίσεις μέσα τους δείχνουν περισσότερη κατανόηση και είναι πιο άνετοι στις συναλλαγές τους με ομοφυλόφιλους. Μια αυθεντία στην ομοφυλοφιλία έχει συνοψίσει τις βασικές προϋποθέσεις για τη φυσιολογική σεξουαλική εξέλιξη ενός παιδιού.

Πρώτον, ο γονέας του ίδιου φύλου με αυτό δεν θα πρέπει να είναι ούτε τόσο αυστηρός ούτε τόσο χαλαρός, ώστε να είναι αδύνατο για το παιδί να ταυτιστεί μαζί του. Δεύτερον, ο γονέας του αντίθετου φύλου με αυτό δεν θα πρέπει να είναι τόσο δελεαστικός ή τόσο αυστηρός ή τόσο συναισθηματικά εκκεντρικός, ώστε να καταστεί αδύνατο για το παιδί να εμπιστεύεται άτομα που ανήκουν στο αντίθετο φύλο. Τρίτον, οι γονείς δεν θα πρέπει να απορρίπτουν το βιολογικό φύλο του παιδιού και να προσπαθούν να του διδάξουν συμπεριφορές που είναι χαρακτηριστικές του αντίθετου φύλου. Η αποπλάνηση από έναν ομοφυλόφιλο αποτελεί άτυχη εμπειρία για ένα νεαρό άτομο ηλικίας μεταξύ 7 και 16 ετών, αλλά τα αποτελέσματα σπάνια είναι μόνιμα. Τα αγόρια που έχουν ζήσει αυτή την εμπειρία δεν καθίστανται υποψήφιοι ομοφυλόφιλοι και η απόδειξη είναι ότι αργότερα παντρεύονται και ζουν μια αρκετά φυσιολογική ζωή. Θα πρέπει να θυμόμαστε ότι οι ομοφυλόφιλοι ή οι άνθρωποι με κάποια σεξουαλική παραφωνία, μπορεί να είναι θρησκευόμενοι, ηθικοί, πιστοί στην πατρίδα ή στις παραδόσεις, συγκρατημένοι, απόλυτοι στις πεποιθήσεις τους ή επικριτικοί άλλων τύπων σεξουαλικής παραφωνίας, που κάποιος άλλος μπορεί να έχει. Επίσης, δεν εκδηλώνουν μεγαλύτερο αριθμό σοβαρών προβλημάτων προσωπικότητας απ' αυτόν που θα ανέμενε κανείς να βρει στα ετεροφυλόφιλα άτομα.

Πολυγαμία

Η πολυγαμία ορίζεται γενικώς ως η συμμετοχή σε σεξουαλική πράξη με πολλούς ανθρώπους σε περισσότερο ή λιγότερο περιστασιακή βάση. Η πολυγαμία ως ένα βαθμό συγχωρείται - ή τουλάχιστον είναι ανεκτή - για τους άντρες, αλλά είναι αυστηρά καταδικαστική για τις γυναίκες.

Μελέτες οι οποίες αναφέρονται σε υπόβαθρα προσωπικότητας ή οικογενειακά υπόβαθρα πολυγαμικών γυναικών δείχνουν ότι αυτές κατά κανόνα έκαναν μια ασταθή και ίσως ελλιπή πρόοδο προς τη σωματική, συναισθηματική, πνευματική και κοινωνική ωρίμανση. Οι έρευνες δείχνουν ότι αυτές οι γυναίκες, πριν εγκαταλείψουν το σπίτι, συμμετείχαν ελάχιστα σε οργανωμένες εμπειρίες, όπως ο αθλητισμός και άλλες εξωσχολικές δραστηριότητες. Παρουσιάζουν δυσκολία στο να αναλάβουν την ευθύνη της συμπεριφοράς τους και, χαρακτηριστικά, κατηγορούν γονείς, συζύγους και φίλους για τις αποτυχίες και τα ελαττώματα τους. Η πολυγαμία τους δεν προέρχεται από ισχυρές σεξουαλικές ορμές, μάλλον απορρέει από την προσπάθεια τους να χρησιμοποιήσουν το σεξ προκειμένου να ανταπεξέλθουν στα άλλα συναισθηματικά τους προβλήματα. Σε μεγάλο βαθμό, οι άντρες στην πολυγαμία ακολουθούν τα ίδια μοτίβα συμπεριφοράς (αποκαλούμενα ως «δονζουανισμός», από το μυθικό Ισπανό ακόλαστο) με τις γυναίκες. Στα ιστορικά όλων σχεδόν των αντρών που μελετήθηκαν, η πολυγαμική συμπεριφορά αποδείχθηκε ότι ήταν αποτέλεσμα συναισθημάτων ανεπάρκειας, συναισθηματικών συγκρούσεων και άλλων προβλημάτων προσωπικότητας. Δεν υπάρχει ένδειξη ότι οι σεξουαλικές ορμές των αντρών αυτών είναι εντονότερες από αυτές των μέσων αντρών.

Πορνεία

Η πορνεία, η συμμετοχή σε σεξουαλικές δραστηριότητες για οικονομικό όφελος, έχει υπάρξει, με τη μία ή την άλλη μορφή, διαμέσου της καταγεγραμμένης

ιστορίας. Έχει ονομαστεί, και δικαιολογημένα, το αρχαιότερο επάγγελμα στον κόσμο. Διαμέσου των αιώνων έχει καταδικαστεί και έχει γίνει αντικείμενο κατάρας και επίθεσης από πολλούς ανθρώπους όλων σχεδόν των κοινωνικών στρωμάτων. Καθώς η σεξουαλική απελευθέρωση των γυναικών γίνεται όλο και πιο ίση με αυτή των αντρών και οι σεξουαλικές σχέσεις μέσα στο γάμο βελτιώνονται, φαίνεται ότι η πορνεία θα χάνει τη σπουδαιότητά της όλο και περισσότερο.

Ο Kinsey και οι συνεργάτες του βρήκαν ότι το 69% των αντρών είχαν κάποια εμπειρία με πόρνες. Όμως, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, φαίνεται να υπάρχει μια σταθερή μείωση στον αριθμό των επαγγελματιών πόρνων στην Αμερική, καθώς και στη συχνότητα με την οποία οι άντρες τις επισκέπτονται. Οι άντρες επισκέπτονται τις πόρνες για πολλούς λόγους: επειδή θέλουν ποικιλία στη σεξουαλική τους ζωή, επειδή αισθάνονται ιδιαίτερα ντροπαλοί, αμήχανοι ή σωματικά ανίκανοι να βρουν ετεροφυλοφιλικές διεξόδους κάπου αλλού, επειδή αισθάνονται την ανάγκη να ικανοποιήσουν τις ποικίλες σεξουαλικές τους επιθυμίες, όπως τις σαδομαζοχιστικές ή φετιχιστικές τους τάσεις, και μπορούν να πληρώσουν για να τις ικανοποιήσουν, επειδή επιθυμούν να αναπτύξουν σεξουαλική δραστηριότητα χωρίς τις προβληματικές υποχρεώσεις που συχνά αναπτύσσονται στις λιγότερο ανώνυμες σεξουαλικές επαφές, επειδή οι σύζυγοι τους εγκυμονούν ή έχει γεννηθεί κάποιο παιδί και αισθάνονται ανταγωνιστικά απέναντι του όσον αφορά τη στοργή από τη σύζυγο. Στην επαφή τους όμως με τις πόρνες, οι άντρες συχνά αψηφούν το γεγονός ότι, αφού η πορνεία είναι παράνομη, διατρέχουν τον κίνδυνο εκβιασμού, σύλληψης και σκανδάλου, για να μην αναφερθούμε στους κινδύνους από τα αφροδίσια νοσήματα ή ακόμα και τη ληστεία.

Πολλές πόρνες καταφεύγουν στο επάγγελμα εξαιτίας του εύκολου χρήματος, αν και πολλές απογοητεύονται αργότερα, καθώς γίνονται θύματα των προαγωγών, των διεφθαρμένων δημοσίων λειτουργών ή των εκβιαστών. Μερικές καταφεύγουν στην πορνεία από επιθυμία για περιπέτεια, άλλες για να επιτύχουν

κάποιο ειδύλλιο και ένα σύζυγο. Πολύ συχνότερα από όσο φαντάζεται κάποιος, ο πελάτης αναπτύσσει μια δυνατή προσκόλληση στην πόρνη και προσφέρεται να την παντρευτεί. Μερικές γυναίκες γίνονται πόρνες εξαιτίας μιας νευρωτικής ανάγκης να τιμωρήσουν και να υποβιβάσουν τους εαυτούς τους ή για να επαναστατήσουν απέναντι στους γονείς και στην κοινωνία. Πολλές πόρνες είναι απλώς πνευματικά προβληματικές, συναισθηματικά διαταραγμένες ή και ανίκανες να αναλάβουν κανονική εργασία. Πολλές γυναίκες εισέρχονται στο επάγγελμα προσωρινά μέχρι να ξεπεραστούν οι οικονομικές τους δυσκολίες. Πολλοί άνθρωποι πιστεύουν ότι οι γυναίκες εξαναγκάζονται στην πορνεία μέσω διόδων εμπορίου λευκής σαρκός. Όμως μόνο το 48% των πόρνων εξαναγκάστηκαν στο επάγγελμα αυτό. Μια μελέτη αποκάλυψε ότι η στάση της πόρνης απέναντι στους πελάτες της είναι όμοια με εκείνου που προσφέρει υπηρεσίες σε πελάτες. Περισσότερες από το 60% εκείνων που υποβλήθηκαν σε έρευνα δε μετάνιωσαν που ακολούθησαν αυτό το επάγγελμα.

Η αντρική πορνεία γενικά εξυπηρετεί αντρική πελατεία, αν και κατά καιρούς έχουν δημιουργηθεί πορνεία για την ευχαρίστηση γυναικών. Ο «ζιγκολό» συχνά θεωρείται ως αρσενική πόρνη, αλλά συνήθως προσλαμβάνεται ως σύντροφος ή συνοδός παρά για σεξουαλικές υπηρεσίες. Μερικοί άντρες-πόρνες είναι ομοφυλόφιλοι. Οι περισσότεροι είναι νεαροί άντρες οι οποίοι πιστεύουν ότι είναι αρκετά αρρενωποί στην εμφάνιση και στην ιδεολογία. Επιτρέπουν στους εαυτούς τους να τους «κάνουν καμάκι» άντρες, συνήθως μεγαλύτεροι, έτσι ώστε να βγάλουν εύκολα χρήματα. Επίσης αφήνουν τους πελάτες να τους κάνουν στοματικό έρωτα, προνόμιο για το οποίο παίρνει χρήματα. Σπάνια υπάρχει κάτι περισσότερο στις σχέσεις αυτές.

Παιδεραστία

Η παιδεραστία είναι μια μορφή σεξουαλικής απόκλισης κατά την οποία ένας ενήλικος αντλεί ερωτική ευχαρίστηση από σχέσεις της μιας ή της άλλης μορφής

με παιδιά. Στις πρακτικές των παιδεραστών περιλαμβάνονται η έκθεση του παιδιού στα γεννητικά όργανα, η θωπεία και η πιθανή διείσδυση στο παιδί. Από όλους τους κατηγορούμενους για σεξουαλικά αδικήματα, το 30% χαρακτηρίζονται παιδεραστές, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι άντρες. Η ομάδα αυτή είναι συνήθως λιγότερο επιθετική και βίαιοι από τους βιαστές, αν και η οργή του κόσμου είναι συχνά πιο δυνατή. Πολλοί από αυτούς που παρενοχλούν παιδιά είναι διανοητικά ευήθεις, ψυχωτικοί, αλκοολικοί και ακοινώνητοι. Οι περισσότεροι είναι ηλικίας μεταξύ 30 και 40 ετών. Άτομα μεγαλύτερης ηλικίας κυρίως αναζητούν πολύ μικρά παιδιά, ενώ άτομα μικρότερης ηλικίας συνήθως επικεντρώνουν την προσοχή τους σε κορίτσια εφήβους. Είναι τόσο περίεργο όσο και ανησυχητικό ότι οι άνθρωποι οι οποίοι φυλακίζονται για σεξουαλικά αδικήματα εν γένει επιδεικνύουν ισχυρές θρησκευτικές πεποιθήσεις. Σχεδόν όλοι οι άνθρωποι που διαπράττουν σεξουαλικά αδικήματα παραδέχονται ότι έχουν δεχτεί θρησκευτική διαπαιδαγώγηση κατά την παιδική τους ηλικία. Όμως πολύ λίγοι αναφέρουν ότι η σεξουαλική τους διαπαιδαγώγηση τους δόθηκε από τον πατέρα και την μητέρα τους.

Χαρακτηριστικό του ανθρώπου ο οποίος παρενοχλεί παιδιά είναι ότι δεν είναι ένας άγνωστος ο οποίος παραμονεύει στο σκοτάδι, όπως πιστεύουν πολλοί γονείς. Οι μελέτες συστηματικά αποδεικνύουν ότι το 50% έως το 60% των σεξουαλικών παρενοχλήσεων των παιδιών διαπράττονται από οικογενειακούς φίλους, συγγενείς ή γνωστούς.

Βιασμός

Βιασμός είναι η σεξουαλική με τη βία επαφή με κάποιο άτομο, σχεδόν πάντοτε κάποια γυναίκα, το οποίο δε συγκατατίθεται. Το θύμα του βιασμού είναι συνήθως ηλικίας μεταξύ 18 και 25 ετών, αν και σε μερικές περιπτώσεις το πρόσωπο το οποίο δέχεται την επίθεση είναι κάποιο πολύ μικρό παιδί ή κάποια μεγάλη γυναίκα. Συνήθως ο βιαστής είναι ηλικίας περίπου 26 ετών, χαμηλού

εισοδήματος και επιπέδου μόρφωσης, νοητικά καθυστερημένος ή χαμηλής νοημοσύνης. Είναι πιθανό να προέρχεται από συναισθηματικά ασταθείς γονείς και έναν ανίσχυρο, συχνά αλκοολικό πατέρα, αν και η πλειονότητα των βιαστών προέρχεται από διαλυμένα σπίτια. Βάσει του νομικού ορισμού για το βιασμό, δεν απαιτείται πλήρης διείσδυση στα γεννητικά όργανα της γυναίκας. Ούτε πρέπει να υπάρξει εκσπερμάτωση προκειμένου να ολοκληρωθεί ο βιασμός. Ο βιασμός σύμφωνα με το νόμο προϋποθέτει ένα κορίτσι ηλικίας μικρότερης από αυτή στην οποία νομοθετικά μπορεί να δώσει την συγκατάθεση του- συνήθως 18 ετών. Πολλά κορίτσια στην ηλικία αυτή έχουν πει ψέματα για την ηλικία τους και σκόπιμα ενέπλεξαν τον κατηγορούμενο σε συνουσία. Παρ' όλα αυτά θεωρούνται νομικά αδύναμα να αξιολογήσουν και να κατανοήσουν τη φύση των πράξεων τους.

Αιμομιξία

Αιμομιξία είναι η σεξουαλική επαφή μεταξύ δυο ατόμων, νυμφευμένων ή μη, οι οποίοι συνδέονται τόσο στενά εξ αίματος ή εξ αγχιστείας, ώστε δεν είναι δυνατόν να συνάψουν νόμιμο γάμο. Οι νόμοι οι σχετιζόμενοι με την αιμομιξία παρουσιάζουν λίγη ομοιότητα από πολιτεία σε πολιτεία και συχνά προκαλούν μεγάλη σύγχυση. Οι περιπτώσεις αιμομιξίας δεν φτάνουν συχνά στα δικαστήρια. Αφού είναι μια ενδοοικογενειακή εμπειρία, οι εκτός οικογενειακού κύκλου συχνά δε θα τη γνωρίζουν, και η ντροπή και οι ενοχές τις οποίες αισθάνονται τα μέλη της οικογένειας τους προτρέπουν να την αποκρύψουν και να την αρνούνται. Τα αδίκημα συχνά συμβαίνει σε οικογένειες με χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο. Το άτομο το οποίο διαπράττει αιμομιξία ενάντια σε παιδιά συχνά προέρχεται από δυστυχές οικογενειακό περιβάλλον, παρουσιάζει μια προκατάληψη με το σεξ και πίνει πολύ. Το 60% των γνωστών περιπτώσεων αιμομιξίας ενήλικου πατέρα με κόρη, η κόρη συμμετείχε εθελοντικά και μόνο στο 8% των περιπτώσεων αντιστάθηκε. Η πλέον συχνή μορφή αιμομιξίας είναι

αυτή μεταξύ αδερφού και αδερφής, ιδιαίτερα σε φτωχές οικογένειες όπου παιδιά και των δυο φύλων μοιράζονται το ίδιο υπνοδωμάτιο, ενώ η επόμενη πλέον συχνή μορφή είναι αυτή μεταξύ πατέρα και κόρης. Η αιμομιξία μεταξύ μητέρας και γιου είναι σπάνια, όμως η διάπραξη της μπορεί να είναι κάπως υψηλότερη απ' ό,τι κανείς υποψιάζεται γιατί κανένα από τα μέρη δεν την αναφέρει.

Κτηνοβασία

Κτηνοβασία είναι η σεξουαλική ικανοποίηση αποκτούμενη μέσω των σεξουαλικών σχέσεων με ζώα. Ο Kinsey και οι ερευνητές του αναφέρουν ότι το 17% των αντρών που εργάζονται σε αγροκτήματα έχουν φτάσει σε οργασμό μέσω σεξουαλικών σχέσεων με ζώ και πολλοί άλλοι πιθανότατα έχουν το ίδιο είδος σεξουαλικής επαφής με ζώα. Πιστεύεται ότι σε κάποιες αγροτικές κοινωνίες, όπου υπάρχει ανεπαρκής αριθμός γυναικών, η συμπεριφορά αυτή δεν έχει περισσότερη σημασία από τον αυνανισμό ως μέσο σεξουαλικής ανακούφισης. Όταν όμως η συμπεριφορά αυτή εδραιώνεται, τότε η κτηνοβασία μπορεί να θεωρηθεί ως μηχανισμός αποφυγής αποτυχίας με το αντίθετο φύλο. Σε άλλες περιπτώσεις, το άτομο εκδηλώνει την εχθρικότητά του ή την φρόνηση του προς τις γυναίκες ταυτίζοντας τις με τα ζώα ή επιλέγοντας τα ζώα αντί για αυτές.

Φετιχισμός

Ο φετιχισμός είναι μια ψυχοσεξουαλική ανωμαλία κατά την οποία ένα άτομο προσηλώνει τις σεξουαλικές του παρορμήσεις σε ένα σεξουαλικό σύμβολο το οποίο υποκαθιστά το βασικό αντικείμενο της αγάπης. Τα αντικείμενα συνήθως θωπεύονται, θαυμάζονται ή γίνονται τμήμα των αυνανιστικών δραστηριοτήτων. Μεταξύ των πλέον κοινά χρησιμοποιούμενων συμβόλων είναι τα εσώρουχα, τα υποδήματα (ιδιαίτερα αυτά με τα ψηλά τακούνια) και τα γάντια. Αντικείμενα κατασκευασμένα από ελαστικό έχουν μεγάλη απήχηση στο φετιχισμό. Μπορεί το

αντικείμενο της προσήλωσης του φετιχιστή να είναι ένα μέρος του σώματος του αντίθετου φύλου, όπως τα μαλλιά, τα χέρια, οι μηροί, οι γάμπες, τα αυτιά ή τα μάτια. Ο φετιχιστής είναι σχεδόν πάντα άντρας και, προκειμένου να αποκτήσει τα σύμβολα του σεξ, συχνά διαπράττει κλοπή ή ακόμη και κακοποίηση. Ο φετιχισμός ουσιαστικά αποτελεί μια έντονη μορφή των φυσιολογικών κλίσεων που έχουν όλοι οι άντρες. Οι άντρες ανταποκρίνονται περισσότερο από τις γυναίκες ερωτικά στα οπτικά ερεθίσματα και βρίσκουν ότι κάποια αντικείμενα είναι πιο ερεθιστικά και ερωτικά από τα άλλα, όπως πουλόβερ, μαλλιά, στήθη, πισινό ή γάμπες. Οι φετιχιστές είναι βίαιοι και αντικοινωνικοί και κατακλύζονται από φοβίες ανικανότητας. Ο φετιχισμός είναι μια μορφή σεξουαλικής οπισθοχώρησης. Το άτομο παίρνει σεξουαλική ικανοποίηση από ένα συγκεκριμένο αντικείμενο ή μέρος του σώματος εξαιτίας της μοναδικής σχέσης του με κάποιες καταστάσεις της παιδικής ηλικίας.

Νυμφομανία

Η νυμφομανία αναφέρεται στη σεξουαλική συμπεριφορά μιας γυναίκας που σε όσες σεξουαλικές σχέσεις και αν επιδοθεί δεν της είναι αρκετές. Πρέπει να τονίσουμε όμως ότι λίγες λέξεις στη γλώσσα μας είναι τόσο παρεξηγημένες όσο η λέξη «νυμφομανής». Παρόλα αυτά, η νυμφομανία ως σεξουαλική διαταραχή είναι αρκετά σπάνια. Οι περισσότεροι άντρες μετά από δύο οργασμούς αισθάνονται σεξουαλικά ικανοποιημένοι και δεν ενδιαφέρονται και πολύ να συνεχίσουν τη σεξουαλική δραστηριότητα. Οι σεξουαλικές ώριμες γυναίκες όμως δεν ικανοποιούνται μόνο με μια κορύφωση. Οι άντρες οι οποίοι αντιλαμβάνονται αυτή τη φυσιολογική σεξουαλική ανάγκη πολλών γυναικών είναι πιθανό να πιστέψουν ότι έχουν σχέσεις με μια γυναίκα νυμφομανή. Μη αντιλαμβανόμενοι τη γυναικεία σεξουαλικότητα, οι άντρες αυτοί συχνά στιγματίζουν μια τελείως φυσιολογική γυναίκα ως νυμφομανή, επειδή αυτή συμβαίνει να έχει υγιή σεξουαλική όρεξη.

Οι ψυχολογικές εξηγήσεις για την πραγματική νυμφομανία είναι ότι η γυναίκα ενδεχομένως προσπαθεί να αποζημιωθεί για κάποια σεξουαλική αποστέρηση κατά την εφηβεία και την πρώιμη παιδική ηλικία ή ότι πιθανόν αναζητά τρόπο για την απελευθέρωση των υπερβολικών συναισθηματικών φορτίσεων. Μπορεί να έχει φοβίες ψυχρότητας ή υποβόσκουσας ομοφυλοφιλίας τις οποίες θέλει να καταστείλει μέσω της νυμφομανίας ή μπορεί να χρησιμοποιεί το αντίθετο φύλο ασυνείδητα ως μέσο εκδίκησης κατά του πατέρα της. Πιθανότατα, η πιο συχνή αιτία είναι μια παράλογη ανάγκη να αγαπηθεί και να γίνει αποδεκτή, η οποία περιλαμβάνει μια μεταφορά από την πρώιμη παιδική ηλικία της έμφασης της αξίας του σώματος ως μέσο συγκέντρωσης προσοχής, αναγνώρισης και αποδοχής. Ένα θεραπευτικό πρόγραμμα μέσω του οποίου η ασθενής μπορεί να επαναξιολογήσει τον εαυτό της είναι σχεδόν η μόνη επιτυχής μέθοδος αντιμετώπισης της νυμφομανίας.

Αισχύροτητα και πορνογραφία

Η αισχύροτητα συνίσταται σε εκφράσεις, χειρονομίες, πράξεις και άλλες παρόμοιες ενέργειες οι οποίες έχουν σεξουαλικό περιεχόμενο και είναι αντίθετες προς τα ήθη της κοινωνίας μας. Η πλέον αισχρή συμπεριφορά- όπως το γράψιμο αγενών εκφράσεων σε τοίχους, τηλεφωνήματα (συνήθως ανώνυμα) ή τα δημόσια σχόλια- είναι στη φύση της σεξουαλικής αισχύροτητας. Το θέμα του σεξ αναμφίβολα επιλέγεται είτε εξαιτίας του σχεδόν βέβαιου σοκ που προκαλεί είτε διότι η συμπεριφορά είναι ενδεικτική πραγματικής φαντασίας. Με την πρόκληση φόβου ή σοκ στο θύμα του, το πρόσωπο το οποίο κάνει ένα αισχρό τηλεφώνημα, όπως και ο επιδειξίας, προσπαθεί να αρνηθεί (τουλάχιστον ασυνείδητα) μια βαθιά ριζωμένη νοσηρή φοβία σεξουαλικής ανεπάρκειας. Η ανωνυμία του τηλεφώνου τον προστατεύει. Ο δράστης ο οποίος είναι συνήθως ένα φτωχά συγκροτημένο και ανώριμο άτομο το οποίο έχει σοβαρό πρόβλημα με την

αυτοεκτίμησης και με ουσιαστικές διαπροσωπικές σχέσεις, προσπαθεί να ικανοποιήσει τις ναρκισσιστικές του ανάγκες μέσω των αντιδράσεων των άλλων.

Ο όρος πορνογραφία προέρχεται από τις ελληνικές λέξεις «πόρνη» και «γράφω» και πιστεύεται ότι αρχικά αναφερόταν στις αγγελίες που έβαζαν οι πόρνες. Σήμερα εννοείται κάθε γραπτό ή οπτικό υλικό το οποίο σκοπό έχει να προκαλέσει σεξουαλική διέγερση. Και η πορνογραφία και η αισχρότητα είναι παράνομες σε όλες τις πολιτισμένες χώρες, αλλά οι ερμηνείες των αδικημάτων και των ποινών ποικίλλουν ευρέως. Βλάπτει η πορνογραφία τα παιδιά; είναι γενικά αποδεκτό ότι οι νεαροί ενήλικοι είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στην εμφάνιση σεξουαλικών επιθυμιών που απορρέουν από την ανάγνωση ερωτικού υλικού. Όμως ο ισχυρισμός ότι η πορνογραφία έχει εκφυλιστικό αποτέλεσμα πάνω τους- ακόμη και πάνω στα παιδιά- έχει αρκετά μεγάλα περιθώρια συζήτησης. Σίγουρα δεν υπάρχουν στοιχεία από έρευνες ή κλινικές μελέτες για να υποστηρίξουν αυτό τον ισχυρισμό.

Σεξουαλική εγκληματικότητα και πορνογραφία

Το σημείο συμφωνίας όλων των ειδικών, όπως ψυχιάτρων, σεξουαλικών παιδαγωγών, κοινωνικών λειτουργών και οικογενειακών συμβούλων, είναι ότι τα σεξουαλικά έντυπα δεν προκαλούν κακό ούτε στους ενηλίκους ούτε στους εφήβους. Το ερώτημα όμως παραμένει αν η πορνογραφία διεγείρει τους ανθρώπους να διαπράξουν εγκληματικές σεξουαλικές πράξεις. Όπως και στην περίπτωση της βλάβης την οποία υποστηρίζεται ότι μπορεί να προκαλέσει η πορνογραφία στα παιδιά, έτσι και εδώ δεν υπάρχουν επιστημονικές αποδείξεις οι οποίες να τεκμηριώνουν τη σχέση μεταξύ πορνογραφίας και σεξουαλικής εγκληματικότητας. Σύμφωνα με έρευνα τα ερωτικά υλικά δε συμβάλλουν στην ανάπτυξη κάποιων ελαττωμάτων του χαρακτήρα ούτε λειτουργούν ως σημαντικός παράγοντας αντικοινωνικής συμπεριφοράς ή εγκληματικότητας. Η έρευνα δε βρήκε αποδείξεις ότι η έκθεση στην πορνογραφία λειτουργεί ως αιτία

απρεπούς συμπεριφοράς είτε των νεαρών είτε των ενηλίκων. Μια προσεκτική εξέταση των φυλακισθέντων για σεξουαλικά αδικήματα αποδεικνύει ότι μεγάλωσαν σε αυστηρές οικογένειες και σε περιβάλλον σεξουαλικής καταπίεσης, υποστηρίζοντας ότι η καταπίεση και όχι η διέγερση από την πορνογραφία τους οδήγησε στα σεξουαλικά εγκλήματα.

Αιτιολογία

Η ψυχαναλυτική θεωρία εξηγεί τις σεξουαλικές παρεκκλίσεις ως αποτυχίες της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης κατά την παιδική ηλικία. Ειδικότερα, τις θεωρεί ως προσπάθειες του ατόμου ν'αντιμετωπίσει το άγχος του ευνουχισμού ή και το άγχος του αποχωρισμού κατά τις οποίες οδηγείται σε διαστρεβλωμένη ταυτοποίηση με τον γονιό του αντίθετου φύλου ή σε διαστρεβλωμένη επιλογή σεξουαλικού αντικειμένου. Η μαθησιακή θεωρία υποστηρίζει ότι το παραφιλικό άτομο μαθαίνει ότι οι σεξουαλικές επιθυμίες, φαντασίες και παρορμήσεις του είναι ακατάλληλες και καθώς προσπαθεί να καταστείλει αυτές τις επιθυμίες χρησιμοποιεί παραφιλικές φαντασιώσεις κατά τον αυνανισμό, που όμως τον κάνουν πιο έντονο το σεξουαλικό του ενδιαφέρον και ζευγαρώνουν τη φαντασίωση με την θετική εμπειρία του οργασμού.(Μάνος Ν.1997, σελ.683)

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ

Βασική μέριμνα της κοινωνικής εργασίας είναι αφενός η πρόληψη, δηλαδή η αποτροπή μιας κοινωνικής δυσλειτουργίας, και αφετέρου η αντιμετώπιση δηλαδή η επίλυση των προβλημάτων που παρεμποδίζουν, περιορίζουν, αναστέλλουν ή και διαστρεβλώνουν την κοινωνική λειτουργικότητα ενός ατόμου, μιας οικογένειας, μιας ομάδας. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι αποσκοπεί στην κοινωνική αλλαγή, την πρόληψη, τη θεραπεία, την αποκατάσταση των κοινωνικών προβλημάτων. Ο/Η κοινωνικός λειτουργός

υπερασπίζεται τα δικαιώματα της ατομικής ελευθερίας. Συμβουλεύει, παρεμβαίνει και καθοδηγεί. Τον/ την διακατέχουν δεξιότητες επικοινωνίας, συναλλαγής και συνεργασίας. Απώτερος στόχος είναι η προσφορότερη αντιμετώπιση των εξατομικευμένων αναγκών κάθε νέου. Στηρίζει τον νέο και την οικογένεια, ατομικά ή ομαδικά, μόνος ή σε συνεργασία με τον κοινωνικό λειτουργό. Ο/η κοινωνικός λειτουργός λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος μεταξύ οικογένειας και πλαισίου για θέματα που επηρεάζουν την εκπαιδευτική διαδικασία και την κοινωνική συμπεριφορά του νέου. Παράλληλα κατευθύνει και ενημερώνει την οικογένεια στην καλύτερη εξυπηρέτησή τους από το δίκτυο των κοινωνικών υπηρεσιών. (Καλλινικάκη Θ. Αθήνα, 1998)

Συνεργασία με γονείς

Πληροφόρηση

Οι γονείς έχουν πολλές ανάγκες. Μια από τις σημαντικότερες αφορά το δικαίωμά τους για ακριβή πληροφόρηση γύρω από την φύση των προβλημάτων του παιδιού τους και τον τρόπο που μπορούν να βοηθηθούν. Θέλουν να γνωρίζουν πως λειτουργεί το παιδί τους στον γνωστικό, συναισθηματικό, λεκτικό, κοινωνικό τομέα. Αυτό έμπρακτα σημαίνει ότι έχουν την ανάγκη υποστήριξης, συμβουλής και εκπαίδευσης από την πολυεπιστημονική ομάδα που συνεργάζεται μεταξύ τους.

Εργασία του/της κοινωνικού λειτουργού με την οικογένεια και τον έφηβο

Ρόλος της οικογένειας έχει κεντρική σημασία και επικεντρώνεται στη στήριξη του εφήβου με απώτερο στόχο τη μεγιστοποίηση της αυτονομίας του. Αυτό επιτυγχάνεται, όταν οι γονείς με την συνεισφορά του κοινωνικού λειτουργού:

1. Ενημερώνουν επαρκώς τους ειδικούς για τρέχοντα θέματα στη ζωή της οικογένειας που μπορεί να τον επηρεάζουν.
2. Ενθαρρύνουν τη συμμετοχή του στη ζωή και τις αποφάσεις της οικογένειας.
3. Ενθαρρύνουν τον έφηβο να πάρει πρωτοβουλίες και να εκφράσει τις προτιμήσεις του.
4. Καταφέρνουν να απορροφούν τους κραδασμούς της αναπτυξιακής κρίσης της εφηβικής ηλικίας επιτυγχάνοντας μια ισορροπία ανάμεσα στην ανοχή και την οριοθέτηση
5. Διεκδικούν χαρά και ικανοποίηση από τη ζωή τους ως ξεχωριστά άτομα από τα παιδιά τους.
6. Ασκούν πίεση στους φορείς και την πολιτεία για αλλαγές που θα εξυπηρετούν καλλίτερα τις ανάγκες και τα συμφέροντα τόσο του παιδιού τους όσο και των ιδίων. Συχνά, ωστόσο, η οικογένεια αντιμετωπίζει δυσκολίες να ανταποκριθεί αποτελεσματικά σε αυτόν το ρόλο. Σε αδρές γραμμές οι δυσκολίες αυτές μπορούν να εστιαστούν σε δύο σημεία. Πρώτον στο γεγονός ότι οι γονείς και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας δεν μπορούν να δουν με καθαρό μάτι τις πραγματικές ανάγκες του νέου. Και δεύτερον στην ύπαρξη σοβαρών προβλημάτων μέσα στην οικογένεια, όπως ανεργία των γονιών, προβλήματα σχέσεων στο ζευγάρι, οικονομικά προβλήματα, ύπαρξη και άλλου μέλους με ειδικές ανάγκες, ψυχική ασθένεια, εξάρτηση από ουσίες. Η κατάσταση γίνεται ακόμα πιο δύσκολη όταν απουσιάζει η υποστήριξη από το ευρύτερο συγγενικό και κοινωνικό περιβάλλον. Από τα παραπάνω γίνεται φανερό πως το κλειδί για την στήριξη και την εκπαίδευση του εφήβου είναι η ίδια η οικογένειά του. Αυτό σημαίνει πως η οικογένεια χρειάζεται και δικαιούται να λάβει την κατάλληλη υποστήριξη μέσα από μια στενή σχέση εμπιστοσύνης και συνεργασίας με τους ειδικούς, όπως επίσης και την προοπτική πως η ύπαρξη ενός ξεχωριστού παιδιού αποτελεί πρόκληση για το γονέα να γίνει ένας ξεχωριστός γονιός.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ / ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Με βάση τα όσα αναφέρθηκαν σε όλα τα προηγούμενα κεφάλαια, συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι όσον αφορά τους διάφορους τομείς της ζωής του ατόμου, αυτό που παρατηρούμε είναι ότι κατά την πρώτη φάση της πρώιμης εφηβείας (11-14 περίπου) σημειώνεται ταχύτατη σωματική ανάπτυξη και βασικές αλλαγές στη σωματική εμφάνιση. Στα επόμενα χρόνια (14 – 16) διευρύνονται οι κοινωνικές σχέσεις του ατόμου, καθώς αρχίζει να κινείται και να δρα μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, καθώς εμφανίζεται η τάση για αυτονομία και ανεξαρτητοποίηση από την οικογένεια και το άτομο αρχίζει να αντιλαμβάνεται τη μοναδικότητα της δικής του προσωπικότητας. Παράλληλα αρχίζει η τάση για συμμόρφωση προς την ομάδα των συνομηλίκων του, με τους οποίους μοιράζεται τις ανησυχίες του και τους προβληματισμούς του. Οι φίλοι τείνουν να είναι η κυριότερη πηγή σεξουαλικής πληροφόρησης για τους εφήβους και των δύο φύλων, ενώ ακολουθούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τηλεόραση, internet. Η πλειονότητα των εφήβων σε συζητήσεις σεξουαλικού περιεχομένου με τους γονείς δείχνουν κατανόηση, διάθεση για επικοινωνία, αν και υπάρχουν μερικοί γονείς που είναι συντηρητικοί, με διάθεση να αποφύγουν οποιαδήποτε συζήτηση για σεξ, εξαιτίας δικής τους ανασφάλειας. Σύμφωνα με τον Freud η πορεία της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης περνά από διάφορα στάδια για να αποκτήσει το άτομο μία υγιή σεξουαλική ταυτότητα θα πρέπει η μετάβαση από το ένα στάδια στο άλλο να γίνει έχοντας επιλυθεί πλήρως η εκάστοτε αναπτυξιακή κρίση. Αυτό ωστόσο από ατομικούς παράγοντες εξαρτάται από κοινωνικούς και οικογενειακούς παράγοντες. Οι προσδοκίες του περιβάλλοντος, τα πρότυπα που προβάλλονται σε συνδυασμό με τις κοινωνικές θρησκευτικές αντιλήψεις και τα βιώματα της παιδικής ηλικίας, όπως αυτά αναλύονται από την ψυχαναλυτική θεωρία καθορίζουν την σεξουαλική ταυτότητα του ατόμου και τον κοινωνικό του ρόλο.

Με βάση τα παραπάνω προτείνονται οι ακόλουθες εισηγήσεις:

1. διοργάνωση εκπομπών από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης για θέματα σεξουαλικής λειτουργίας και συμπεριφοράς του ανθρώπου.
2. επαναλειτουργία της Σχολής Γονέων και σύσταση ομάδων από υπεύθυνο Κοινωνικό Λειτουργό που θα παρέχει έργο συμβουλευτικό – καθοδηγητικό και σε συνεργασία με άλλους ειδικούς, θα χειρίζεται το τυχόν πρόβλημα επικοινωνίας που αντιμετωπίζουν οι γονείς στις σχέσεις τους με τους εφήβους.
3. διοργάνωση μετεκπαιδευτικών σεμιναρίων σε κάθε Ανώτερη Σχολή και Πανεπιστήμιο σε θέματα σεξουαλικότητας.
4. διερεύνηση του αντικειμένου των Κοινωνικών Λειτουργών στα πλαίσια της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με στόχο την έρευνα και την χρησιμοποίηση των πηγών της Κοινότητας προς όφελος του σχολείου, παρέχοντας συμβουλευτική, τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και στην εργασία τους με ομάδες γονέων και εφήβων, σε συνεργασία με διεπιστημονικό προσωπικό, (χρειάζεται και παιδοψυχολόγο ένα σχολείο ή παιδοψυχίατρο και ένα νοσηλεύτη εξειδικευμένοι πάνω σε θέματα που αφορούν την εφηβεία και πάντα σε συνεργασία μεταξύ τους για το καλύτερο των εφήβων.
5. μπορεί ο/η κοινωνικός λειτουργός να διαδραματίσει στο χώρο του σχολείου στην εκπαίδευση των καθηγητών σε μια πιο ευαισθητοποιημένη προσέγγιση των εφήβων και των προβλημάτων που αυτοί αντιμετωπίζουν.
6. υπάρχει έλλειψη σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης ή η στρεβλή ενημέρωση έχει δημιουργήσει πληθώρα προβλήματα, όπως είναι τα αφροδίσια νοσήματα, η ψυχρότητα, οι συναισθηματικές καταστάσεις ωτροπής ή ενοχής ακόμα και η διαταραχή σεξουαλικής ταυτότητας. Ο/η κοινωνικός λειτουργός να βοηθήσει, να ενημερώσει, να κατευθύνει τους έφηβους

μέσα στο σχολικό πλαίσιο, ώστε να αποκτήσουν συνείδηση της δικής τους σεξουαλικής ταυτότητας και της ταυτότητας των άλλων.

7. η ευαισθητοποίηση και η συμμετοχή των γονέων είναι σημαντική θα πρέπει να δείχνουν κατανόηση, διάθεση για επικοινωνία περι συζητήσεις σεξουαλικού περιεχομένου, να μη νοιώθουν ανασφάλεια.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Ø 1. Ασκητής Θ. << Η σεξουαλική αφύπνιση της εφηβικής ηλικίας>> έκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 1993
- Ø Αντωνοπούλου Χ. << Ανθρώπινη σεξουαλικότητα>> Αθήνα, 1997
- Ø Αναστασιάδης Β.Κ. << Ψυχοπαιδαγωγική της εφηβείας>> Αθήνα 1993
- Ø Γαλανός Γ. << Το σεξ στην Ελλάδα >> εκδ. Μπουκουμάνης, Αθήνα 1985
- Ø Καλλινικάκη Θ. << Εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική της Κοινωνικής Εργασίας>> εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998
- Ø Κρεατσάς Γ. << Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση>> εκδ. Δωρικός, Αθήνα 1989
- Ø Κρασανάκης Γ. Ε. << Θέματα ψυχολογίας του εφήβου>> Ηράκλειο 1992
- Ø Κυνηγού Μ. << Στοιχεία προβληματικής για τη Σεξουαλική αγωγή>>
- Ø Κουρκούτας Η. << Η ψυχολογία του εφήβου>> εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001
- Ø Μάνος Ν. << Βασικά στοιχεία Κλινικής Ψυχιατρικής >> εκδ. University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 1997
- Ø Μουσούρου Λ. Μ. << Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας>> εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996
- Ø Μπουλγούρης Γ. << Κατανόηση του σεξ-Εσφαλμένες αντιλήψεις- Επιστημονικά δεδομένα και σύγχρονη θεραπεία>> Αθήνα, 1986
- Ø Παρασκευόπουλος Ι. << Εξελεκτική ψυχολογία, Εφηβεία, Ωριμότητα και Τρίτη ηλικία >> τόμος 4, εκδ. ελληνικά γράμματα, Αθήνα, 1999
- Ø Παρασκευόπουλος Ι. << Κλινική Ψυχολογία >> Αθήνα, 1988
- Ø Παρασκευόπουλος Ι. << Εξελεκτική ψυχολογία>> τόμος 3, εκδ. ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1999
- Ø Φρουντ Σ. << Σεξουαλικότητα>> εκδ. Δανιά, Αθήνα, 1984

- Ø Χουρδάκη Μ. << Ψυχολογία της οικογένειας και της εξελικτικής σχολικής εφηβείας>> Αθήνα, 1995
- Ø Χαρτοκόλλης Π. << Εισαγωγή στη Ψυχιατρική >> εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1989

Ø ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Ø American Psychiatric association. Diagnostic and statistical of Mental Disorders 3rd ed. Revised Washington DC 1987
- Ø Adolescent and Abortion in Greece: Women's profile and Perceptions J Pediatr Adolesc Gynecol (2004) Perrin EC Sexual Orientation in Child and Adolescent Health Care. New York, NY: Kluwer Academic/Plenum Publisher, 2002
- Ø Cabaj RP, Stein TS, eds. Textbook of Homosexuality and Mental Health. Washington DC: American Psychiatric Press, 1996
- Ø Deborah A. Cohen, Thomas A. Farley, Stephanie N. Taylor, David H. Martin and Mark A. Schuster When and Where Do Youths Have Sex? The Potential Role of Adult Supervision Pediatrics 2002
- Ø Freyd S. << Σεξουαλικότητα>> εκδ. Δανιά, Αθήνα, 1984
- Ø Freyd S. << Νέα σειρά των παραδόσεων για την εισαγωγή στην ψυχανάλυση>> (μετάφραση Τρικεριώτη Κ.) εκδ.Επίκουρος, Αθήνα, 1977
- Ø Rana Huma The Homosexual Brain? Stronski Huwiler Sm, Remafedi G Adolescent Homosexuality Adv Pediat 1998:p.107-144

- Ø Yule W. Developmental psychology through infancy, childhood and Adolescence. In: Gelder MG, Lopez-Ibor JJ, Andreasen N, eds. New Oxford Textbook of Psychiatry. 2000:p.257-267
- Ø Simon de Beauvoir «Το δεύτερο φύλο»εκδ. Γλάρος 2006
- Ø Simon LeVay: σεξουαλικός εγκέφαλος, εκδ. Σύναλμα,1999
- Ø Goldstein M. <<Επίτιμο εικονογραφημένο Σεξουαλικό Λεξικό>> μετάφραση Σουნიώτη Αγγέλα, εκδ. Λιβάνης Α. Νέα Σύνορα, Αθήνα,1979

ΠΗΓΕΣ INTERNET

- Ø www.psychfamily.gr
- Ø www.anew.gr.
- Ø www.morality.gr
- Ø www.proz.com
- Ø www.askitis.gr
- Ø www.seneond.sck.gr
- Ø www.ephebiatrics.gr
- Ø www.greeklaws.com
- Ø <http://health.in.gr>
- Ø www.focusmag.gr
- Ø www.psycho-therapia.com